

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ
«ΕΦΑΡΜΟΣΜΕΝΗ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΗ»
ΣΤΗ ΔΙΟΙΚΗΣΗ ΟΡΓΑΝΙΣΜΩΝ & ΕΠΙΧΕΙΡΗΣΕΩΝ
ΤΜΗΜΑ ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΩΝ ΕΠΙΣΤΗΜΩΝ
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΘΕΣΣΑΛΙΑΣ

Διπλωματική Εργασία:

"25 ΧΡΟΝΙΑ ΕΥΡΩ: ΜΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ"

ΦΟΙΤΗΤΡΙΑ/ΕΠΙΜΕΛΕΙΑ:
ΦΩΤΟΓΛΟΥ ΑΚΡΙΒΗ

ΕΠΙΒΛΕΠΩΝ:

ΚΑΘΗΓΗΤΗΣ Δρ. ΑΝΔΡΕΑΣ ΣΤΕΡΓΙΟΥ

ΒΟΛΟΣ

2023

Υπεύθυνη Δήλωση

Βεβαιώνω ότι είμαι συγγραφέας αυτής της διπλωματικής εργασίας και ότι κάθε βοήθεια την οποία είχα για την προετοιμασία της, είναι πλήρως αναγνωρισμένη και αναφέρεται σε αυτήν. Έχω αναφέρει τις όποιες πηγές από τις οποίες έκανα χρήση δεδομένων, ιδεών ή λέξεων, είτε αυτές αναφέρονται ακριβώς είτε είναι παραφρασμένες. Επίσης, βεβαιώνω ότι αυτή η πτυχιακή εργασία προετοιμάστηκε από εμένα προσωπικά ειδικά για τις απαιτήσεις του προγράμματος μεταπτυχιακών σπουδών στην Εφαρμοσμένη Οικονομική του Τμήματος Οικονομικών Επιστημών του Πανεπιστημίου Θεσσαλίας.

Η Δηλούσα

Φώτογλου Ακριβή

Βόλος, 27 Ιανουαρίου 2023

Αφιερώνεται στους γονείς μου

Που με δίδαξαν την αξία των αρχών

25 ΧΡΟΝΙΑ ΕΥΡΩ : ΜΙΑ ΑΠΟΤΙΜΗΣΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ	8
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	10
ABSTRACT	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ	12
 1.ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΡΩΤΟ	
Ιστορική Αναδρομή.....	14
1.1 Οι Πρώτες Συνθήκες και οι διαδικασίες που οδήγησαν στην Νομισματική Ένωση.....	14
1.2 Η Συνθήκη του Μάαστριχτ.....	18
1.3 Οι συνέπειες της Συνθήκης του Μάαστριχτ.....	21
1.4 Το νομικό πλαίσιο για την εισαγωγή του ευρώ.....	22
1.5 Η Δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ).....	23
1.6 Οι Συνθήκες του Άμστερνταμ, της Νίκαιας και της Λισαβόνας.....	24
 2.ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΔΕΥΤΕΡΟ	
Η Ανάγκη δημιουργίας του Ευρώ, τα πλεονεκτήματα & τα μειονεκτήματά του, ο διεθνής ρόλος του.....	27
2.1 Η Ανάγκη δημιουργίας του Ευρώ.....	27
2.2. Η Αποτίμηση των πλεονεκτημάτων του ευρώ	29
2.3 Ο ρόλος του ευρώ και η σχέση του μ' άλλα νομίσματα.....	32

2.4 Παγκόσμιες οικονομίες με βάση το ΑΕΠ και η σύγκρισή τους με την οικονομία στην Ζώνη του ευρώ.....	37
2.5 Αποτίμηση των μειονεκτημάτων του ευρώ.....	40
2.6 Η Αποτίμηση του κόστους και των ωφελειών από την υιοθέτηση του ευρώ με βάση τη θεωρία των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών (OCA).....	42

3. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΡΙΤΟ

Η Ένταξη των χωρών- μελών της Ε.Ε. στο ευρώ και η δημιουργία της Ευρωζώνης.....	44
--	-----------

3.1 Η δημιουργία ενός κοινού νομίσματος, ζώνη του ευρώ και η κυκλοφορία του ευρώ σ' αυτήν.....	44
--	----

4. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η Ελληνική Περίπτωση.....	47
----------------------------------	-----------

4.1 Η Είσοδος της Ελλάδας στο Ευρώ, η κυκλοφορία του στην Ελλάδα.....	47
---	----

4.2 Απολογισμός για την θέση της Ελλάδας από την διαδικασία της Νομισματικής ολοκλήρωσης.....	48
---	----

4.3 Τα Ενδογενή αίτια της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης και πως επηρέασαν το νόμισμα του ευρώ.....	49
--	----

4.4 Τα Εξωγενή αίτια της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης και πως επηρέασαν το νόμισμα του ευρώ.....	56
---	----

5. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΠΕΜΠΤΟ

Αποτίμηση της πορείας των κρατών-μελών της Ευρωζώνης από την καθιέρωση του ευρώ.....58

5.1 Θεωρητική προσέγγιση των προβλημάτων που προέκυψαν από την καθιέρωση του ευρώ.....58

5.2 Η εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών δεικτών μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωζώνης όπου έχουν υιοθετήσει το ευρώ.....63

5.3 Η θέσπιση δημοσιονομικών κανόνων και πόσο αυτοί ήταν αρκετοί για να αποτρέψουν τις δημοσιονομικές ανισορροπίες.....70

6. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΚΤΟ

Συγκριτικά στοιχεία για τον ρυθμό ανάπτυξης των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ, περίπτωση Βορρά-Νότου.....76

6.1 Συγκριτικά στοιχεία για τον ρυθμό ανάπτυξης των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ.....76

6.2 Ανάλυση δεικτών πραγματικής οικονομίας σε επιλεγμένες χώρες Βορρά-Νότου.....80

7. ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΕΒΔΟΜΟ

Μεταρρυθμιστικές Προτάσεις για τη ζώνη του Ευρώ.....82

7.1 Επισκόπηση της υπάρχουσας κατάστασης.....82

7.2 Η ολοκλήρωση της τραπεζικής Ένωσης.....83

7.3 Δημιουργία ενιαίας φορολογικής πολιτικής και τροποποίηση των υπαρχόντων δημοσιονομικών κανόνων.....84

7.4 Η δημιουργία ενός κοινού προϋπολογισμού και η παροχή κοινών δημόσιων αγαθών.....85

7.5 Η πολιτική ένωση και η ολοκλήρωση της ένωσης των κρατών- μελών της Ευρωζώνης.....	86
ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ.....	88
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ&ΑΝΑΦΟΡΕΣ.....	91

ΣΥΝΤΟΜΟΓΡΑΦΙΕΣ

ΑΕΠ	Ακαθάριστο Εγχώριο Προϊόν.
ΑΝΠ	Άριστη Νομισματική Περιοχή
ΔΝΤ	Διεθνές Νομισματικό Ταμείο.
ΕΕ	Ευρωπαϊκή Ένωση.
ΕΕΠ	Ενιαία Ευρωπαϊκή Πράξη.
ΕΚ	Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο.
ΕΚΑΧ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Άνθρακα και Χάλυβα.
ΕΚΤ	Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα.
ΕΣΚΤ	Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών.
ΕΝΣ	Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα.
ΕΟΚ	Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα.
ΕΤΕΠ	Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων.
ΕΤΧΣ	Ευρωπαϊκό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας.
ΕΥΡΑΤΟΜ	Ευρωπαϊκή Κοινότητα Ατομικής Ενέργειας.
ΜΣΙ	Μηχανισμός Συναλλαγματικών Ισοτιμιών.
ΟΝΕ	Οικονομική και Νομισματική Ένωση.
ΣΕΕ	Συνθήκη Ευρωπαϊκής Ένωσης
ΣΣΑ	Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης.

25 Χρόνια Ευρώ: Μία αποτίμηση

Πηγή εικόνας: Tribune

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Η εισαγωγή στο ευρώ από τα περισσότερα κράτη- μέλη της Ε.Ε. και η δημιουργία μίας ενιαίας οικονομικής ζώνης « της Ευρωζώνης» θεωρείται ένα ιστορικό άλμα για την επίτευξη της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης. Είναι αμέτρητα τα πλεονεκτήματα που έφερε η χρησιμοποίηση του ευρώ στην ζωή του κάθε Ευρωπαίου (ως μέλους της Ευρωζώνης). Η σημαντικότερη συνθήκη μεταξύ άλλων όπου συνετέλεσε και καθόρισε το χρονοδιάγραμμα για την επίτευξη της οικονομικής και νομισματικής ολοκλήρωσης της Ε.Ε. ήταν αυτή της Συνθήκης του Μάαστριχτ. Αυτή καθιέρωσε και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα χάρις την οποία η νομισματική πολιτική των κρατών-μελών πέρασε στην δικαιοδοσία της. Βέβαια η άσκηση της δημοσιονομικής πολιτικής παρέμεινε στη δικαιοδοσία των κρατών- μελών παράλληλα με τους συγκεκριμένους κανόνες που θέτει το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (Σ.Σ.Α.) το οποίο επιβλέπει και επιτηρεί την εφαρμογή των διαφόρων εθνικών δημοσιονομικών πολιτικών. Σκοπός αυτής της εργασίας είναι να διερευνηθούν τα πλεονεκτήματα και μειονεκτήματα του ευρώ στο πέρασμα των ετών από την καθιέρωσή του , αλλά και κατά πόσο διευκόλυνε η χρησιμοποίηση του τους πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης τόσο κατά την αρχική περίοδο της κυκλοφορίας του, όσο και μετέπειτα στην περίοδο της οικονομικής κρίσης. Μέσα στην αποτίμηση της πορείας του ευρώ από την καθιέρωση της ενιαίας κυκλοφορίας του στα κράτη μέλη της Ευρωζώνης, θα γίνει ιδιαίτερη μνεία και στην Ελλάδα ως το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα από τα κράτη-μέλη του Νότου όπου δύσκολα προσαρμόστηκε (λόγω της αδύναμης οικονομίας της) στα δεδομένα που πρόσταζε το ευρώ και στις επιταγές των κρατών-μελών του Βορρά, όπου λίγο έλλειψε (λόγο του υπέρογκου χρέους της) να εκτροχιαστεί από την Ε.Ε. όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση. Τέλος θα τεθούν ερωτήματα και θα δοθούν απαντήσεις κατά πόσο στην μορφή που βρίσκεται σήμερα η Ευρωζώνη (με την υπάρχουσα νομισματική και οικονομική ολοκλήρωσή της)αυτή είναι αρκετή να ανταπεξέλθει στις απαιτήσεις των καιρών ή αυτή θα πρέπει να περάσει πλέον στην τραπεζική, δημοσιονομική και πολιτική ολοκλήρωσή της.

ΛΕΞΕΙΣ- ΚΛΕΙΔΙΑ: Ευρώ, Ε.Ε., Ευρωζώνη, Συνθήκη του Μάαστριχτ, νομισματική ολοκλήρωση, δημοσιονομική-πολιτική ολοκλήρωση.

ABSTRACT

The introduction of the euro by most EU member states and the creation of a single economic zone “of the Eurozone” is considered a historic leap for the achievement of European integration. There are countless advantages that the use of the euro has brought to the life of every European (as a member of the Eurozone). The most important treaty, among others, where he participated and defined the timetable for achieving the economic and monetary integration of the EU. it was that of the Maastricht Treaty. It also established the European Central Bank thanks to which the monetary policy of the member states came under its jurisdiction. Of course, the exercise of fiscal policy remained within the jurisdiction of the member states alongside the specific rules set by the Stability and Development Pact (SDA), which supervises and oversees the implementation of the various national fiscal policies. The purpose of this work is to investigate the advantages and disadvantages of the euro over the years since its establishment, but also to what extent it facilitated the use of the citizens of the Eurozone member states both during the initial period of its circulation and later in period of economic crisis. In the evaluation of the course of the euro since the establishment of its single circulation in the member states of the Eurozone, special mention will also be made of Greece as the most characteristic example of the member states of the South where it was difficult to adapt (due to its weak economy) to the data that he also recommended the euro to the checks of the member states of the North, where he almost (due to its excessive debt) was derailed from the EU. when the financial crisis broke out. Finally, questions will be asked and answers will be given as to whether the Eurozone in its current form (with its existing monetary and financial integration) is sufficient to cope with the demands of the times or should it now move to banking, fiscal and political integration her.

KEY- WORDS: Euro, EU, Eurozone, Maastricht Treaty, monetary integration, fiscal-political integration.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Το ευρώ (σύμβολο: €, κωδικός EUR) σήμερα είναι το επίσημο νόμισμα των 20 κρατών-μελών από τα 27 της Ευρωπαϊκής Ένωσης (τα οποία είναι μέλη μιας νέας ζώνης, της ζώνης του ευρώ η οποία καλείται και Ευρωζώνη) και περισσότεροι από 440 εκατομμύρια πολίτες της το έχουν υιοθετήσει οικειοθελώς ως νόμισμα τους. Αυτό διαιρείται σε 100 σεντ και είναι μετά το δολάριο των ΗΠΑ το δεύτερο πιο ανταλλάξιμο νόμισμα στην αγορά συναλλάγματος. Το πέραςμα αυτών των κρατών της Ε.Ε. σ' ένα ενιαίο νόμισμα και η δημιουργία μιας νέας ζώνης (εν συντομία Ευρωζώνης) ήταν σ' ολόκληρο τον κόσμο η μεγαλύτερη νομισματική μετάβαση στην οποία συμμετείχαν ο τραπεζικός τομέας, οι εταιρείες χρηματοποστολών, οι εμπορικές επιχειρήσεις, ο κλάδος παραγωγής και εκμετάλλευσης μηχανημάτων και πρωτίστως το ευρύ κοινό. Στόχος αυτής της μετάβασης ήταν το ευρώ να κάνει την ζωή των πολιτών που θα το χρησιμοποιούσαν ευκολότερη (Commission Europa, 2019-*The euro*).

Η ονομασία αυτού υιοθετήθηκε στην Μαδρίτη στις 15 Δεκεμβρίου του 1995. Το ευρώ χρησιμοποιείται σήμερα επίσημα από τα θεσμικά όργανα της Ευρωπαϊκής Ένωσης και τα μέλη αυτής και από τέσσερα κρατίδια (την Ανδόρρα, το Μονακό, τον Άγιο Μαρίνο και το Βατικανό) που δεν ανήκουν στην Ευρωπαϊκή Ένωση, όμως έχουν συμφωνήσει μ' αυτήν να το χρησιμοποιούν ως επίσημο νόμισμά τους και να εκδίδουν και τα δικά τους νομίσματα. Επίσης χωρίς συμφωνία με την Ευρωπαϊκή Ένωση το ευρώ χρησιμοποιείται μονομερώς από το Μαυροβούνιο, το Κοσσυφοπέδιο (κυρίως για πολιτικούς τους λόγους –λόγω διαφορών τους με την Σερβία), από τη Ζιμπάμπουε και τη Βόρεια Κορέα (αποκλειστικά για τις διεθνείς συναλλαγές της). Εκτός της Ευρωζώνης συνολικά 22 χώρες και εδάφη που δεν ανήκουν στην Ε.Ε. έχουν νομίσματα που είναι συνδεδεμένα με το ευρώ και το δέχονται στις συναλλαγές τους λόγω ισοτιμίας τους . Αναλυτικότερα αυτές είναι : α) 14 χώρες στην ηπειρωτική Αφρική, β) δύο αφρικανικές χώρες, γ) τρία γαλλικά εδάφη του Ειρηνικού και δ) τρεις βαλκανικές χώρες (η Βοσνία και Ερζεγοβίνη, η Βουλγαρία και η Βόρεια Μακεδονία). Αυτό γίνεται κυρίως σε περιοχές με αδύναμες οικονομίες που η αντιστοίχιση του νομίσματος μιας χώρας μ' ένα σταθερό νόμισμα (όπως του ευρώ) λειτουργεί ως μέτρο ασφαλείας για τις χώρες αυτές. Έτσι περισσότερα από 200

εκατομμύρια άνθρωποι χρησιμοποιούν νομίσματα συνδεδεμένα με το ευρώ (European Central Bank,2020-*Eurobank notes values*).

Επιπλέον το ευρώ είναι το δεύτερο μεγαλύτερο αποθεματικό νόμισμα και το δεύτερο πιο διαπραγματεύσιμο στον κόσμο μετά το δολάριο των ΗΠΑ, με περισσότερα από 1,3 τρισεκατομμύρια ευρώ να βρίσκονται σε κυκλοφορία. Η διαχείριση του ευρώ γίνεται από την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, η οποία λειτουργεί ως μια ανεξάρτητη τράπεζα που είναι υπεύθυνη για την νομισματική πολιτική στην Ευρωζώνη, την σταθερότητά της και την διαχείριση βασικών οικονομικών μεγεθών όπως του πληθωρισμού και των επιτοκίων. Το σύμβολο του Ευρώ είναι αυτό που προτιμήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και σχεδιάστηκε από τον Βέλγο Αλέν Μπιλιέτ. Αυτό προήλθε από το ελληνικό γράμμα έψιλον (ε) και παραπέμπει στον ευρωπαϊκό πολιτισμό καθώς και στο πρώτο γράμμα της λέξης Ευρώπη, ενώ οι δυο παράλληλες ευθείες που το τέμνουν δηλώνουν την σταθερότητά του. Στη χώρα μας τα σχέδια των κερμάτων του ευρώ έγιναν από τον γλύπτη Γεώργιο Σταματόπουλο με χορηγία της Τράπεζας της Ελλάδος (Commission European ,1997- The use of the euro symbol).

Πηγή εικόνας: www.naftemboriki.gr

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1

Ιστορική Αναδρομή

1.1. Οι Πρώτες Συνθήκες και οι διαδικασίες που οδήγησαν στην Νομισματική Ενοποίηση.

Οι ευρωπαίοι ηγέτες μετά την λήξη του Δεύτερου Παγκόσμιου Πολέμου, του πλέον καταστροφικού πολέμου στην ιστορία της ανθρωπότητας, και υπό το αίτημα των λαών της Ευρώπης για μόνιμη ειρήνη και ευημερία, προσανατολίζονται στη σύσφιξη των σχέσεών τους. Αυτός ο προσανατολισμός τους έγινε η αιτία της γέννησης της Ευρωπαϊκής Οικονομικής Κοινότητας η οποία περνώντας από διάφορα στάδια μετεξελίχθηκε στη σημερινή Ευρωπαϊκή Ένωση, δώδεκα χώρες οι οποίες μετέχουν στην ζώνη του ευρώ και χρησιμοποιούν το ευρώ ως κοινό τους νόμισμα. Η καθιέρωση ενός ενιαίου νομίσματος έγινε την πρώτη (01) Ιανουαρίου του 1999 ως ένα λογιστικό νόμισμα (αντικαθιστώντας την πρώην Ευρωπαϊκή λογιστική μονάδα ECU σε αναλογία 1:1 US\$1.1743) αρχικά από έντεκα (11) χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης και αυτό αποτέλεσε ένα από τα πιο σημαντικά γεγονότα του αιώνα που τελειώνει. Το ιδιαίτερο της κίνησης αυτής είναι ότι κατά παγκόσμια πρωτοτυπία αρκετές χώρες δέχονται να οδηγηθούν σε μια κοινή νομισματική πολιτική και η κίνηση αυτή εκλαμβάνεται κατά τον Feldstein (1997) ως μια ενέργεια που θα διευκόλυνε κατά πολύ την πολιτική ενοποίηση της Ευρωπαϊκής Ένωσης.

Βέβαια οι πρωτοβουλίες για την Ευρωπαϊκή ολοκλήρωση εντοπίζονται πολλά χρόνια πριν όταν με την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης το Μάρτιο του 1957 ιδρύθηκε η Ευρωπαϊκή Οικονομική Κοινότητα (ΕΟΚ) με μέλη της έξι χώρες (τη Γαλλία, τη Γερμανία, την Ιταλία, το Βέλγιο, την Ολλανδία και το Λουξεμβούργο) όπου κατά τον Hoffman S. “ιδρύθηκε αυτή για να προωθήσει την ενοποίηση στο χώρο της πολιτικής”(1966,σ. 862-915).

Επομένως η ιδέα για ένα ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα δεν είναι καινούργια, αλλά οι ρίζες της βρίσκονται στον 19ο αιώνα, όπου προϋπήρχαν τέτοιες ενώσεις όπως η Λατινική Ένωση και οι επονομαζόμενες Σκανδιναβικές Νομισματικές Ενώσεις. Όμως μόνο μετά την υπογραφή της Συνθήκης της Ρώμης το 1957 έγιναν τα πρώτα βήματα προς το ευρώ, εάν και από την ιδέα του ενιαίου νομίσματος που ήταν στο τραπέζι υπερίσχυε η οικονομική και πολιτική σταθερότητα.

Ταυτόχρονα με τη Συνθήκη της Ρώμης, την 1η Ιανουάριου του 1958, τέθηκε σε ισχύ και η Συνθήκη της Ευρωπαϊκής Κοινότητας Ατομικής Ενέργειας (ΕΚΑΕ), ενώ λίγα χρόνια νωρίτερα στις 23 Ιουλίου του 1952 τέθηκε σε ισχύ η Συνθήκη των Παρισίων η οποία θεσμοθέτησε την Ευρωπαϊκή Κοινότητα, Άνθρακα και Χάλυβα (ΕΚΑΧ) με περίοδο ισχύος της τα 50 έτη. Ίσως είναι ορθότερο να θεωρήσουμε την υπογραφή της τελευταίας Συνθήκης ως την πραγματική αφετηρία της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης που είχε ως στόχο της την εγκαθίδρυση μιας κοινής αγοράς. Από την άλλη πλευρά στις 1 Ιανουαρίου του 1958 τέθηκε σε ισχύ η ΕΟΚ με την λογική της δημιουργίας μιας ενιαίας αγοράς, όπου για την περαιτέρω λειτουργία της θεωρήθηκε απαραίτητη η τελωνειακή ένωση των έξι κρατών- μελών και κατ' επέκταση και η κατάργηση των τελωνειακών δασμών. Επίσης θεσμοθετήθηκε η ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων, των αγαθών, των υπηρεσιών και των ατόμων. Στόχος αυτής της Συνθήκης ήταν να δημιουργηθεί μια οικονομική και νομισματική ένωση με τον καθορισμό των συναλλαγματικών ισοτιμιών. Οι χώρες της Κοινότητας ανέλαβαν την υποχρέωση να εναρμονίζουν τη νομισματική τους πολιτική στο μέτρο που ήταν επιβεβλημένο για την ομαλή λειτουργία της κοινής αγοράς (Nugent, N. 2010, σ.65).

Αργότερα το σχέδιο Barre (1969) ¹και η έκθεση Werner (1970) ²βοήθησαν στην ιδέα του ενιαίου νομίσματος, η οποία όριζε προς το Συμβούλιο και την Επιτροπή (σχετικά με την επίτευξη της Οικονομικής και Νομισματικής ένωσης) ότι: “ Μία νομισματική ένωση συνεπάγεται εντός των ορίων της την πλήρη και μη αναστρέψιμη μετατρεψιμότητα των νομισμάτων της, την εξάλειψη των περιθωρίων διακύμανσης των συναλλαγματικών ισοτιμιών της, τον αμετάκλητο καθορισμό των ισοτιμιών και την πλήρη απελευθέρωση της κίνησης των κεφαλαίων της. Μπορεί επίσης να συνοδεύεται από τη διατήρηση των νομισματικών συμβόλων της ή τη θέσπιση ενός μοναδικού κοινοτικού νομίσματος της” (Consillum Europa ,2022-Πως φτάσαμε σ' ένα ενιαίο νόμισμα).

Βέβαια οι προαναφερόμενοι στόχοι βρήκαν δυο μεγάλα εμπόδια: την νομισματική κρίση του 1971 και την πετρελαϊκή κρίση του 1973,όμως το 1978 δημιουργήθηκε μια νέα δυναμική από τον Γάλλο Πρόεδρο Valery Giscard d' Estaing και τον Γερμανό

¹Υποσημείωση: Αντιπρόεδρος της Ευρωπαϊκής Επιτροπής 1967-1972, ο οποίος συνέταξε σχέδιο για μια μελλοντική ΟΝΕ.

²Υποσημείωση: Η Επιτροπή Werner συστάθηκε το Μάρτιο του 1970 προκειμένου να συντάξει έκθεση με προτάσεις για την δημιουργία ΟΝΕ στο Ε. Κ.

Καγκελάριο Helmut Schmidt, που ήταν σύμφωνοι σε μια ενισχυμένη οικονομική συνεργασία. Έτσι στην σύνοδο του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στις Βρυξέλλες, στις 4-5 Δεκεμβρίου του 1978, εγκρίθηκε από τους αρχηγούς κρατών η δημιουργία έως το 1979 ενός Ευρωπαϊκού Νομισματικού Συστήματος. Εδώ καθιερώθηκε το ECU το οποίο θα επέτρεπε τη σύγκριση των τιμών σε ευρωπαϊκό επίπεδο και θα άρχιζε να χρησιμοποιείται ευρέως στον χρηματοπιστωτικό τομέα. Η αξία του ECU καθορίστηκε σε σχέση με τις χώρες και τα νομίσματά τους που ήταν στο Ευρωπαϊκό Νομισματικό Σύστημα (ΕΝΣ). Το ΕΝΣ κατά την πενταετία 1987-1992 λόγω των δύσκολων δημοσιονομικών αποφάσεων όπου έλαβαν τα κράτη- μέλη, συνέβαλε στην ισορρόπηση των εθνικών συναλλαγματικών ισοτιμιών. Το ενιαίο νόμισμα λοιπόν απείχε πολύ από το να καθιερωθεί ως κοινό νόμισμα, υπήρχε όμως μεγάλη αποφασιστικότητα ώστε να γίνει πράξη (Τσακαλογιάννης Π. 2000, σ. 53).

Επόμενος σταθμός προς την ενοποίηση ήταν η υπογραφή της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης (ΕΕΠ), το Φεβρουάριο του 1986. Αυτή επεδίωξε να δώσει μια νέα ώθηση στην οικονομική και πολιτική ενοποίηση. Κεντρικό στοιχείο αυτής ήταν η δημιουργία της Ενιαίας αγοράς, με την εξάλειψη όλων των εμποδίων που περιόριζαν την ελεύθερη μετακίνηση εργαζομένων, αγαθών, υπηρεσιών και κεφαλαίων, μέχρι της 31η Δεκεμβρίου 1992. Η υλοποίηση λοιπόν του σκέλους που αφορά την πλήρη απελευθέρωση της κίνησης κεφαλαίων, σε συνδυασμό με τον Μηχανισμό των Συναλλαγματικών Ισοτιμιών, κατέστησε πλέον τη μετάβαση στη Νομισματική Ένωση αναπόφευκτη. Κατά τον Π. Αλεξάκη ως «νομισματική ένωση θεωρείται μία περιοχή, όπου οι συναλλαγματικές ισοτιμίες είναι σταθερές ανάμεσα στα κράτη – μέλη, αλλά υπάρχει και πλήρης κινητικότητα στις κινήσεις των κεφαλαίων τους. Αυτό στη συνέχεια συνεπάγεται απώλεια της ανεξαρτησίας στην εθνική νομισματική πολιτική τους όταν η νομισματική πολιτική ασκείται στο επίπεδο της Ένωσης» (1989 ,αρθ. 1.1,σελ.344).

Έτσι το 1988 μετά την συνεδρίαση του Ευρωπαϊκού Συμβουλίου στο Αννόβερο δημιουργήθηκε η Επιτροπή για την Μελέτη της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης υπό την διεύθυνση του Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ζακ Ντελόρ στην οποία ανατέθηκε η δημιουργία ενός σχεδίου που θα οδηγούσε σε ένα ευρωπαϊκό νόμισμα.

Αυτή η έκθεση³ είχε τρία στάδια:

1. Τον καλύτερο συντονισμό της νομισματικής πολιτικής.
2. Την δημιουργία των οργάνων που θα συντόνιζαν την οικονομική και νομισματική ένωση.
3. Τον καθορισμό της ισοτιμίας των εθνικών νομισμάτων με το νέο ευρωπαϊκό ενιαίο νόμισμα.

Η εμπειρία των Ευρωπαϊκών χωρών από τη συμμετοχή στο «σκληρό» Μηχανισμό Συναλλαγματικών Ισοτιμιών (ΜΣΙ) (όπως συνηθίζεται να αποκαλείται ο ΜΣΙ για την περίοδο 1987-1992, όταν οι κεντρικές ισοτιμίες παρέμειναν σταθερές για πέντε χρόνια) κατέστησε εμφανές ότι το μάρκο ήταν το «νόμισμα άγκυρα» του ΜΣΙ, λόγω του μεγέθους της γερμανικής οικονομίας αλλά και επειδή χώρες με ροπή προς τον πληθωρισμό θέλησαν να κερδίσουν από την αξιοπιστία της Bundesbank. Η άσκηση μιας «κοινής» νομισματικής πολιτικής στην Ευρώπη είχε παραχωρηθεί ουσιαστικά στη Γερμανία, χωρίς οι υπόλοιπες χώρες να έχουν διασφαλίσει το δικαίωμα συμμετοχής στη διαμόρφωσή της, αφού οι νομισματικές αρχές των υπόλοιπων χωρών απλώς αναγκάζονταν σε ένα περιβάλλον ελεύθερης κίνησης κεφαλαίων και να ακολουθούν τη νομισματική πολιτική της Bundesbank. Ήταν επόμενο ότι κάποια στιγμή τα κράτη της Ευρώπης, θα δημιουργούσαν μια νομισματικής Ένωση. Ήταν επίσης αναμενόμενο ότι για να δεχτεί η Γερμανία να εγκαταλείψει το προνόμιο να χαράσσει τη νομισματική πολιτική της Ευρώπης, θα επεδίωκε να εξασφαλίσει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις που θα διασφάλιζαν ότι το ευρώ θα είναι ένα νόμισμα εξίσου σταθερό με το γερμανικό μάρκο. Οι προϋποθέσεις αυτές περιλαμβάνονταν στη Συνθήκη του Μάαστριχτ, η οποία έδινε τη δυνατότητα υλοποίησης του στόχου της νομισματικής ενοποίησης.

³ J. Delors 'The Communittee report on a single market' European Council 1989 σελ. 18-19. Τον Ιούνιο του 1988 το Ευρωπαϊκό Συμβούλιο στο Ανόβερο αποφάσισε την σύσταση της Επιτροπής για την μελέτη της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης με πρόεδρο της Ε.Ε. τον Ζακ Ντελόρ. Η Επιτροπή κατέθεσε την έκθεσή της για την δημιουργία της ΟΝΕ τον Απρίλιο του 1989 προτείνοντας την υιοθέτηση ενός κοινού ευρωπαϊκού νομίσματος μέσω μιας σταδιακής διαδικασίας.

1.2 Η Συνθήκη του Μάαστριχτ

Έτσι αρκετά κράτη ήταν έτοιμα να προχωρήσουν προς την νομισματική ένωση. Στις 7 Φεβρουαρίου του 1992 υπογράφεται η **Συνθήκη του Μάαστριχτ** (ύστερα από διαβουλεύσεις αρκετών δεκαετιών) με την οποία άνοιξε ο δρόμος για την δημιουργία του ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος. Αυτή υπογράφηκε από τους εκπροσώπους 12 χωρών: το Βέλγιο, την Γαλλία, την Γερμανία, την Δανία, την Ελλάδα, το Ηνωμένο Βασίλειο, την Ιρλανδία, την Ισπανία, την Ιταλία, τις Κάτω Χώρες, το Λουξεμβούργο και την Πορτογαλία. Τα κοινοβούλια των χωρών αυτών επικύρωσαν τη Συνθήκη και στη συνέχεια σε πολλές απ' αυτές αυτή η επικύρωση έγινε κατόπιν δημοψηφίσματος (Bank of Greece-Euro systeme, *Όργανα λήψης αποφάσεων της ΕΚΤ*/n.d).

Οι χώρες που εξαιρέθηκαν από την διαδικασία ήταν η Δανία και το Ηνωμένο Βασίλειο (το οποίο αποχώρησε οριστικά από την Ε.Ε. το 2020). Η Σουηδία εντάχθηκε στην Ε.Ε., όμως το 1995 απέρριψε την υιοθέτηση του Ευρώ μ' ένα δημοψήφισμα του 2003 όπως και καταστρατήγησε την υποχρέωση της υιοθέτησης αυτού, αφού δεν πληρούσε τις δημοσιονομικές και νομισματικές απαιτήσεις του (Commission Europa, 2019-*The euro*).

Οι αμετάκλητες συναλλαγματικές ισοτιμίες που ορίστηκαν ανάμεσα στο ευρώ και τα νομίσματα των κρατών που αντικατέστησε είναι οι εξής:

1 ΕΥΡΩ	13,7603	ΑΥΣΤΡΙΑΚΑ ΣΕΛΙΝΙΑ
1 ΕΥΡΩ	40,3399	ΒΕΛΓΙΚΑ ΦΡΑΓΚΑ
1 ΕΥΡΩ	1,95583	ΓΕΡΜΑΝΙΚΑ ΜΑΡΚΑ
1 ΕΥΡΩ	5,94573	ΦΙΛΑΝΔΙΚΑ ΜΑΡΚΑ
1 ΕΥΡΩ	6,55957	ΓΑΛΛΙΚΑ ΦΡΑΓΚΑ
1 ΕΥΡΩ	340,75	ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΔΡΑΧΜΕΣ
1 ΕΥΡΩ	0,787564	ΙΡΛΑΝΔΕΖΙΚΕΣ ΛΙΡΕΣ
1 ΕΥΡΩ	1.936,27	ΙΤΑΛΙΚΕΣ ΛΙΡΕΣ
1 ΕΥΡΩ	40,3399	ΛΟΥΞΕΜΒΟΥΡΓΙΑΝΑ ΦΡΑΓΚΑ
1 ΕΥΡΩ	2,20371	ΟΛΛΑΝΔΙΚΑ ΓΚΙΛΝΤΕΡ
1 ΕΥΡΩ	200,482	ΠΟΡΤΟΓΑΛΙΚΑ ΕΣΚΟΥΔΑ
1 ΕΥΡΩ	166,386	ΙΣΠΑΝΙΚΕΣ ΠΕΣΕΤΕΣ

Πηγή εικόνας: <http://www.euro-hellas.gr>

Αναλυτικότερα σύμφωνα με το αρθ. 3 της Συνθήκης του Μάαστριχτ οι σκοποί της ήταν κυρίως: η κατάργηση των δασμών μεταξύ των κρατών μελών, η κοινή εμπορική πολιτική, η ελεύθερη κυκλοφορία των εμπορευμάτων, των προσώπων, των

υπηρεσιών , των κεφαλαίων, η κοινή πολιτική στον τομέα της γεωργίας ,της αλιείας , των μεταφορών, του περιβάλλοντος, η εξασφάλιση ενός καθεστώτος με ανόθευτο ανταγωνισμό, η ενίσχυση της οικονομικής και κοινωνικής συνοχής, η προώθηση της έρευνας και της τεχνολογικής ανάπτυξης, η συμβολή στην ενίσχυση της προστασίας των καταναλωτών και η σύνδεση με τις υπερπόντιες χώρες και εδάφη , με σκοπό την αύξηση των συναλλαγών. Επίσης κατά το άρθ.4 της ίδιας Συνθήκης ιδρύεται το Ευρωπαϊκό Σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ), μια Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα καλούμενη ως “ΕΚΤ” η οποία δρα στα όρια των εξουσιών που της ανατίθεται από αυτήν και η Ευρωπαϊκή Τράπεζα Επενδύσεων (*Εφημερίδα Ε.Ε.* αριθ. C 191 της 29/07/1992, σ. 01-05).

Επιπλέον η Συνθήκη του Μάαστριχτ (όπου έθεσε τις βάσεις για την Ευρωπαϊκή Ένωση όπως την γνωρίζουμε σήμερα) θέσπισε τους κανόνες με τους οποίους το ευρώ θα λειτουργούσε στην πράξη και υποχρέωνε τα περισσότερα κράτη της Ευρωπαϊκής Ένωσης να υιοθετήσουν το ευρώ, εφόσον αυτά πληρούσαν ορισμένα νομισματικά και δημοσιονομικά κριτήρια τα οποία ήταν τα εξής:

α) Το ετήσιο δημοσιονομικό έλλειμμα μιας χώρας δεν θα έπρεπε να υπερέβαινε το τρία τοις εκατό (3%) του ΑΕΠ.

β) Το συνολικό δημοσιονομικό χρέος μιας χώρας να μην υπερέβαινε το εξήντα τοις εκατό (60%) του ΑΕΠ.

γ) Ο μέσος ρυθμός πληθωρισμού μιας χώρας δεν θα έπρεπε να υπερέβαινε τον ρυθμό πληθωρισμού των τριών κρατών μελών της Ε.Ε. με τις καλύτερες επιδόσεις κατά 1,5 ποσοστιαία μονάδα στη διάρκεια ενός έτους.

δ) Το μακροπρόθεσμο επιτόκιο μιας χώρας δεν θα πρέπει να υπερέβαινε το αντίστοιχο επιτόκιο των τριών κρατών- μελών, με τις καλύτερες επιδόσεις κατά περισσότερο από δύο ποσοστιαίες μονάδες κατά την διάρκεια ενός έτους.

στ) Μια χώρα έπρεπε να είχε σταθερή συναλλαγματική ισοτιμία, σύμφωνα με τα περιθώρια που προέβλεπε ο μηχανισμός των συναλλαγματικών ισοτιμιών κατά τα δύο προηγούμενα έτη (Ιωάννης Βαβούρας 1994, σ. 26 ; Μούσης Ν. 2010,σ.132).

Βέβαια η ενοποίηση όπου προβλέπονταν από την Συνθήκη του Μάαστριχτ τέθηκε σε ισχύ την 1 Νοεμβρίου του 1993. Ακολούθησαν ακόμη 16 χώρες που εντάχθηκαν στην Ε.Ε. και προσαρμόστηκαν στους κανόνες του Μάαστριχτ ή των συνθηκών που ακολούθησαν αργότερα. Τα κράτη πλέον της Ε.Ε. είναι 27 (μετά την αποχώρηση του Ηνωμένου Βασιλείου). Τα τρία στάδια που ακολούθησαν για να επιτευχθεί η Ευρωπαϊκή Ένωση ήταν:

α) Από 1η Ιουλίου-31 Δεκεμβρίου 1993 έγινε η εισαγωγή της κίνησης των κεφαλαίων μεταξύ των κρατών- μελών.

β) Από 1η Ιανουαρίου 1994-31 Δεκεμβρίου 1998 ενισχύθηκε η συνεργασία μεταξύ των εθνικών κεντρικών τραπεζών και δόθηκε μεγαλύτερη προσοχή στην ευθυγράμμιση της οικονομικής πολιτικής των κρατών -μελών.

γ) Από 1η Ιανουαρίου 1999 έως σήμερα ακολούθησε η σταδιακή εισαγωγή του ευρώ και η άσκηση μιας ενιαίας νομισματικής πολιτικής για την οποία αρμόδια είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα που ήταν και ο προπομπός λειτουργίας της ΟΝΕ.

Βέβαια κατά την περίοδο διαπραγματεύσεων της Συνθήκης τα κράτη- μέλη δέχτηκαν να μεταβιβάσουν σημαντικά μερίδια κυριαρχίας τους σε υπερεθνικό επίπεδο, εφόσον είχαν την δυνατότητα λήψης αποφάσεων. Μετά την υπογραφή της Συνθήκης οι χώρες ήρθαν σε αρκετούς τομείς πιο κοντά, εάν και η οικονομική και δημοσιονομική πολιτική ασκούνται σε εθνικό επίπεδο (Fabbrini S. 2013 ,σ.1003-1029).

1.3 Οι συνέπειες της Συνθήκης του Μάαστριχτ

Είναι γεγονός ότι με την Συνθήκη του Μάαστριχτ η Ε.Ε. έγραψε ιστορία, αφού από την Ρωμαϊκή εποχή είχε να τεθεί ένα κοινό νόμισμα σε κυκλοφορία. Έτσι αυτό μπήκε σιγά-σιγά στις ζωές εκατομμυρίων πολιτών και έδωσε και στην ίδια την Ευρώπη την ευκαιρία να συμμετάσχει στα διεθνή οικονομικά δρώμενα, μέσα από τις συναλλαγές, το εμπόριο και τις χρηματαγορές με σκοπό να αντιμετωπίσει την παγκοσμιοποίηση με δυναμισμό. Άρα το ευρώ είναι το μέσο για την ολοκλήρωση της ενοποίησης. Χάρis το ευρώ έγινε εφικτή η εξάλειψη των συναλλαγματικών κινδύνων και δημιουργήθηκε μια σταθερότητα σ' όλο το μήκος και πλάτος των κρατών που το χρησιμοποιούσαν (που εν συντομία πλέον ονομάζεται Ευρωζώνη). Έτσι ο πολίτης της Ευρωζώνης, αλλά και ο έμπορος μπορεί να συγκρίνει τις τιμές μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωζώνης και να κάνει τις συναλλαγές του πετυχαίνοντας τις καλύτερες τιμές.

Αν και ήταν πολλές οι επικρίσεις και οι αντιδράσεις αρχικά για την Συνθήκη του Μάαστριχτ σύμφωνα με την άποψη της Επιτροπής η μετάβαση στο ενιαίο νόμισμα ολοκληρώθηκε με μεγάλη επιτυχία γιατί στηρίχθηκε σε τρεις βασικούς άξονες:

α) στην πολιτική βούληση από την πλευρά των πολιτικών αρχηγών που είχαν σκοπό τους να εξυγιάνουν τα δημόσια οικονομικά των κρατών τους.

β) στη σύγκλιση η οποία συνέλαβε στην μείωση του δημόσιου χρέους των κρατών-μελών που θα εντάσσονταν στην Ευρωζώνη.

γ) στην αρκετά συγκροτημένη προετοιμασία για την εισαγωγή του ευρώ στην αγορά των κρατών-μελών που είχαν σκοπό να ενταχθούν στην Ευρωζώνη.

Το ευρώ λοιπόν κατάφερε να δημιουργήσει μια οικουμενική αποδοχή και μια σταθερότητα (η οποία βέβαια με το πέρας των ετών έχει κλονιστεί αρκετές φορές) οι οποίες σήμερα επιτάσσουν μια περαιτέρω οικονομική μεταρρύθμιση και τη δημιουργία ευκαιριών απασχόλησης στην Ευρωζώνη. Σύμφωνα με τον στόχο αυτό θα πρέπει να γίνουν αποτελεσματικότερες οι αγορές εργασίας, να εξασφαλιστεί η αποτελεσματικότητα των συστημάτων εκπαίδευσης και ανάπτυξης, να υπάρχει

ενίσχυση του επιχειρηματικού πνεύματος, ανάπτυξη των μικρομεσαίων επιχειρήσεων και αύξηση των φορολογικών συστημάτων.

Βέβαια εξίσου σημαντικά ήταν και τα οφέλη της Ελλάδας από την συνθήκη του Μάαστριχτ (σύμφωνα με τον Διοικητή της Τραπέζης της Ελλάδας Κ. Γκαραγκάνα) και τα οποία είναι κυρίως: α) η εξάλειψη του συναλλαγματικού κινδύνου, β) ότι πλέον αυτή γίνεται μέρος μιας μεγαλύτερης δύναμης, γ) ότι ο στόχος της είναι η μείωση του πληθωρισμού της και των επιτοκίων της (ενέργεια η οποία συνεπάγεται και την καλυτέρευση της οικονομίας της) εφόσον πλέον αυτή αποδέχθηκε την συνθήκη (ΣΕΚ *Συνθήκη περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας* 97 C 340/03 ΣΕΚ άρθρο 99 /πρώην 103).

1.4 Το νομικό πλαίσιο για την εισαγωγή του ευρώ.

Πέραν από την Συνθήκη του Μάαστριχτ το νομικό πλαίσιο για την εισαγωγή του ευρώ στηρίζεται και σε δύο πυλώνες: τον Κανονισμό (ΕΚ) 1103/97 και τον Κανονισμό (ΕΚ) 974/98 του Συμβουλίου. Αναλυτικότερα σ' αυτούς τους Κανονισμούς ορίζονται τα εξής:

- Στον Κανονισμό 1103/97 ορίζεται μεταξύ άλλων ότι την 1 Ιανουαρίου του 1999 το ευρώ θα καταστεί αυτοτελές νόμισμα και θα αντικαταστήσει το ECU χωρίς να μεταβάλει την εξωτερική ισοτιμία του τελευταίου. Αυτό σημαίνει ότι με την καθιέρωσή του, αυτό δεν μεταβάλλει τους όρους των νομικών πράξεων ούτε τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τις νομικές πράξεις, δηλαδή ισχύει μ' αυτό η αρχή της συνέχειας των συμβάσεων. Επίσης σ' αυτόν τον κανονισμό περιλαμβάνονται και οι κανόνες που διέπουν τις μετατροπές από ευρώ σε εθνικές νομισματικές μονάδες και αντίστροφα.
- Στον Κανονισμό 974/98 ⁴για την εισαγωγή του ευρώ ορίζονταν σ' αυτό ότι από την 1^η Ιανουαρίου του 1999 το ευρώ είναι το νόμισμα των συμμετεχόντων κρατών-μελών στη νομισματική ένωση. Το ευρώ υποδιαιρείται και στις εθνικές νομισματικές μονάδες σύμφωνα με τις τιμές

⁴ Σύμφωνα με τον Κανονισμό (ΕΚ) 974/78 σε εθνικές νομισματικές μονάδες νοούνται οι μονάδες των νομισμάτων και συμμετεχόντων κρατών-μελών, όπως ορίζονται την παραμονή της ημέρας έναρξης του τρίτου σταδίου της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης.

μετατροπής. Θεσπίζεται μ' αυτόν τον κανονισμό η αρχή της μη απαγόρευσης και της μη υποχρέωσης για τη χρήση του ευρώ στις συναλλαγές σε λογιστική μορφή. Τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα του ευρώ θα τίθεντο σε κυκλοφορία στις 1^η Ιανουαρίου του 2002. Τα όργανα τα οποία φέρουν την κύρια ευθύνη για τον καθορισμό της ευρωπαϊκής νομισματικής πολιτικής είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ), το Ευρωπαϊκό σύστημα Κεντρικών Τραπεζών (ΕΣΚΤ), η Οικονομική και Δημοσιονομική Επιτροπή και το Συμβούλιο των Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών (Ecofin) (Μπρισίμης Σ., Παπαδόπουλος Δ., (2001) , *Η εισαγωγή του ευρώ σε φυσική μορφή στην Ελλάδα* Οικ. Δελτίο, Τ.Ε., τεύχος 18).

1.5. Η Δημιουργία της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας (ΕΚΤ)

Ένα βέβαια από τα σημαντικότερα βήματα προς την νομισματική ενοποίηση που δημιούργησε η Συνθήκη του Μάαστριχτ ήταν και η ίδρυση στις 1- Ιουνίου του 1998 της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας η οποία έχει έδρα στην Φρανκφούρτη και έχει ως σκοπό της την διαχείριση της νομισματικής πολιτικής των 20 (πλέον) κρατών-μελών της Ευρωζώνης. Για την επίτευξη αυτού του σκοπού η ΕΚΤ διαθέτει δική της προσωπικότητα και δικά της όργανα λήψης αποφάσεων (τα οποία είναι: α) το Διοικητικό Συμβούλιο, β) η Εκτελεστική Επιτροπή και γ) το Γενικό Συμβούλιο) και εξουσίες. Η ΕΚΤ λοιπόν είναι μια κεντρική αρχή με υπερεθνική υπόσταση εντός μιας κοινότητας κυρίαρχων κρατών. Η νομισματική πολιτική στη ζώνη του ευρώ αποφασίζεται από την ΕΚΤ και εφαρμόζεται από την ίδια σε συνεργασία με τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης (Eurobank Central Bank: *That is the ECB/n.d*).

Στα καθήκοντά της περιλαμβάνονται η χάραξη και εφαρμογή της νομισματικής πολιτικής της Ε.Ε., η εποπτεία των κεντρικών τραπεζών, η κατοχή και η διαχείριση των επίσημων συναλλαγματικών διαθέσιμων των χωρών της ζώνης του ευρώ, η προώθηση της ομαλής λειτουργίας των συστημάτων πληρωμών, το αποκλειστικό δικαίωμα έγκρισης και έκδοσης τραπεζογραμμάτων εντός της ζώνης του ευρώ. Μέτοχοι (ιδιοκτήτες) της ΕΚΤ είναι οι εθνικές κεντρικές τράπεζες όλων των κρατών μελών της Ευρωζώνης. Η ΕΚΤ λοιπόν δρα σαν ανεξάρτητο θεσμικό όργανο με σκοπό της την εδραίωση του ευρώ, την διευκόλυνση των συναλλαγών και γενικότερα την

παρακολούθηση της γενικότερης οικονομικής κατάστασης της Ευρωζώνης. Επιπροσθέτως είναι και το σημείο αναφοράς για να πραγματοποιηθούν πληρωμές σημαντικών ποσών, εντός εύλογου χρονικού διαστήματος, μέσω του συστήματος TARGET (Διερωπαϊκό Αυτοματοποιημένο Σύστημα Ταχείας Μεταφοράς Κεφαλαίων σε συνεχή χρόνο) η δημιουργία του οποίου συμβάλλει στην πιο αποτελεσματική λειτουργία των χρηματοπιστωτικών αγορών. Επίσης η ΕΚΤ και η Επιτροπή συνεργάζονται με σκοπό την ανάπτυξη ενός ενιαίου χώρου πληρωμών σε ευρώ (sepa) (Γ. Αργεΐτης 2002, σ. 46).

Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι ο ρόλος της ήταν ουσιαστικός, γιατί από την εποχή όπου ιδρύθηκε διαπιστώθηκε ότι υπάρχει σταθερότητα στις τιμές, παρά το γεγονός ότι το περιβάλλον της Ευρωζώνης χαρακτηρίζονταν από έντονες διακυμάνσεις τόσο στις αγορές του συναλλάγματος, όσο και στις χρηματοπιστωτικές αγορές.

1.6 Οι Συνθήκες του Άμστερνταμ, της Νίκαιας και της Λισαβόνας

Στον ίδιο προσανατολισμό με την συνθήκη του Μάαστριχτ ήταν και οι συνθήκες που ακολουθούν οι οποίες λειτούργησαν ως σφαιρική κατευθυντήρια στρατηγική προκειμένου να καταρτίσουν το θεσμικό πλαίσιο, όπου τα κράτη μέλη θα δημιουργούσαν τα εθνικά προγράμματά τους και θα λάμβαναν μέτρα φορολογικής, οικονομικής πολιτικής, κοινωνικής προστασίας και ασφάλειας εντός και εκτός των συνόρων τους. Αναλυτικότερα μετά την Συνθήκη του Μάαστριχτ δημιουργήθηκε η Συνθήκη του Άμστερνταμ στις 2 Οκτωβρίου του 1997 (που υπογράφηκε παρουσία του προέδρου του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου Jose Maria Gil-Robles) η οποία είχε ως στόχο της να θέσει όλες εκείνες τις προϋποθέσεις με τις οποίες η Ε.Ε. θα αντιμετώπιζε τις προκλήσεις που θα αφορούσαν την διεθνοποίηση της (Ευρωπαϊκό Κοινοβούλιο, Συνθήκη του Άμστερνταμ 19/07/1967 *Εφημερίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου* C340/ σ.7-8).

Η Συνθήκη λοιπόν αυτή συνέλαβε στην αύξηση των αρμοδιοτήτων της Ένωσης όσον αφορά την κοινοτική πολιτική, την απασχόληση, την Ενίσχυση του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου, την επιβεβαίωση της ταυτότητας της Ε.Ε. στην διεθνή σκηνή, την υιοθέτηση της κατάργησης των ελέγχων στα σύνορα μεταξύ των κρατών- μελών σε συνδυασμό με την δημιουργία κατάλληλων μέτρων στους ελέγχους στα εξωτερικά

σύνορα της για το άσυλο και την μετανάστευση. Επιπλέον χάρις αυτήν την συνθήκη δημιουργούνται από τα όργανα της Ένωσης για τους Ευρωπαίους πολίτες το δικαίωμα στην πρόσβαση τους σε δημόσια έγγραφα και της επικοινωνίας στην γλώσσα τους. Αργότερα υπογράφηκε στις 26 Φεβρουαρίου η Συνθήκη της Νίκαιας του 2001 η οποία τροποποίησε την Συνθήκη του Άμστερνταμ και την συνθήκη του Μάαστριχτ, όσον αφορά τον τρόπο λήψης των αποφάσεων των οργάνων της Ε.Ε.. Σκοπός της Συνθήκης ήταν η μεταρρύθμιση της θεσμικής δομής της Ευρωπαϊκής Ένωσης έτσι ώστε να ανταποκρίνεται στις προκλήσεις της νέας διεύρυνσής της. Με την συνθήκη αυτή επίσης αυξήθηκαν οι ελεγκτικές αρμοδιότητες του Κοινοβουλίου και επεκτάθηκε σε περισσότερους τομείς το σύστημα ψηφοφορίας, όπου γίνεται πλέον με ειδική πλειοψηφία στο Συμβούλιο (European Parliament, *Treaty of Nice*/n.d).

Η Συνθήκη της Λισαβόνας υπογράφηκε στις 13 Δεκεμβρίου του 2007 από τους ηγέτες των 27 κρατών- μελών, οι οποίοι είχαν ως κύριο στόχο τους να δημιουργήσουν μια περισσότερο ευέλικτη, δημοκρατική και δημιουργική Ε.Ε., (ανάγκη η οποία καθίσταται πολύ σημαντική εφόσον αυξάνεται συνεχώς ο αριθμός των κρατών -μελών της).Βέβαια αυτή ήταν εξαιρετικά δύσκολη και περίπλοκη συνθήκη αφού αυτή έβαλε τις προϋποθέσεις για την διεύρυνση της Ευρώπης σε νέα μέλη. Σκοπός της Συνθήκης ήταν η επίτευξη μιας ευρύτερης πολιτικής εμβάθυνσης της Ε.Ε., όπου χάρις αυτήν η Ε.Ε. απέκτησε και νομική προσωπικότητα. Επίσης μεταξύ άλλων μ' αυτήν απλουστεύτηκε η κατάρτιση του προϋπολογισμού της Ένωσης, εξισώθηκαν οι αποφάσεις του Ε.Κ.Σ. και της Ε.Ε., προβλέφθηκε στο αρθ. 50 αυτής η διαδικασία αποχώρησης ενός κράτους -μέλους από την Ένωση, καθώς και η διαδικασία επιβολής προστίμου σε περίπτωση αθέτησης των υποχρεώσεων από κάποιο κράτος- μέλος της. Επιπλέον αυτή καθόριζε μια σειρά διατάξεων που αφορούσαν τον έλεγχο της οικονομίας των κρατών- μελών (όπως η ρήτρα μη διάσωσης), την άρνηση χρηματοδότησης από τις Κεντρικές Τράπεζες και τον περιορισμό των δημοσίων ελλειμμάτων και χρεών εντός των οριζόμενων ορίων. Άρα η Συνθήκη της Λισαβόνας χαρακτηρίστηκε ότι είχε περισσότερο ενοποιητικό χαρακτήρα στο πλαίσιο της ΟΝΕ και λιγότερο ότι συνέλαβε στην πολιτική ενοποίηση της Ε.Ε. (Nugent, N. 2010 σ. 109-114,140; Streel, A. 2013 σ.20).

Όμως και πάλι οι εξελίξεις ήταν τέτοιες όπου καθίσταται επιτακτική η ανάγκη για αναθεώρηση αυτής, εστιάζοντας στα εξής βασικά σημεία τα οποία είχαν στόχο:

- Να υπάρξουν δαπάνες για την έρευνα και την τεχνολογία όπου θα φτάνανε στο 3% του ΑΕΠ.
- Να δημιουργηθούν ανοικτές και ανταγωνιστικές αγορές.
- Να υπάρξουν ευέλικτες αγορές εργασίας που θα διευκόλυναν την κινητικότητα των εργαζομένων.
- Να βελτιωθούν οι δομές σε κάθε κράτος μέλος προκειμένου να υπάρχει πρόσφορο έδαφος για επενδύσεις.
- Να ληφθούν μέτρα για ενιαία φορολογία.
- Να ολοκληρωθεί η εσωτερική αγορά.
- Να ληφθούν μέτρα για την καταπολέμηση της ανεργίας.
- Να υπάρχει μεγαλύτερη μέριμνα για επενδύσεις στην εκπαίδευση.
- Να υπάρχει διευκόλυνση στην ίδρυση και ανάπτυξη των επιχειρήσεων.
- Να υπάρξουν παροχές που θα συνδράμουν στην βελτίωση του επιπέδου ζωής των εργαζομένων γυναικών.
- Να δημιουργηθούν υποδομές που θα αντιμετώπιζαν τα προβλήματα των ατόμων με ειδικές ανάγκες.

Έτσι από τα παραπάνω συμπεραίνουμε ότι εάν και είχαν επιτευχθεί βήματα προς την οικονομική ολοκλήρωση της Ε.Ε. με την δημιουργία της Ευρωζώνης (και σ' αυτό αναμφισβήτητα είχαν συμβάλει και οι προαναφερόμενες συνθήκες) εντούτοις απαιτούνταν περαιτέρω ενέργειες για την ενίσχυση της αγοράς, των επιχειρήσεων, των επενδύσεων και γενικότερα της ζωής των πολιτών των κρατών- μελών της Ευρωζώνης.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2

Η Ανάγκη δημιουργίας του ευρώ, τα οφέλη και τα πλεονεκτήματά του, ο διεθνής ρόλος του.

2.1 Η ανάγκη δημιουργίας του Ευρώ

Το ευρώ είναι ένα από τα πιο απτά επιτεύγματα της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Η ελευθερία, η ευκολία και οι ευκαιρίες που μας προσφέρει το ευρώ μπορεί να φαίνονται δεδομένα σήμερα, αλλά πριν από αρκετό καιρό θεωρούνταν ένα ονειρικό σχέδιο μερικών οικονομικών εμπειρογνομόνων. Γιατί όμως έπρεπε να δημιουργηθεί το ευρώ; Το ευρώ ήταν μια ιδέα, ένα όραμα που προχώρησε με τα χρόνια δημιουργήθηκε με την υπογραφή της Συνθήκης του Μάαστριχτ τον Φεβρουάριο του 1992 (όπως έχει προαναφερθεί) και κορυφώθηκε την 1η Ιανουαρίου του 1999 με την καθιέρωσή του, αντιμετωπίζοντας πλέον καθημερινά οι πολίτες των κρατών-μελών της Ε.Ε. που εντάχτηκαν στην Ευρωζώνη τις συνέπειες αυτών των ενεργειών. Τις δεκαετίες του 1970 και του 1980, ο κόσμος περνούσε από μια νομισματική αναταραχή, η οποία εξέθεσε τις οικονομίες των μεμονωμένων ευρωπαϊκών χωρών τους οδηγώντας τους σε οικονομική, νομισματική αβεβαιότητα και διακυμάνσεις όπου απαιτούνταν λύσεις. Η κύρια ιδέα που οδήγησε στη δημιουργία μιας ευρωπαϊκής ενιαίας αγοράς ήταν ότι : «εάν οι Ευρωπαίοι χρησιμοποιούσαν ένα ενιαίο νόμισμα η εργασία και το εμπόριο θα γίνονταν ευκολότερα» (Consilium Europa: *Euro at 20: How the euro made our lives simpler, easier and freer/n.d*).

Στην πιο θεμελιώδη μορφή του, το ευρώ είναι ένα πολιτικό κατασκεύασμα που βασίστηκε στην εμπιστοσύνη των πολιτών αλλά με εγγενώς πολιτικά θεμέλια. Πάνω σ' αυτά τα πολιτικά θεμέλια χτίστηκαν όλα όσα ακολούθησαν. Η αναγκαιότητα της σχεδίασης του ευρώ ήταν για να γίνουν τα όρια των κρατών-μελών που θα υιοθετούσαν το ευρώ αόρατα, καθώς και να δημιουργηθεί μια σταθερότητα και διευκόλυνση στην κοινή διασύνδεση των πολιτών (Eurogroup, 2011-*the euro a changing europe in a changing world*).

Σύμφωνα με εμπειρικές μελέτες, όταν αποφασίστηκε η δημιουργία της ΟΝΕ αυτή δεν πληρούσε τις προϋποθέσεις της βέλτιστης νομισματικής περιοχής. Το γεγονός

αυτό καταδεικνύει ότι ο απώτερος σκοπός της ONE ήταν κυρίως πολιτικός. Σ' αυτό περιλαμβάνεται και η επιθυμία των ευρωπαϊών ηγετών να εξασφαλίσουν τη σταθερότητα των οικονομιών τους, περιορίζοντας τις αρνητικές επιπτώσεις της συχνά προβληματικής άσκησης της οικονομικής ηγεμονίας των ΗΠΑ (ιδιαίτερα στο πεδίο των νομισματικών σχέσεων) και κυρίως να εξασφαλίσουν την προσκόλληση της Γερμανίας στο Ευρωπαϊκό άρμα, στον απόηχο της κατάρρευσης των κουμμουνιστικών καθεστώτων της Ανατολικής Ευρώπης.

Ανεξαρτήτως των ερμηνειών που επιλέγει κάποιος να υιοθετήσει για την δημιουργία της ONE και την δημιουργία ενός ενιαίου νομίσματος, οι περισσότεροι αναλυτές συμφωνούν ότι ήταν μια πολιτική απόφαση, γεγονός που αποδεικνύεται τόσο από την αρχική είσοδο των χωρών που επιθυμούσαν την ένταξή τους στην ONE, όσο και από το ασύμμετρο πλαίσιο διακυβέρνησης της ONE (το οποίο αντανakλούσε περισσότερο τις ισορροπίες ισχύος των κρατών- μελών εντός της Ευρωζώνης παρά σε οποιαδήποτε οικονομική λογική) (Eichengreen, 1990 No 478 ; De Grauwe & Heens, 1993-S/1-2).

Έτσι οι δώδεκα αρχηγοί κρατών που υπέγραψαν (αρχικά) την συνθήκη του Μάαστριχτ είχαν στο μυαλό τους την πολιτική ισορροπία και την οικονομική σταθερότητα της Ευρώπης. Αυτός ήταν φυσικά και ο λόγος που ο Χέλμουτ Κόλ επέμενε ότι όλοι έπρεπε να συμμετάσχουν και η απόφασή τους να μην ήταν αναστρέψιμη. Βέβαια για να καταλάβουμε που βρισκόμαστε σήμερα, πρέπει να θυμόμαστε από πού ήρθαμε. Κοιτάζοντας πίσω είναι δίκαιο να πούμε ότι η Ν.Ε. χτίστηκε κάνοντας μεγάλα ιστορικά βήματα, τα οποία άλλοτε οδηγούνταν από ιδανικά και άλλοτε από ανάγκη, άλλοτε σε ευρωπαϊκό πλαίσιο και άλλοτε από εθνικά συμφέροντα. Στα χρόνια λοιπόν της ύπαρξής του, το ευρώ έχει γίνει σήμα οικονομικής ισχύος της Ευρώπης και σύμβολό της στον κόσμο. Ήταν σημαντική η στιγμή που η Ευρώπη αποφάσισε να πάρει την μοίρα στα χέρια της και να προχωρήσει την πορεία της προς ένα ενιαίο νόμισμα το οποίο ξεκίνησε με τους μηχανισμούς των συναλλαγματικών ισοτιμιών και επιτεύχθηκε τελικά την 1^η Ιανουαρίου του 1999. Αυτή η πορεία βέβαια πήγε χέρι-χέρι με τον καθορισμό ενός κοινού πλαισίου οικονομικής διακυβέρνησης μέσω του οποίου τα κράτη- μέλη συντονίζουν τις πολιτικές τους και αναλαμβάνουν κοινές ευθύνες (Eurogroup, 2016- *the 25-year anniversary of the Maastricht Treaty*).

2.2 Η Αποτίμηση των πλεονεκτημάτων του ευρώ

Ακολουθεί μία διαγραμματική απεικόνιση των πλεονεκτημάτων της Ν.Ε. ώστε με μια ματιά να δημιουργηθεί μια ολοκληρωμένη εικόνα στο πόσο επηρέασε τους 340 εκατομμύρια περίπου πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης, η Ν.Ε. και η χρησιμοποίηση του ευρώ.

Αδιαμφισβήτητα το ευρώ έπαιξε σημαντικό ρόλο στην ζωή των πολιτών των κρατών-μελών της Ευρωζώνης είτε βρίσκετε στο πορτοφόλι τους, είτε βρίσκετε στο τραπεζικό λογαριασμό τους. Σίγουρα πέραν του εύκολου τρόπου των αγορών τους και των πληρωμών τους εντός της ευρωζώνης, θεωρείται και ένα ασφαλές ,σταθερό και αξιόπιστο νόμισμα για τις αποταμιεύσεις τους, οι οποίες πλέον μπορεί να γίνονται και εκτός των εθνικών συνόρων τους. Επιπλέον τα κεφάλαια εντός της ευρωζώνης μπορούν να μεταφέρονται από την μια χώρα στην άλλη, αλλά και οι μεταφορές σε ευρώ να αντιμετωπίζονται ως εγχώριες συναλλαγές και να φέρουν το κόστος της εγχώριας μεταφοράς. Το ευρώ μπορούμε να πούμε ότι έχει φέρει τους πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης πιο κοντά, αφού χάρις σ' αυτό πλέον η ζωή, οι σπουδές , η εργασία, η επένδυση σε μια άλλη χώρα της ζώνης του ευρώ έχουν γίνει ευκολότερες. Σύμμαχος των πολιτών των κρατών-μελών της Ευρωζώνης σ' αυτήν την σταθερότητα του νομίσματος είναι η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα, όπου κύριο μέλημά της είναι να υπάρχει σταθερότητα στις τιμές οι οποίες δίνουν σιγουριά για την μελλοντική αξία των χρημάτων τους και επιτρέπουν στις επιχειρήσεις τους να επενδύουν και να αναπτύσσονται (Regulation (EC)/European Parliament,2008 Journal L 344, 28 December 2001 P. 0013 – 0016.).

Άξιον λόγου είναι και το όφελος των πολιτών των κρατών-μελών της Ευρωζώνης από την κατάργηση του συναλλάγματος εντός της ζώνης του ευρώ, απλουστεύοντας τις διαδικασίες στα ταξίδια τους, στις αγορές τους, στην εργασία τους, όπου μπορούν πλέον να συγκρίνουν απευθείας τις τιμές μεταξύ των κρατών-μελών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ και να πραγματοποιούν διασυνοριακές πληρωμές, ενώ οι επιχειρήσεις τους δεν ανησυχούν πλέον για τις συναλλαγματικές ισοτιμίες τους. Η εξάλειψη δηλαδή του κόστους στην ανταλλαγή των νομισμάτων μεταξύ των πολιτών των κρατών- μελών της Ευρωζώνης θεωρείται και το πιο προφανές πλεονέκτημα στις συναλλαγές τους, αφού αποτελούν και το 60 % των εμπορικών συναλλαγών τους (ΕΚΤ,2018 : *Πώς ωφελείστε από το ευρώ*).

Αναλυτικότερα η εξάλειψη του κόστους ανταλλαγών στις ενδοκοινοτικές συναλλαγές μεταξύ των πολιτών των κρατών-μελών της Ευρωζώνης συνεπάγεται:

- Την εξαφάνιση των πράξεων μετατροπής ενός νομίσματος σε άλλο νόμισμα της ζώνης και την επιβάρυνση του κόστους από τις πράξεις αυτές.

- Την δημιουργία οφέλους της τάξης του 0,3% έως 0,4% του ΑΕΠ της Ε.Ε. που ισοδυναμεί με 14,7 δισεκ. ευρώ το χρόνο.
- Την αποτελεσματική λειτουργία της ενιαίας πλέον αγοράς χωρίς να υπάρχουν διακυμάνσεις που να διαταράσσουν τις εμπορικές συναλλαγές. Παλαιότερα μία έστω μικρή διακύμανση των ισοτιμιών μπορούσε να ανατρέψει την ισορροπία των συμβάσεων των επιχειρήσεων της Ε.Ε., με συνέπεια η μετακύληση του κόστους να έθιγε και τα συμφέροντα και την αγοραστική δύναμη των καταναλωτών. Αυτοί λοιπόν οι πιθανοί κίνδυνοι εξαφανίζονται με το ενιαίο νόμισμα και παγιώνεται η εύρυθμη λειτουργία της ενιαίας αγοράς.
- Την απλοποίηση της ταμειακής διαχείρισης και της διαχείρισης των διαθεσίμων.
- Την εξοικονόμηση αδρανών μέχρι τώρα κεφαλαίων (λόγω των ορίων) και την ενίσχυση των κεφαλαίων κίνησης των επιχειρήσεων.
- Την σταθερότητα του νομίσματος λόγω της ισοτιμίας, γεγονός όπου επιβεβαιώνεται και από το ίδιο το σύμβολο του ευρώ, δεδομένου ότι τα δύο κάθετα σύμβολα αντιπροσωπεύουν τη σταθερότητα των τιμών.
- Την απλούστευση των μηχανημάτων οργάνωσης και διαχείρισης πληροφοριών, δεδομένου ότι τα συστήματα διαχειρίζονται πλέον ένα νόμισμα.
- Την ισχυρότερη παρουσία της Ευρωζώνης στην παγκόσμια οικονομία.
- Τις περισσότερες επιλογές και σταθερές τιμές για τους καταναλωτές.
- Την βελτίωση της ενοποίησης των χρηματοπιστωτικών αγορών.

Ακόμη αξίζει να σημειωθεί ότι το ευρώ θεωρείται και ως η κορυφαία επιλογή στις πράσινες επενδύσεις, εφόσον τα μισά από τα πράσινα ομόλογα στον κόσμο είναι σε ευρώ το οποίο αυξάνεται με ταχύτερους ρυθμούς χάρις των πράσινων ομολόγων που εκδόθηκαν για τη χρηματοδότηση του Next Generation EU. Αναλυτικότερα το πράσινο ομόλογο λειτουργεί όπως το τακτικό ομόλογο, όμως τα χρήματα ο εκδότης αυτών τα διαθέτει στη χρηματοδότηση έργων ανάπτυξης φιλικών προς το περιβάλλον (όπως στις ανανεώσιμες πηγές ενέργειας, στις μεταφορές και στην βιώσιμη διαχείριση των υδάτων) με βάση τις προδιαγραφές που έχει θέσει η Διεθνής Ένωση Κεφαλαιαγοράς (ICMA). Η έκδοση λοιπόν αυτών των ομολόγων είναι υψηλής

ποιότητας και προσθέτει κύρος και ρευστότητα στις κεφαλαιαγορές της Ευρωζώνης καθιστώντας τα αυτά πιο ελκυστικά.

Αξιοσημείωτη είναι η παράθεση της Προέδρου της Ευρωπαϊκής Επιτροπής Ούρσουλας φον ντερ Λάιεν η οποία δήλωσε (σχετικά με την επέτειο των είκοσι χρόνων από την στιγμή της κυκλοφορίας του ευρώ στην Ευρωζώνη) τα εξής:“ Έχουμε περάσει είκοσι χρόνια που εμείς , οι Ευρωπαίοι, μπορούμε να κουβαλάμε την Ευρώπη στις τσέπες μας. Το ευρώ δεν είναι απλώς ένα από τα πιο ισχυρά νομίσματα στον κόσμο. Είναι πρώτα και κύρια σύμβολο της ευρωπαϊκής ενότητας. Τα τραπεζογραμμάτια ευρώ έχουν γέφυρες από την μια πλευρά και μια πόρτα από την άλλη πλευρά-γιατί αυτό είναι το νόημα του ευρώ. Το ευρώ είναι επίσης το νόμισμα του μέλλοντος και τα επόμενα χρόνια θα γίνει και ψηφιακό νόμισμα. Το ευρώ αντικατοπτρίζει επίσης τις αξίες μας και είναι ο κόσμος στον οποίο θέλουμε να ζούμε. Είναι το παγκόσμιο νόμισμα για βιώσιμες-πράσινες επενδύσεις. Μπορούμε όλοι να είμαστε υπερήφανοι για αυτό” (ΕΚΤ:20 χρόνια ευρώ στην τσέπη μας, Δελτίο τύπου στις 01-01-2022).

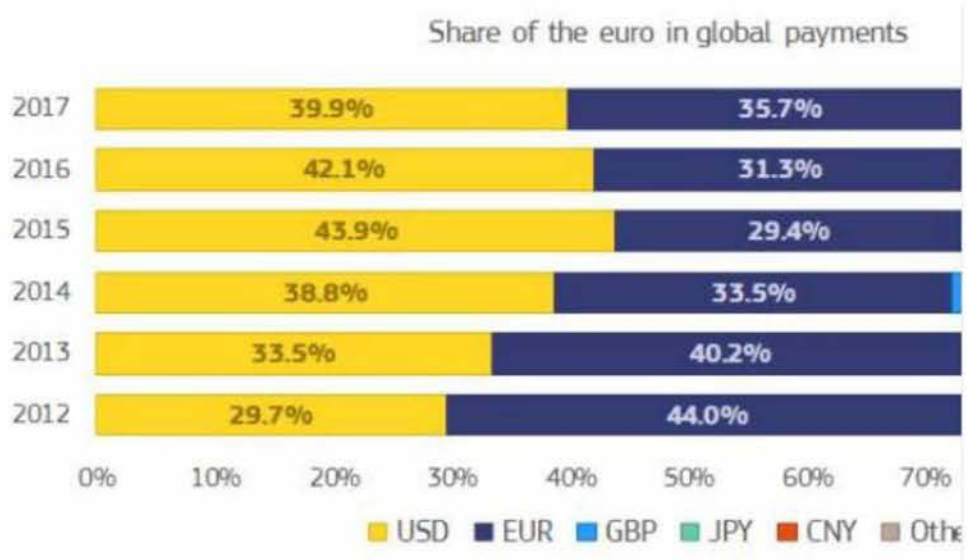
2.3 Ο ρόλος του ευρώ και η σχέση του με τ' άλλα νομίσματα.

Επίσης σημαντικό είναι να αναφερθεί και ο ενισχυμένος διεθνής ρόλος του ευρώ, εφόσον είναι το δεύτερο σημαντικό νόμισμα στο διεθνές νομισματικό σύστημα:

- Ως ασφαλή αποθήκευση αξίας, όπου αντιπροσωπεύει το 20 % των διεθνών αποθεμάτων των ξένων κεντρικών τραπεζών.
- Ως μέσο έκδοσης χρέους από τις επιχειρήσεις και τις ξένες κυβερνήσεις που χρησιμοποιούν το ευρώ. Μέχρι το τέλος του 2017, πάνω από το 20 % των εκδόσεων χρεογράφων στις διεθνείς αγορές ήταν σε ευρώ.
- Ως ευρέως αποδεκτό νόμισμα για τις διεθνείς πληρωμές. Περίπου το 36 % της αξίας των διεθνών συναλλαγών τιμολογήθηκε ή διακανονίστηκε σε ευρώ το 2017, σε σύγκριση με το 40% για το δολάριο των ΗΠΑ. Περίπου 60 χώρες στον κόσμο είτε χρησιμοποιούν το ευρώ, είτε θα το χρησιμοποιήσουν, είτε θα συνδέσουν το νόμισμά τους με το ευρώ.

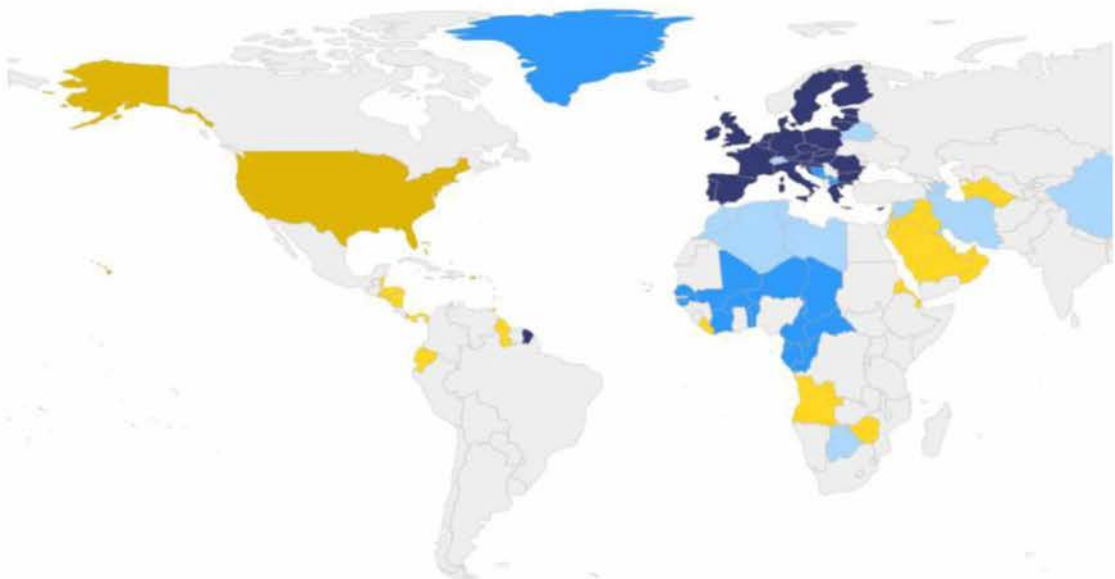
Οι Πίνακες όπου ακολουθούν παρουσιάζουν τις χώρες που χρησιμοποιούν ή συνδέουν το νόμισμά τους με το ευρώ.

Πίνακας 2.3^α: Νομισματική σύνθεση των συνολικών πληρωμών

Πηγή εικόνας: SWIFT

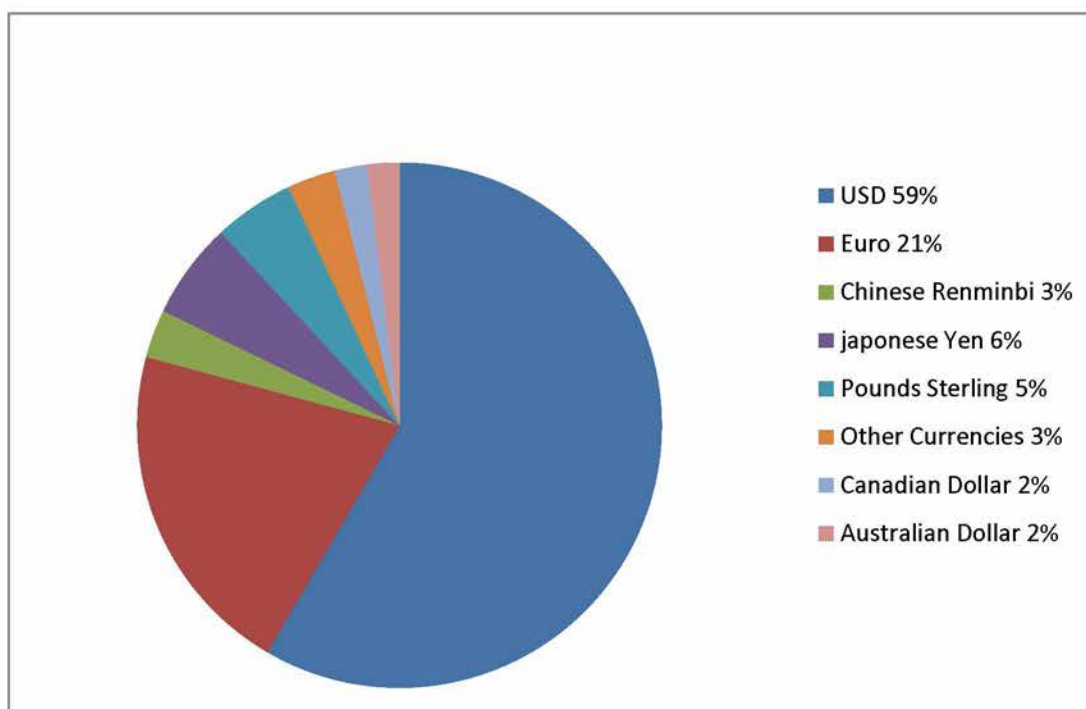
Πίνακας 2.3β: Χώρες που χρησιμοποιούν ή συνδέουν το νόμισμά τους με το ευρώ.

Πηγή εικόνας: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0796> ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS

Θεωρείται λοιπόν το ευρώ αξιόπιστο και σταθερό νόμισμα και χρησιμοποιείται διεθνώς ως νόμισμα τιμολόγησης και αποθήκη αξίας όπου αντιπροσωπεύει το 21 % των συναλλαγματικών αποθεμάτων, ερχόμενο δεύτερο μετά τις Ηνωμένες Πολιτείες η οποία έχει ποσοστό 59% (όπως αναλύεται στο σχεδιάγραμμα που ακολουθεί):

Πίνακας 2.3γ: Μέρος του € σε συναλλαγματικά αποθέματα

Πηγή πίνακα: Source: data.imf.org: Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves in Q2 2021

Ωστόσο ο ρόλος του ευρώ ως αποθεματικού και επενδυτικού νομίσματος θα μπορούσε να ενισχυθεί. Ένα ισχυρότερο διεθνές ευρώ θα μας έδινε σίγουρα μεγαλύτερη ελευθερία στη λήψη των γεωπολιτικών αποφάσεων της Ευρώπης. Έτσι η αύξηση του βάρους του ευρώ ως διεθνούς νομίσματος θα μπορούσε να ωφελήσει τόσο τις επιχειρήσεις όσο και τους πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης και να συμβάλει στην αύξηση της στρατηγικής αυτονομίας και επιρροής της Ε.Ε. στον κόσμο. Ένα ισχυρό ευρώ σε παγκόσμιο επίπεδο λοιπόν θα εξασφάλιζε:

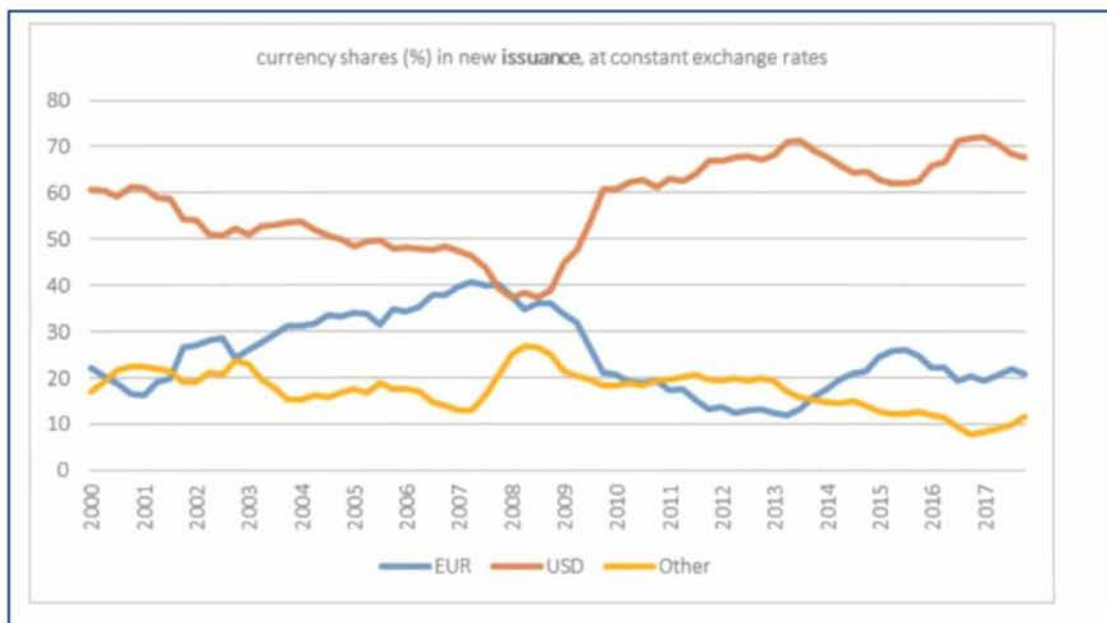
- Αύξηση της ανθεκτικότητας του διεθνούς νομισματικού συστήματος και της οικονομίας, καθιστώντας αυτά τα κράτη που το χρησιμοποιούν λιγότερο ευάλωτα σε συναλλαγματικές κρίσεις.

- Μείωση της εξάρτησής του από άλλα νομίσματα , ιδίως το δολάριο των ΗΠΑ.
- Το παγκόσμιο σύστημα εμπορίου να γινόταν λιγότερο ευάλωτο στους ασύμμετρους κραδασμούς. Έτσι ένας ισχυρότερος διεθνής ρόλος του ευρώ θα εξασφάλιζε χαμηλότερο κόστος συναλλαγών, χρηματοδότησης και διαχείρισης κινδύνου.
- Ένα ασφαλές κατάστημα αξίας για τις διεθνείς κεντρικές τράπεζες και τις διεθνείς πληρωμές.
- Στο εσωτερικό των κρατών-μελών της Ευρωζώνης την ενίσχυση και την προστασία των πολιτών της και των επιχειρήσεών της, την υποστήριξη των αξιών της και την προαγωγή των συμφερόντων της στη διαμόρφωση των παγκόσμιων υποθέσεων.
- Την ισχυρότερη αυτονομία των καταναλωτών και των επιχειρήσεων, όπου θα τους επέτρεπε να πληρώνουν ή να λαμβάνουν πληρωμές για τις διεθνείς συναλλαγές τους και να χρηματοδοτούνται αυτοί με μειωμένη έκθεση σε νομικές ενέργειες που αναλαμβάνονται από δικαιοδοσίες τρίτων χωρών, όπως οι εξωεδαφικές κυρώσεις.
- Περισσότερες επιλογές για τους φορείς της αγοράς σ' όλο τον κόσμο.

Βέβαια όταν δεν πραγματοποιείται το διεθνές εμπόριο μεταξύ των χωρών της Ευρωπαϊκής Ένωσης αυτό πραγματοποιείται σε δολάρια, καθιστώντας το δολάριο ως γεωπολιτικό μοχλό πίεσης. Όμως καταλαβαίνουμε ότι το ευρώ μπορεί εξίσου να ανταγωνιστεί το δολάριο. Η απόσταση μεταξύ του ευρώ και του δολαρίου, ως μέσο πληρωμής είναι σε απόσταση αναπνοής. Υπάρχει σ' αυτά μεγάλος βαθμός υποκατάστασης όπου ο μεγαλύτερος ρόλος του ενός αντιστοιχεί στον μικρότερο ρόλο του άλλου. Συνεπώς το συνδυασμένο μερίδιο των δυο νομισμάτων είναι πολύ σταθερό και δεν απέχει από το 100 %.Έτσι η ζώνη του ευρώ είναι η δεύτερη μεγαλύτερη οικονομία πίσω από τις ΗΠΑ ως προς το ΑΕΠ, ενώ το Ηνωμένο Βασίλειο και η Ιαπωνία είναι πολύ μικρότερες (Consilium Europa: *The euro in the world/n.d.*).

Επίσης η ζώνη του ευρώ όπως φαίνεται και στον πίνακα που ακολουθεί αντιπροσωπεύει και το μεγαλύτερο μερίδιο του διεθνούς εμπορίου.

Πίνακας 2.3δ: Έκδοση χρεογράφων σε ξένο νόμισμα ανά νόμισμα

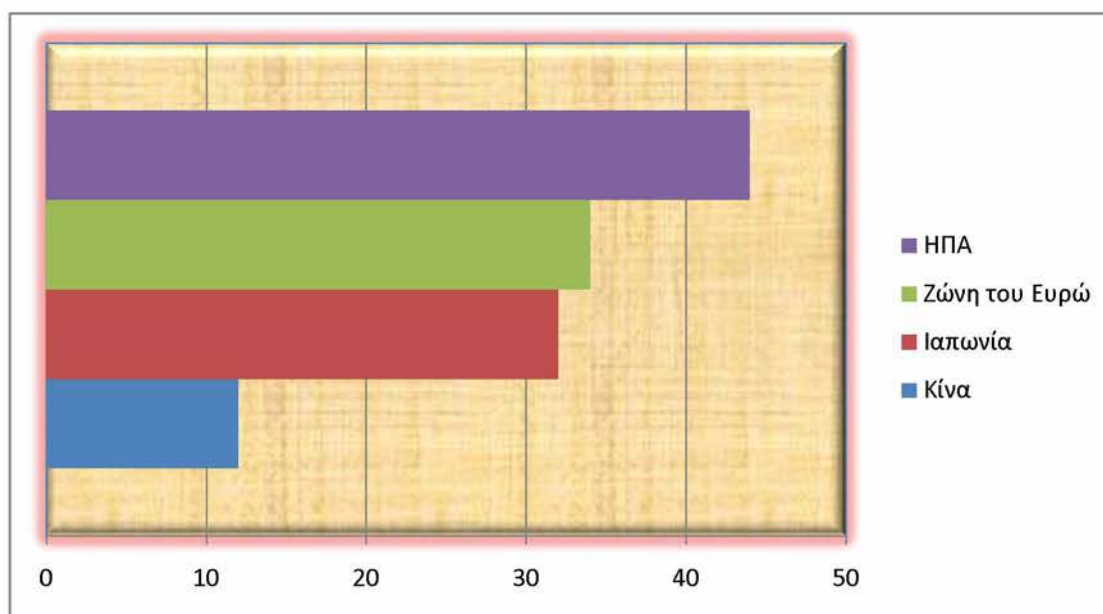
Πηγή πίνακα: Ευσταθίου –Παπαδιάς (2018) 'Το ευρώ ως διεθνές νόμισμα. Συνεισφορά στην πολιτική του Bruegel

Έτσι βλέπουμε ότι αφενός το δολάριο μειώθηκε μεταξύ του 2000 και του 2008 όμως έπειτα αυξήθηκε έως και 70 % , αφετέρου το ευρώ μετά την κρίση του έφτασε περίπου γύρω στο είκοσι τοις εκατό (20 %). Έτσι ενώ το μερίδιο της Κίνας στο ΑΕΠ έως το 2019 ξεπέρασε αυτό της ζώνης του ευρώ, όμως όσον αφορά την ελεύθερη κυκλοφορία των κεφαλαίων της αυτή έχει σοβαρούς περιορισμούς τόσο στην ζώνη του ευρώ όσο και σ' άλλες οικονομίες (των ΗΠΑ, της Ιαπωνία και του Ηνωμένου Βασιλείου) οι οποίες έχουν μεγαλύτερη απελευθέρωση στα κεφάλαιά τους (Ευσταθίου και Παπαδιά -2018, *Το ευρώ ως διεθνές νόμισμα. Συνεισφορά στην πολιτική του Bruegel*).

2.4 Παγκόσμιες Οικονομίες με βάση το ΑΕΠ και η σύγκρισή τους με την οικονομία στην ζώνη του ευρώ.

Η ισχυρή οικονομική παραγωγή στη ζώνης του ευρώ την κατατάσσει δεύτερη μεταξύ των ισχυρότερων οικονομιών παγκοσμίως (με κυριότερες των ΗΠΑ, της Ιαπωνίας και της Κίνας), όσον αφορά το κατά κεφαλήν ακαθάριστο εγχώριο προϊόν (ΑΕΠ), σύμφωνα με το σχετικό ραβδόγραμμα που ακολουθεί:

Πίνακας 2.4^ο: Παγκόσμιες Οικονομίες με βάση το ΑΕΠ

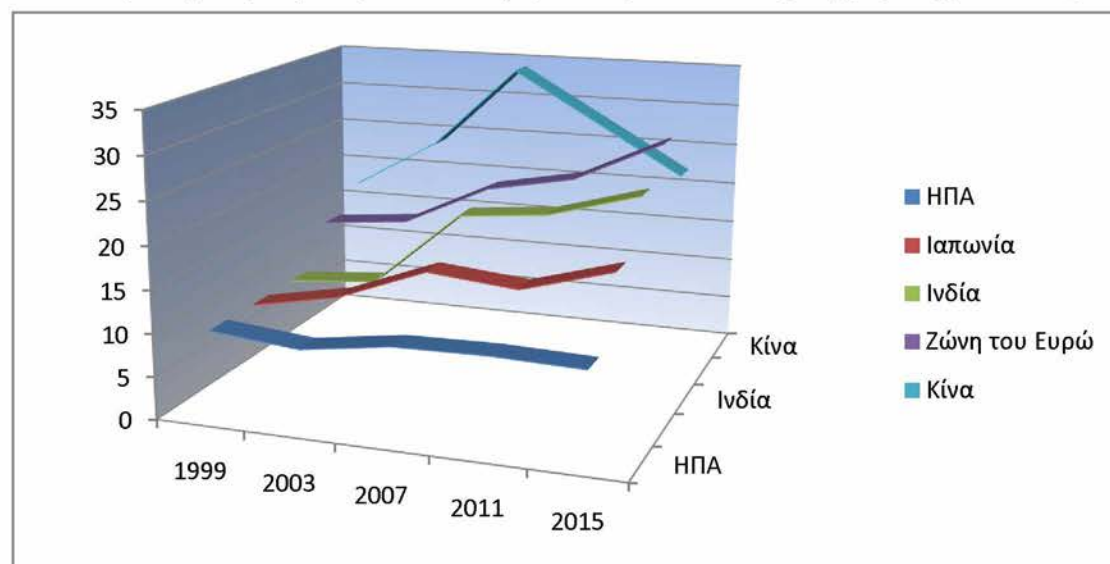

Πηγή πίνακα: Eurostat, Παγκόσμια Τράπεζα και υπολογισμοί της ΕΚΤ /2016-ιδία επεξεργασία

Το ευρώ έχει αλλάξει το παγκόσμιο οικονομικό και νομισματικό τοπίο. Επέτρεψε σε διεθνείς δημόσιους και ιδιωτικούς επενδυτές να διαφοροποιήσουν την κατανομή του ενεργητικού τους και οι δανειολήπτες να βρουν και άλλες πηγές χρηματοδότησης. Στις παγκόσμιες αγορές συναλλάγματος το ευρώ και το δολάριο ως ζεύγος νομισμάτων, διαπραγματεύονται αυτά ενεργά και αντιπροσωπεύουν περισσότερο από το $\frac{1}{4}$ (ένα τέταρτο) του συνολικού κύκλου εργασιών. Το ευρώ επίσης αντιπροσωπεύει σχεδόν το ήμισυ των αποθεμάτων του κόσμου σε διεθνή χρεόγραφα. Επίσης ως ενιαίο ευρωπαϊκό νόμισμα είναι ευρέως διαδεδομένο και χρησιμοποιείται για την τιμολόγηση, αποτελεί επίσης ένα σημαντικό μέρος των συναλλαγματικών αποθεμάτων των κεντρικών τραπεζών που δεν ανήκουν στη ζώνη του ευρώ και χρησιμοποιείται στο 40 % των παγκόσμιων διασυννοριακών πληρωμών.

Επιπλέον αξίζει να σημειωθεί ότι στη ζώνη του ευρώ έχουμε αναπτυγμένη βιομηχανία και αυτό συνεπάγεται υψηλό επίπεδο εξαγωγών στην παγκόσμια αγορά. Πολλά είναι τα προϊόντα της που φημίζονται διεθνώς όπως : μηχανήματα, φάρμακα, αυτοκίνητα και αεροπλάνα. Η Ευρωζώνη από την ίδρυσή της (1999) έχει διατηρήσει και ενισχύσει την θέση της στο διεθνές εμπόριο και οι εμπορικές συναλλαγές της εξακολουθούν να σημειώνουν άνοδο. Οι κυριότερες χώρες με τις οποίες συναλλάσσεται η Ευρωζώνη είναι η ΗΠΑ, το Ηνωμένο Βασίλειο και η Κίνα, ενώ οι εμπορικές συναλλαγές της εξακολουθούν να σημειώνουν άνοδο. Η ζώνη του ευρώ του είναι στο επίκεντρο πολλών παραγωγικών αλυσίδων και θεωρείται ανοιχτή οικονομία σε σχέση με άλλες οικονομίες και προτιμάται αρκετά από άλλες χώρες εκτός της Ευρωζώνης. Η εμπορική δραστηριότητα πέραν της ζώνης έχει ενισχυθεί αισθητά από το 2004, ως αποτέλεσμα αύξησης των εμπορικών συναλλαγών της με νέα κράτη μέλη της Ε.Ε. και με την Κίνα. Επίσης η ζώνη του ευρώ έχει υψηλό επίπεδο εξαγωγών το οποίο έχει θετική επίδραση στην απασχόληση, την οικονομική ανάπτυξη και τις επενδύσεις της. Ακολουθεί σχετικό διάγραμμα όπου αναπαριστά τις εμπορικές συναλλαγές στη ζώνη του ευρώ αλλά και άλλων εμπορικών εταίρων της Ε.Ε. όπως η ΗΠΑ, η Κίνα, η Ινδία και το Ηνωμένο Βασίλειο (Eurobank Central Bank: Συγκριτικά στοιχεία για τη ζώνη του ευρώ /n.d.).

Πίνακας 2.4β Εμπορικές συναλλαγές εντός και εκτός της ζώνης του ευρώ.

Πηγή πίνακα: Στοιχεία της ΕΚΤ, ΟΟΣΑ, ΔΝΤ. Ζώνη του Ευρώ: με βάση τις συναλλαγές εκτός ζώνης του ευρώ-ιδία επεξεργασία.

Παράλληλα το ευρώ έχει συμβάλλει στην προώθηση των άμεσων ξένων επενδύσεων στη ζώνη του Ευρώ. Θεωρείται ότι η υιοθέτηση του ευρώ έχει προωθήσει τις άμεσες ξένες επενδύσεις από χώρες εκτός της ζώνης του ευρώ. Ακόμη το ευρώ έχει ενισχυθεί από εγχώριες και διασυννοριακές συγχωνεύσεις και εξαγορές μεταξύ μεγάλων και μικρών επιχειρήσεων (Garrett G. 1998, σ.71–97).

Στον πίνακα όπου ακολουθεί βλέπουμε το μερίδιο των οικονομιών στις εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών, όπου η Ευρωζώνη αναδεικνύεται ως το μεγαλύτερο εξαγωγέα προϊόντων στο παγκόσμιο εμπόριο ενισχύοντας σημαντικά το διεθνή ρόλο του ευρώ.

Πίνακας 2.4γ Μερίδιο οικονομιών στις εξαγωγές προϊόντων και υπηρεσιών.

	%	%
ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ		73,4
Η.Π.Α	11,1	
ΕΥΡΩΖΩΝΗ	32,0	
ΙΑΠΩΝΙΑ	5,7	
ΗΝΩΜΕΝΟ ΒΑΣΙΛΕΙΟ	4,9	
ΚΑΝΑΔΑΣ	3,6	
ΛΟΙΠΕΣ ΑΝΑΠΤΥΓΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ	16,1	
ΑΝΑΔΥΟΜΕΝΕΣ ΚΑΙ ΑΝΑΠΤΥΣΣΟΜΕΝΕΣ ΧΩΡΕΣ		26,6
ΣΥΝΟΛΟ		100

Πηγή πίνακα: World Economic Outlook 2004/Statistical Appendix

Η κυρίαρχη θέση των εξαγωγών της Ευρωζώνης στο παγκόσμιο εμπόριο φανερώνει την προτίμηση του υπολοίπου κόσμου στα προϊόντα της, τα οποία αναγνωρίζονται από τον υπόλοιπο κόσμο ως προϊόντα που προσδίδουν κύρος στον προκάτοχό τους. Υστερούν όμως στην τιμή έναντι των ιαπωνικών. Οι ιαπωνικές εξαγωγές καταλαμβάνουν την Τρίτη θέση στην παγκόσμια κατάταξη και έχουν καταστήσει την Ιαπωνία μια καθαρά εξαγωγική χώρα. Τη μεγαλύτερη συμβολή στις εξαγωγές της Ευρωζώνης έχουν η Γερμανία, η Γαλλία, η Ιταλία και η Ισπανία με τις εξαγωγές τους να αντιστοιχούν στο 9,5%, 5,0 %, 4,0% και 2,6 % των παγκόσμιων εξαγωγών αντίστοιχα (IMF).

2.5 Αποτίμηση των μειονεκτημάτων του ευρώ

Βέβαια το ευρώ έχει διπλή όψη και πέραν των πλεονεκτημάτων του, υπάρχουν και σημαντικά μειονεκτήματα με κυριότερο όλων την απώλεια από τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης της Εθνικής Νομισματικής πολιτικής τους. Αναλυτικότερα όταν κάποιο από τα κράτη-μέλη αντιμετωπίζει έλλειμμα λόγω της Ν.Ε., αυτό δεν μπορεί πλέον να καλύψει το έλλειμμα του προϋπολογισμού του με εσωτερικό δανεισμό, αλλά η μοναδική δυνατότητά του είναι να δανειστεί από άλλες χώρες μόνο στο κοινό πλέον νόμισμά του και όχι να τυπώσει δικό του νόμισμα. Επιπλέον εάν υπάρχει και σ' αυτό δυσκολία τότε η μόνη λύση γι' αυτό είναι η μείωση των κρατικών δαπανών του και η αύξηση των εσόδων του. Επίσης τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης δεν έχουν την δυνατότητα να έχουν (με το κοινό νόμισμα όπου έχουν υιοθετήσει πλέον) την ευελιξία του νομίσματός τους, όπως την είχαν παλαιότερα με τις ενδεχόμενες υποτιμήσεις του (οι οποίες ήταν σωτήριες αρκετές φορές), ώστε να γίνει ελκυστικότερο αυτό από άλλα νομίσματα του εξωτερικού και να προτιμηθεί.

Όμως το σημαντικότερο όλων μειονέκτημα μιας νομισματικής ένωσης είναι η εμφανής διαφοροποίηση των εμπλεκόμενων οικονομιών. Υπάρχει λοιπόν ένα κοινό νόμισμα ανάμεσα σε διαφορετικές οικονομίες, με διαφορετικά επίπεδα αποδοτικότητας, παραγωγικότητας και πληθωρισμού. Θα ήταν ευκολότερα αν όλες οι οικονομίες ήταν ίδιες, είχαν τους ίδιους στόχους και υιοθετούσαν τις ίδιες πολιτικές, τότε θα ανταποκρίνονταν με τον ίδιο τρόπο στις μεταβαλλόμενες συνθήκες. Όμως οι οικονομίες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης δεν είναι οι ίδιες και είναι απαραίτητο να περιοριστούν σημαντικά οι μεμονωμένοι κανόνες άσκησης νομισματικής πολιτικής, προκειμένου να υπάρξει επιτυχημένη εφαρμογή του καθεστώτος σταθερών ισοτιμιών.

Επίσης ένα ακόμη σημαντικό μειονέκτημα μιας ένωσης κρατών που χρησιμοποιούν ένα κοινό νόμισμα είναι η αδυναμία επιλογής των επιπέδων πληθωρισμού τους, ενώ ο ίδιος περιορισμός υπάρχει όσον αφορά και την δυνατότητα επιλογής των επιτοκίων τους. Το κοινό νόμισμα δεν επιτρέπει στα κράτη-μέλη να διαμορφώσουν τις κατάλληλες τιμές των επιτοκίων και του πληθωρισμού τους, ώστε να αντιμετωπίσουν τις υφέσεις της οικονομίας τους.

Σε μια κοινή αγορά όπως η ONE, οι χρηματοπιστωτικές και τραπεζικές κρίσεις μεταδίδονται πολύ πιο εύκολα μεταξύ των κρατών-μελών της. Όταν υπάρχει επομένως ένας συνδετικός κρίκος ως κοινό νόμισμα οι συνέπειες των κρίσεων που το επηρεάζουν διαχέονται άμεσα κυρίως μέσω των αγορών χρήματος και κεφαλαίου. Δημιουργείται έτσι ένα ντόμινο αρνητικών επιδράσεων που πλήττει ακόμα και τις αναπτυγμένες οικονομίες, όπου αν λειτουργούσαν αυτόνομα χωρίς περιορισμούς ενδεχομένως να μπορούσαν να ανταπεξέλθουν πληρέστερα.

Επιπλέον η ανοιχτή αγορά που δημιουργείται και που επιτρέπει μεταξύ άλλων και την ελεύθερη διακίνηση του ανθρώπινου κεφαλαίου, συνδράμει στην μείωση του ενεργού ανθρώπινου δυναμικού από κάποιες ήδη φτωχές χώρες (με περιορισμένο εργατικό δυναμικό και δυσμενείς προοπτικές εξέλιξης) και δημιουργεί τον κορεσμό στα κέντρα εμπορίου εργασίας. Έτσι η δημιουργία μιας κοινής αγοράς ίσως να φαντάζει ελπιδοφόρα, είναι όμως και ριψοκίνδυνη επιλογή.

Τέλος δημιουργήθηκε μια Νομισματική Ένωση, (χωρίς να ασχοληθούμε με τον δεσμό των κρατικών τραπεζών, ούτε και με τις ανισορροπίες τις οικονομικές που υπήρχαν μεταξύ των κρατών- μελών της Ευρωζώνης) όπου όταν χτυπήθηκε από την κρίση του 2008, όλα τα τρωτά σημεία της ήταν εκτεθειμένα και αποδείχθηκε ότι ήταν αρκετά απροετοίμαστη. Δεν υπήρχαν λοιπόν όργανα κρίσης και οι Ευρωπαίοι ηγέτες εκείνη την εποχή έπρεπε να αυτοσχεδιάσουν (Consilium Europa, 2016-*the 25-year anniversary of the Maastricht Treaty*/ Eurogroup).

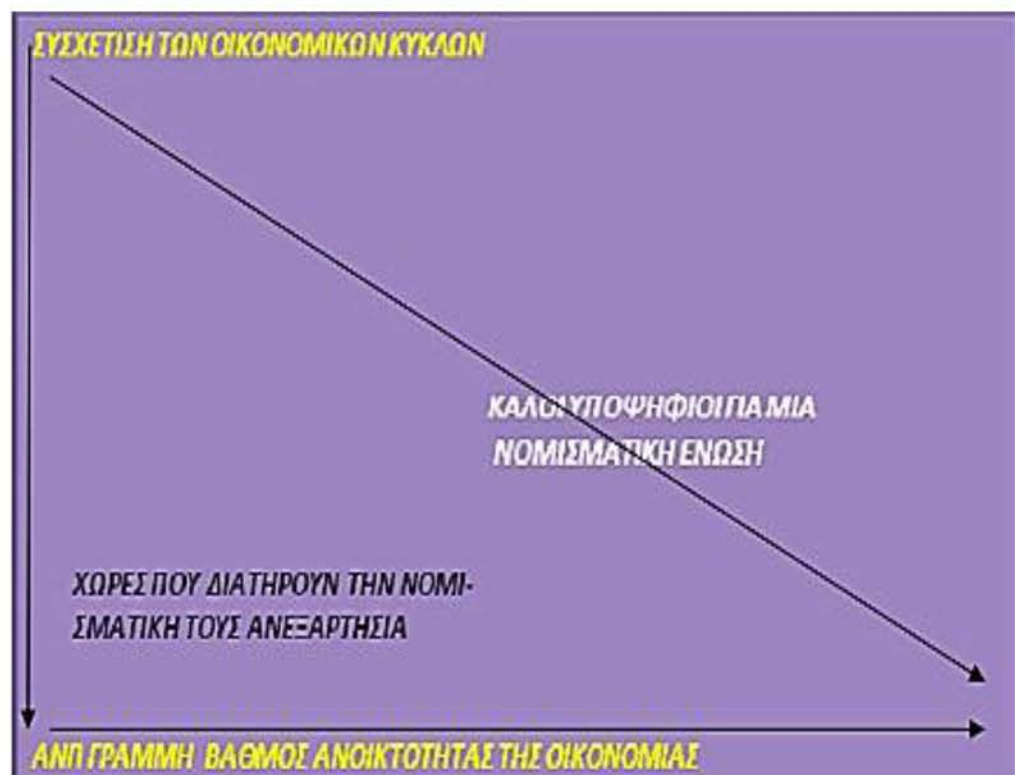
2.6 Η Αποτίμηση του κόστους και των ωφελειών από την υιοθέτηση του ευρώ με βάση τη θεωρία των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών (OCA).

Από την άποψη της οικονομικής θεωρίας παρά το γεγονός ότι αναγνωρίζονται τα οφέλη που έχουν προέλθει από την υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος, υπήρχαν έντονες αμφιβολίες για το κατά πόσο η Ευρωζώνη ικανοποιούσε τις αναγκαίες προϋποθέσεις για την υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος. Οι προϋποθέσεις αυτές ορίζονταν από την θεωρία των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών (Optimum Currency Areas-OCA). Σύμφωνα με την θεωρία των Βέλτιστων Νομισματικών Περιοχών, δύο βασικές προϋποθέσεις για την επιτυχή δημιουργία και λειτουργία μιας νομισματικής ένωσης είναι: α) η οικονομική συμμετρία και β) η ευελιξία της αγοράς εργασίας. Θα πρέπει λοιπόν να υπάρχει μεταξύ των οικονομιών των κρατών- μελών μια οικονομική συμμετρία, γιατί διαφορετικά εάν οι οικονομίες των κρατών- μελών μιας νομισματικής ένωσης παρουσιάζουν σημαντικές διαφορές, αυτό θα οδηγήσει σε πολύ διαφορετικές μακροοικονομικές εξελίξεις σε κάθε ένα από αυτά, οι οποίες δεν είναι δυνατόν να αντιμετωπιστούν αποτελεσματικά από την ενιαία νομισματική πολιτική της ένωσης. Ωστόσο η επίτευξη της απόλυτης οικονομικής συμμετρίας δεν είναι εύκολη βραχυπρόθεσμα, αλλά ίσως ούτε καν σε μακροπρόθεσμο ορίζοντα (De Grauwe, P., 2009- *The Economics of Monetary Union*. Oxford university Press).

Σύμφωνα με τους Frankel & Rose (1998) οι χώρες όπου θα ήταν ωφελημένες από την ένταξή τους στην Ευρωζώνη θα έπρεπε να έχουν τα εξής : α) καλή οικονομία και β) υψηλή συσχέτιση των επιχειρηματικών τους κύκλων. Στο διάγραμμα 2.6 α που ακολουθεί η αρνητική κλίση γραμμής των άριστων

νομισματικών περιοχών αποτυπώνει το όφελος από την υιοθέτηση ενός κοινού νομίσματος, όπου συνδέετε θετικά με τον βαθμό του εμπορίου και της συσχέτισης των οικονομικών κύκλων των χωρών. Οι συνδυασμοί που βρίσκονται πάνω δεξιά της γραμμής ΑΝΠ αντιπροσωπεύουν τις ομάδες κρατών που θα έπρεπε να ενταχθούν σε μια νομισματική ένωση, καθώς και τα οφέλη που υπερτερούν από το κόστος και από την απώλεια της άσκησης της ανεξάρτητης νομισματικής πολιτικής. Αντίθετα στο σημείο κάτω και δεξιά της γραμμής αυτής τα κόστη υπερτερούν των ωφελειών και τα κράτη θα έπρεπε να διατηρήσουν ανεξάρτητη νομισματική και συναλλαγματική πολιτική (Frankel, J.A. and Rose, A.K. (1998) *The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria*. Economic Journal, 108, 1009-1025).

Πίνακας 2.6α Στοιχεία κόστους-οφέλους υιοθέτησης κοινού νομίσματος

Πηγή πίνακα: Frankel & Rose (1998)

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3

Η Ένταξη των κρατών-μελών της Ε.Ε. στο ευρώ και η δημιουργία της Ευρωζώνης.

3.1 Η δημιουργία ενός κοινού νομίσματος, η ζώνη του ευρώ και η κυκλοφορία του ευρώ σ' αυτήν.

Το 1995 η δημιουργία ενός ενιαίου ευρωπαϊκού νομίσματος πλησίαζε ολοένα και περισσότερο στο να γίνει πραγματικότητα, όμως δεν είχε συμφωνηθεί το όνομα αυτού. Όλα τα κράτη μέλη έπρεπε να συμφωνήσουν σε μια κοινή ερμηνεία της Συνθήκης του Μάαστριχτ σχετικά με το καθεστώς του όρου «ECU». Έτσι το Νοέμβριο του 1995 η Ευρωπαϊκή Επιτροπή καθόρισε μια σειρά από κριτήρια που έπρεπε να λαμβάνονται υπόψη για την επιλογή του τελικού ονόματος με κυριότερα: α) να ήταν το ίδιο σ' όλες τις γλώσσες, β) την γλωσσική απλότητα του και γ) την δημόσια αποδοχή του. Έχοντας υπάρξει από το 1979, το ECU ήταν ο αγαπημένος υποψήφιος όλων. Βέβαια υπήρχαν και άλλες προτάσεις πέρα από το ευρώ όπως: florin, ducat, couronne όμως κανένα από αυτά δεν τράβηξε την προσοχή των ευρωπαϊκών θεσμικών οργάνων όπως το «ευρώ». Τελικά στην σύνοδο κορυφής το 1995 το ευρώ ήταν αυτό το οποίο κυριάρχησε (Consilium Europa ,2022- *Ecu, euro, or euro mark? The name of the single currency*).

Την 01-01-2002 από το Δουβλίνο έως το Ντίσελντορφ , το Ρότερνταμ μέχρι την Ρώμη οι Ευρωπαίοι συνέρρεαν στην πλησιέστερη τράπεζα για να πάρουν στα χέρια τους τα νέα χαρτονομίσματα και κέρματα ευρώ. Όμως πίσω από τις μεγάλες ουρές και τον ενθουσιασμό για το νέο νόμισμα, υπήρχε η καρποφορία δεκαετιών δουλειάς (Consilium Europa ,2022- *How did we get to a single currency?*).

Οι ονομαστικές αξίες των τραπεζογραμμάτων που επικράτησαν ξεκινούν από 5€ και τελειώνουν σε 500€ και αντίθετα από τα νομίσματα το σχέδιό τους είναι το ίδιο σ' όλες τις χώρες της Ευρωζώνης, παρόλο που τυπώνονται σε διάφορες χώρες. Τα τραπεζογραμμάτια του ευρώ έχουν πολλά χαρακτηριστικά ασφαλείας όπως υδατογράφημα, αόρατο μελάνι, ολογράμματα και μικρογραφικά στοιχεία που επιβεβαιώνουν την αυθεντικότητά τους. Βέβαια ενώ τα νομίσματα έχουν μια εθνική πλευρά, τα τραπεζογραμμάτια το δηλώνουν αυτό μέσω του πρώτου γράμματος του σειριακού αριθμού τους. Επίσης τα τραπεζογραμμάτια στην πρώτη τους σειρά

φέρουν τη σημαία της Ε.Ε. και τον χάρτη αυτής, ενώ στην πίσω όψη τους το όνομα ευρώ είναι στο λατινικό και ελληνικό αλφάβητο με την υπογραφή του προέδρου της ΕΚΤ (European Central Bank, 2016-*Bank notes*).

Στις 3 Ιανουαρίου του 2002 λοιπόν, το 96% όλων των τραπεζικών μηχανημάτων στη ζώνη του ευρώ παρείχαν τραπεζογραμμάτια σε ευρώ. Αυτή η μετάβαση προς το ευρώ διήρκεσε δύο μήνες και στο τέλος Φεβρουαρίου του 2002 τα εθνικά νομίσματα όλων των κρατών-μελών της Ευρωζώνης έπαυσαν να αποτελούν νόμιμο χρήμα. Μια εβδομάδα μετά την μετάβαση στο ευρώ, οι περισσότερες συναλλαγές γίνονταν σε ευρώ και έπειτα από μια περίοδο κυκλοφορίας του αυτό έγινε στις 1 Μαρτίου του 2002 το μοναδικό νόμισμα σε κυκλοφορία στη ζώνη του ευρώ. Μέχρι τότε είχαν αποσυρθεί 6 δισεκατομμύρια εθνικά τραπεζογραμμάτια και 30 δισεκατομμύρια εθνικά κέρματα. Συντονιστής της κυκλοφορίας και παραγωγής των τραπεζογραμμάτων ήταν η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα με 15 εκτυπωτικές μονάδες (εγκαταστημένες σε διάφορες χώρες της Ευρωπαϊκής Ένωσης) και 40 διαφορετικούς προμηθευτές πρώτων υλών. Βέβαια υπήρχε ένα κοινό σύστημα διαχείρισης, όπου θα εξασφάλιζε ότι όλα τα τραπεζογραμμάτια θα είχαν τα ίδια πρότυπα. Η μετάβαση από 12 εθνικά νομίσματα στο ευρώ ήταν μια μοναδική πράξη στην ιστορία. Η Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα τύπωσε περίπου περισσότερα από 15 δισεκατομμύρια τραπεζογραμμάτια ευρώ και περίπου 52 δισεκατομμύρια κέρματα κόπηκαν πριν από την 1^η Ιανουαρίου 2002 (Consilium Europa: *Reflection son 20 years of the euro: joint article by Eurogroup members, 31/12/2021*).

Αυτά τα τραπεζογραμμάτια ήταν αξίας 633 δισεκατομμυρίων ευρώ, όπου εάν τοποθετούνταν το ένα δίπλα στο άλλο θα κάλυπταν την απόσταση της γης από την σελήνη πέντε περίπου φορές, σύμφωνα με την ανακοίνωση της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Αργότερα διατέθηκε συμπληρωματική ποσότητα 1,91 δισεκατομμυρίων τραπεζογραμμάτων. Βέβαια η σημασία του εφεδρικού αποθέματος πέραν του κεντρικού, ήταν για να γίνει ομαλή η μετάβαση στο νέο νόμισμα χωρίς σοβαρές διακυμάνσεις. Αφού λοιπόν ολοκληρώθηκε η ομαλή μετάβαση στο κοινό νόμισμα τα εναπομείναντα τραπεζογραμμάτια μεταφέρθηκαν στο στρατηγικό απόθεμα του Ευρωσυστήματος (το οποίο δημιουργήθηκε για την κάλυψη των απροσδόκητων αυξήσεων της ζήτησης του νέου νομίσματος). Τέλος περίπου 52 δισεκατομμύρια κέρματα αξίας 15,75 δισεκατομμύρια ευρώ, κόπηκαν σε 16 ευρωπαϊκά νομισματοκοπεία και χρησιμοποιήθηκαν 250.000 τόνοι μετάλλου. Αξίζει

να διευκρινιστεί ότι η ΕΚΤ εκδίδει το 8% των τραπεζογραμμάτων που εκδίδει το Ευρωσύστημα και το υπόλοιπο 92% εκδίδονται από τις κεντρικές εθνικές τράπεζες κατά αναλογία των αντίστοιχων μεριδίων τους στην κλείδα κατανομής του κεφαλαίου της ΕΚΤ (βάση του εθνικού μεριδίου του πληθυσμού της Ευρωπαϊκής Ένωσης και του εθνικού μεριδίου τους στο ΑΕΠ της Ε.Ε.) όπου πρέπει να είναι εξίσου σταθμισμένο (Scheller, Hanspeter K. 2006, σ.103).

Στην πράξη βέβαια μόνο οι εθνικές κεντρικές τράπεζες εκδίδουν και αποσύρουν φυσικά τραπεζογραμμάτια ευρώ. Όσον αφορά τα κέρματα, οι νόμιμοι εκδότες είναι οι χώρες της ζώνης του ευρώ. Η ΕΚΤ επομένως επιβλέπει τις δραστηριότητες των Εθνικών Κεντρικών Τραπεζών και δρομολογεί την περαιτέρω εναρμόνιση της κυκλοφορίας των μετρητών εντός της ευρωζώνης, ενώ οι Εθνικές Κεντρικές Τράπεζες διασφαλίζουν την εύρυθμη λειτουργία διανομής μετρητών των χωρών τους. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι μαζί οι κεντρικές τράπεζες όλων των χωρών της Ευρωζώνης κατέχουν την ΕΚΤ.

Αξίζει να σημειωθεί ότι μεταξύ του 2013 και του 2019 κυκλοφόρησε μια δεύτερη σειρά τραπεζογραμμάτων η Euroρα, η οποία περιλαμβάνει ακόμα πιο καινοτόμα χαρακτηριστικά ασφαλείας. Επίσης τα χαρτονομίσματα χαμηλής και μεσαίας αξίας χρησιμοποιούνται κυρίως για τις καθημερινές πληρωμές των πολιτών της ευρωζώνης, ενώ οι υψηλότερες αξίες χρησιμοποιούνται κυρίως για την αποταμίευσή τους. Εν κατακλείδι λοιπόν τα τραπεζογραμμάτια και τα κέρματα ευρώ είναι στις τσέπες όλων των πολιτών των κρατών-μελών της Ευρωζώνης και αυτό είναι το σύμβολο της ευρωπαϊκής ενότητας. Το ευρώ λοιπόν μας δίνει την αίσθηση ότι ανήκουμε κάπου και μας υπενθυμίζει καθημερινά ότι έχουμε πετύχει πολλά (Eurobank Central Bank: *Το ευρώ μας ενώνει /n.d.*).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ ΤΕΤΑΡΤΟ

Η Ελληνική Περίπτωση

4.1 Η Είσοδος της Ελλάδας στο Ευρώ και η κυκλοφορία του στην Ελλάδα.

Στις 1 Ιανουαρίου του 2000 η Ελλάδα έγινε συμβαλλόμενο μέλος στη Συμφωνία της Σένγκεν και στις 19 και 20 Ιουνίου του 2000 αυτή εντάσσεται στην Ευρωζώνη. Το Συμβούλιο Υπουργών Οικονομίας και Οικονομικών της Ευρωπαϊκής Ένωσης (ECOFIN), στο πλαίσιο της συνόδου που πραγματοποιήθηκε στην Πορτογαλία αποφάσισε την ένταξη της Ελλάδας στο Ευρώ. Πλέον την 01-01-2002 η Ελλάδα εντάχθηκε στην ζώνη του ευρώ (ορίζοντας την ισοτιμία μετατροπής της δραχμής σε ευρώ στις 340,750 δραχμές) και η Τράπεζα της Ελλάδος έγινε μέλος του Ευρωσυστήματος (το οποίο αποτελείται από την ΕΚΤ και τις εθνικές κεντρικές τράπεζες των χωρών που έχουν υιοθετήσει το ευρώ). Ήταν πρωτοχρονιά του 2002 όταν για πρώτη φορά οι Έλληνες αντίκριζαν στην τσέπη τους τα νέα χαρτονομίσματα του ευρώ. Πιο μικρά σε μέγεθος από τα πληθωρικά και εν πολλοίς πληθωριστικά χαρτονομίσματα της δραχμής, με μια αισθητική που απομακρύνονταν από την λογική των προσωποτήτων στο πίσω μέρος κάθε χαρτονομίσματος. Εκείνη λοιπόν την Πρωτοχρονιά το Σύνταγμα ντυνόταν στα γιορτινά του και υποδεχόταν πέραν από την νέα χρονιά και ένα τελείως διαφορετικό τοπίο για την χώρα και την Ευρώπη. Αυτή την ημέρα η πιο έντονα αποτυπωμένη εικόνα στη συνείδηση του Έλληνα ήταν αυτή του πρώτου ανθρώπου που κράτησε στα χέρια του το νέο νόμισμα, που δεν ήταν άλλος από τον τότε πρωθυπουργό της χώρας Κ. Σημίτη όπου έκανε την πρώτη ανάληψη από ΑΤΜ, βάζοντας οριστικό τέλος στο εθνικό νόμισμα της Ελλάδας που ήταν η Δραχμή η οποία κυκλοφορούσε από τον 7ο αιώνα π.χ.

Σημαντική είναι η παράθεση των δηλώσεων του Πρωθυπουργού της Ελλάδας Κωνσταντίνου Σιμίτη τα πρώτα λεπτά του 2002 κατά τον οποίον το ευρώ θα είναι η αφετηρία για την ισχυροποίηση της Ελλάδας, όπου μέσα από τις προσπάθειές της θα πετύχει να αλλάξει την εικόνα του φτωχού συγγενή και να δώσει τη θέση της σε μία χώρα που πιστεύει στον εαυτό της. (Ίδρυμα Κων/νος Σιμίτης: Δήλωση Κων. Σημίτη 01/01/2002).

Έτσι η κυκλοφορία των τραπεζογραμμάτων και των κερμάτων στην Ελλάδα πραγματοποιήθηκε ομαλά και απρόσκοπτα. Όπως αναφέρεται σε ιστορική αναδρομή της Τράπεζας της Ελλάδος, στην Ελλάδα χαρακτηριστικά εφοδιάστηκαν με τα καινούργια νομίσματα και τραπεζογραμμάτια 3.233 υποκαταστήματα τραπεζών και Ελληνικών Ταχυδρομείων. Η περίοδος ανταλλαγής ευρώ-δραχμής έληξε την 1^η Μαρτίου του 2004. Το ελληνικό κοινό εξοικειώθηκε πολύ γρήγορα και ήδη από την πρώτη εβδομάδα κυκλοφορίας του το μεγαλύτερο μέρος των συναλλαγών πραγματοποιούνταν σε ευρώ. Θα μπορούσε να παρομοιασθεί η εφαρμογή του με την αφομοίωση από την πλευρά των πολιτών ως μιας νέας γλώσσας. Το μερίδιο των τραπεζογραμμάτων και κερμάτων σε ευρώ στο σύνολο τους υπήρξε υψηλό και μάλιστα το υψηλότερο από τον μέσο όρο στη ζώνη του ευρώ. Οι εθνικές όψεις των κερμάτων του ευρώ σχεδιάστηκαν από την Τράπεζα της Ελλάδας με θέματα από την αρχαία και την νεότερη ελληνική ιστορία (Bank of Greece: *Η ιστορία του ευρώ* /n.d).

4.2 Απολογισμός για την θέση της Ελλάδας από την διαδικασία της Νομισματικής ολοκλήρωσης.

Ήταν όμως η πορεία της Ελλάδας εντός της Ευρωζώνης τόσο πανηγυρική και εύκολη όσο έμοιαζε κατά την είσοδό της ή πλέον μετά από κάποια χρόνια άρχισαν να φαίνεται ότι το ευρώ ήταν ένα σκληρό νόμισμα το οποίο ίσως χώρες με αδύναμες οικονομίες όπως και η Ελλάδα δεν έπρεπε να το υιοθετήσουν. Παρακάτω ακολουθεί μια παράθεση συγκρίσεων τιμών των αγαθών και των μισθών που υπήρχαν πριν και μετά την ένταξη της Ελλάδας στην ευρωζώνη, όπου είναι πολύ εύκολο να καταλάβουμε ότι το ευρώ μόνο φτηνό νόμισμα δεν ήταν και πέραν τούτου θα έπρεπε να έχουμε μια επιφυλακτικότητα από τις αρχικές προβλέψεις και δηλώσεις που είχανε γίνει κατά την ένταξή μας στην Ευρωζώνη, ότι δηλαδή μπαίνουμε σε μία άλλη τροχιά ανάπτυξης όπου μας απαλλάσσει από την εικόνα «του φτωχού συγγενή» (Δήλωση του Πρωθυπουργού της Ελλάδας Κων. Σημίτη 01/01/2002).

	1999	2013
Βασικός μισθός	170.000δρχ ή 498 €	480 € ή 163.560 δρχ.
1λίτρο βενζίνης	180 δρχ. ή 0,52 €	1,70 € ή 579 δρχ.
1λίτρο πετρελαίου θέρμανσης	62 δρχ. ή 0,18 €	1,1 € ή 375 δρχ.
1 τυρόπιτα	100δρχ. ή 0,29 €	1,50 € ή 511 δρχ.

Πηγή πίνακα : ΕΛΣΤΑΤ (ιδία- επεξεργασία)

Βέβαια αυτή η ανισορροπία των τιμών και η κακή οικονομική κατάσταση που περιήλθε η Ελλάδα κατά το πέρασμα αυτών των ετών από την νομισματική της ένωση δεν ήταν αποτέλεσμα ενός γεγονότος, αλλά συνέπεια πολλών παραγόντων (όπως θα αναλυθούν εκτενέστερα παρακάτω) τόσο ενδογενών όσο και εξωγενών όπου μαρτυρούν ότι: « Οι Έλληνες γι' αυτήν την κατάσταση ήταν ένοχοι και θύματα» (Andreas S. 2014, σ. 176-190).

4.3 Τα Ενδογενή αίτια της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης και πως επηρέασαν το νόμισμα του ευρώ.

Αναλυτικότερα τα ενδογενή αίτια της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης ήταν αναμφισβήτητα η συνεχής διεύρυνση των δημοσίων ελλειμμάτων της Ελλάδας σε συνδυασμό με την μείωση της εξωτερικής ανταγωνιστικότητάς της. Επίσης οι αυξημένες δημόσιες δαπάνες οδήγησαν την Ελλάδα τα τελευταία χρόνια σε δραματική αύξηση των απαιτήσεων του δανεισμού της, καθώς και σε υψηλότερα επίπεδα του συσσωρευμένου χρέους της. Έτσι το ύψος του χρέους της Κεντρικής Κυβέρνησης στις 31/12/2009 ανερχόταν σε 298,5 δις ευρώ. Βέβαια η πορεία του χρέους της Ελλάδας από τις αρχές της δεκαετίας του 1970 και μέχρι σήμερα εξαρτάται και από το πολιτικό καθεστώς που επικρατούσε και την εξουσία που ασκούσαν οι διάφορες κυβερνήσεις της. Παρατηρούμε λοιπόν ξεκάθαρα και στο

σχεδιάγραμμα που ακολουθεί ότι ο λόγος του χρέους προς το ΑΕΠ ήταν σταθερός μέχρι το 1979. Αργότερα όμως όταν ανέλαβαν σοσιαλιστικές κυβερνήσεις (όπου εφαρμόζαν προγράμματα οικονομικής πολιτικής που βασίζονταν κυρίως στην αύξηση του εισοδήματος του μέσου ελληνικού νοικοκυριού), παρατηρήθηκε εκτεταμένος δανεισμός τους από τις αγορές. Αυτός ο δανεισμός εξορθολογίστηκε πλήρως με υψηλότερα επίπεδα κατανάλωσης σε μια προσπάθεια να ανέβει το βιοτικό επίπεδο των νοικοκυριών. Επίσης αυτή η διαδικασία τροφοδοτήθηκε πλήρως και από τις εισροές κεφαλαίων από την Ε.Ε.: α) με την μορφή γεωργικών επιδοτήσεων και β) με την χρηματοδότηση υποδομών (Κουρέτας Γ. & Βλάμης Π. 2010 σ. 391-404).

Εδώ όμως βρίσκετε και η προέλευση της ελληνικής τραγωδίας, γιατί τόσο οι συντηρητικές όσο και οι σοσιαλιστικές κυβερνήσεις που ήταν στην εξουσία κατά την δεκαετία που ακολούθησε, αντί να επενδύσουν αυτά τα χρήματα (των επιδοτήσεων της Ε.Ε. και των κεφαλαίων από δάνεια με προνομιακά επιτόκια) στον εκσυγχρονισμό των δομών παραγωγής τους, αυτά καταποντίστηκαν όχι σε τομείς που θα πυροδότησαν την βιώσιμη ανάπτυξη τους, αλλά σε προσλήψεις νέων δημοσίων υπαλλήλων, σε έργα ενόψει των Ολυμπιακών Αγώνων και σε αγορά όπλων αμφιλεγόμενης ισχύος και χρησιμότητας. Επιπλέον παρατηρήθηκε ότι οι τράπεζες της Ελλάδας επωφελήθηκαν από την αύξηση της νομισματικής κυκλοφορίας, όπου δανείζονταν από την Κεντρική τράπεζα δάνεια με χαμηλά επιτόκια και τα μεταβίβαζαν αυτές στους ιδιώτες με ευνοϊκούς όρους. Όμως η ελληνική οικονομία δεν είχε προετοιμαστεί για την ευρωπαϊκή κοινή αγορά με τους μηχανισμούς της και εφόσον οι αναμενόμενες μεταρρυθμίσεις αναβάλλονταν από τα εκάστοτε πολιτικά πρόσωπα (στο βωμό των εκάστοτε πολιτικών συμφερόντων), αυτό είχε ως αποτέλεσμα την υπονόμευσή της.

Παρατηρώντας λοιπόν το ακόλουθο 4.3^α σχεδιάγραμμα βλέπουμε ότι μετά το 1995 το δημόσιο χρέος στην Ελλάδα γίνεται μη βιώσιμο, με την ελληνική κυβέρνηση να αποτυγχάνει να ικανοποιήσει τους δημοσιονομικούς περιορισμούς της.

Διάγραμμα 4.3α: Το Χρέος της Γενικής Κυβέρνησης

Πηγή πίνακα: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2009

Το δημόσιο χρέος λοιπόν εκτοξεύτηκε στο 100% του ΑΕΠ σε διάστημα περίπου μιας δεκαετίας από το 20 % του ΑΕΠ που ήταν ως τις αρχές της δεκαετίας του 1980. Βέβαια ένα μεγάλο κομμάτι του χρέους της Ελλάδας παρέμεινε εκτός των επίσημων στοιχείων έως και το 1993, όπου από εκεί και έπειτα ενσωματώθηκε στα επίσημα στοιχεία. Χαρακτηριστικό παράδειγμα ήταν στα μέσα του Οκτώβρη του 2009 όπου η νεοεκλεγείσα κυβέρνηση ανακοίνωσε ότι το δημοσιονομικό έλλειμμα το 2009 κυμαινόταν στο δώδεκα και επτά τοις εκατό (12,7%) του ΑΕΠ, ενώ η προηγούμενη κυβέρνηση για την ίδια χρονολογία υποστήριζε ότι το έλλειμμα δεν ξεπερνούσε το εξίμιση τοις εκατό (6,5%), ενέργεια βέβαια που υπονόμευσε την αξιοπιστία της Ελληνικής Κυβέρνησης. Η έλλειψη λοιπόν της απαραίτητης δημοσιονομικής εξυγίανσης τα τελευταία δέκα χρόνια σε σχέση με την συνεχή αναφορά ψευδών στοιχείων οδήγησε την Ελλάδα πλέον σιγά-σιγά στην έλλειψη της αξιοπιστίας της προς τις αγορές (Κουρέτας Γ. & Βλάμης Π. 2010, σ. 391-404).

Παράλληλα σημαντικό είναι να αποτυπωθεί παραστατικά και η εξέλιξη του ρυθμού ανάπτυξης της Ελλάδας, όπου από το διάγραμμα 4.3β που ακολουθεί συμπεραίνουμε ότι ο μέσος ρυθμός ανάπτυξής της από το 1954 έως το 1973 ήταν της τάξεως του επτά τοις εκατό (7%) το χρόνο. Όμως η κατάσταση αυτή άλλαξε τα επόμενα είκοσι χρόνια, όπου στα τέλη της δεκαετίας του 1970 ο ρυθμός ανάπτυξης

άρχισε να επιβραδύνεται με μεγάλη μείωση στις αρχές της δεκαετίας του 1980 και του 1990.

Διάγραμμα 4.3β: Ο Ρυθμός Ανάπτυξης του ΑΕΠ στην Ελλάδα

Πηγή πίνακα: European Commission, Statistical Anne

Επιπλέον η πτώση της ανταγωνιστικότητας της Ελλάδας από την είσοδό μας στην ΟΝΕ την οδήγησε σε επίμονα ελλείμματα στο ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών της, όπως παραστατικά φαίνεται στο 4.3γ σχεδιάγραμμα που ακολουθεί. Εδώ παρατηρείται ότι μέχρι τα τέλη της δεκαετίας του 1970 το ισοζύγιο των τρεχουσών συναλλαγών της ήταν πλεονασματικό, ενώ στις αρχές του 1980 αυτό μετατράπηκε σε ελλειμματικό και με την εισαγωγή του ευρώ και την επιτάχυνση των ρυθμών ανάπτυξης στα μέσα της δεκαετίας του 1990, αυτό παρουσίασε ακόμη πιο αρνητικές τιμές.

Διάγραμμα 4.3γ: Το Ισοζύγιο Τρεχουσών Συναλλαγών

Πηγή πίνακα: European Commission, Statistical Annex

Παρακάτω ακολουθεί ο πίνακας 4.3δ που αποτυπώνει πως κυμάνθηκαν οι σημαντικοί δείκτες στην Ελλάδα (ως σχετικοί μέσοι όροι) κατά την διάρκεια των τελευταίων χρόνων, οι οποίοι δείχνουν αρκετά πειστικά την πορεία της οικονομίας της και πως έφτασε στο ενδεχόμενο της χρεωκοπίας της.

Πίνακας 4.3δ: Μακροοικονομικοί Δείκτες της Ελληνικής Οικονομίας

	Ανάπτυξη	Ανεργία	Πληθωρισμός	Ισοζύγιο
1975-79	5.34%	1.92%	13.96%	0.96%
1980-84	-0.22%	5.36%	21.10%	0.28%
1985-89	1.76%	6.76%	17.58%	-1.44%
1990-94	0.84%	7.78%	16.06%	-0.94%
1995-99	2.98%	10.28%	5.92%	-2.92%
2000-04	4.56%	10.48%	3.90%	-11.82%
2005-08	3.58%	8.70%	3.55%	-12.15%

Πηγή πίνακα: Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2009

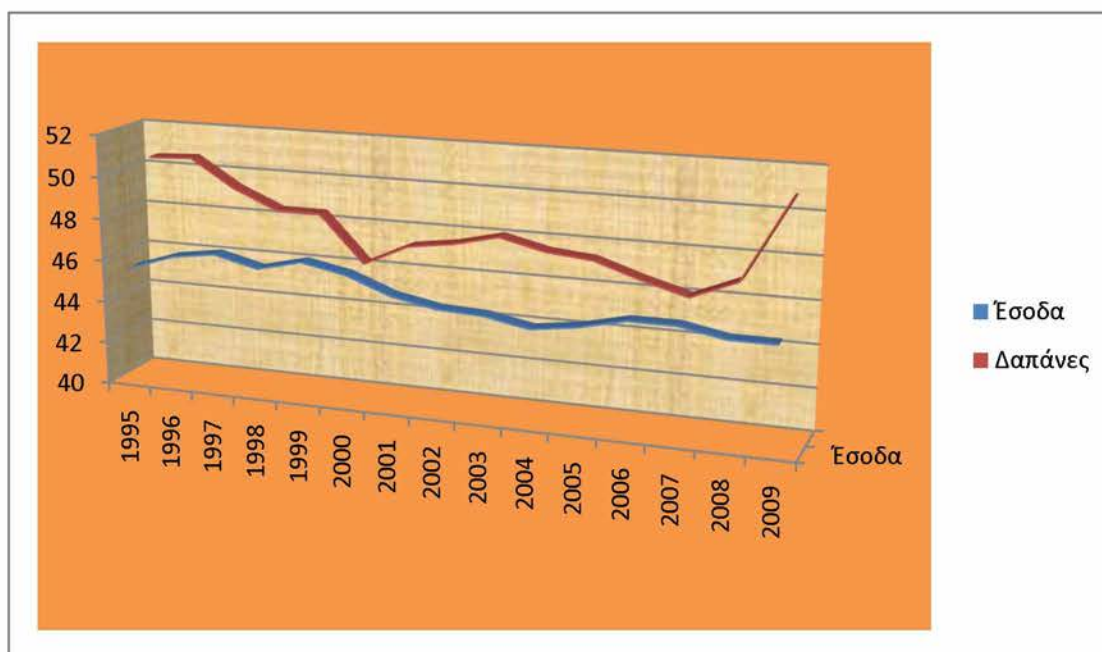
Αναλυτικότερα στον παραπάνω πίνακα παρατηρούμε για την Ελλάδα μια πτώση του ρυθμού ανάπτυξής της και μια αύξηση της ανεργίας και του πληθωρισμού στις αρχές της δεκαετίας του 1990, ενώ τα περιοδικά προβλήματα του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών ενώ απορροφούντουσαν έως της αρχές της δεκαετίας του 1990 από την διολίσθηση της δραχμής μετά με την είσοδο της Ελλάδας στο ευρώ το έλλειμμα του ισοζυγίου τρεχουσών συναλλαγών της αυξάνεται στο δώδεκα τοις εκατό (12%) του ΑΕΠ.

Από την παράθεση λοιπόν των ανωτέρω στοιχείων γίνεται κατανοητό ότι οι Ελληνικές Κυβερνήσεις άργησαν να ανταποκριθούν στην σκληρή πραγματικότητα της μη βιωσιμότητας του χρέους της Ελλάδας, δίνοντας περισσότερο προτεραιότητα στην ικανοποίηση των εκλογικών τους υποσχέσεων. Με την είσοδο λοιπόν της Ελλάδας στην Ευρωζώνη αυτή δεν μπόρεσε να εξαλείψει τα παραδοσιακά πελατειακά δίκτυα μεταξύ της κρατικής γραφειοκρατίας και ορισμένων ομάδων κοινωνικοοικονομικών συμφερόντων. Όλα λοιπόν τα πολιτικά κόμματα βασίστηκαν , για να διατηρήσουν την πολιτική τους εξουσία στην αξιοποίηση σε μεγάλο βαθμό των ευρωπαϊκών κονδυλίων με την διανομή κοινωνικής βοήθειας και όχι με την αξιοποίηση των αντίστοιχων προγραμμάτων, όπου θα έκαναν μελλοντικά την οικονομία τους πιο ανταγωνιστική και το κράτος τους λιγότερο χρεωμένο (Andreas S. 2014, σ. 176-190).

Αρχίζει λοιπόν από το 2008 η ύφεση να βαθαίνει τόσο στην Ευρώπη όσο και στον υπόλοιπο κόσμο. Η οικονομική κρίση έφερε στην επιφάνεια προϋπάρχουσες μεγάλες διαρθρωτικές αδυναμίες της ελληνικής οικονομίας όπως η ελλιπής ανταγωνιστικότητά της, η οργανωτική ανεπάρκεια του κράτους και οι μακροοικονομικές ανισορροπίες. Παρατηρείται λοιπόν στην Ελλάδα αγοράζουν πολύ περισσότερα αγαθά και υπηρεσίες σε σχέση μ' αυτά που πουλάνε στους ξένους. Επίσης η ελληνική οικονομία μειονεκτεί στην παραγωγή ανταγωνιστικών αγαθών και υπηρεσιών. Αυτό είχε ως συνέπεια το εξωτερικό χρέος της Ελλάδας από το ενενήντα τέσσερα τοις εκατό (94%) του ΑΕΠ που ήταν το 2003, να φτάσει στο εκατό ογδόντα τέσσερα τοις εκατό (184%) το 2010. Βέβαια καθ' όλο το διάστημα της εισόδου της Ελλάδας στην Ευρωζώνη έως και το 2008, αυτή δεν μπόρεσε ποτέ να μειώσει το έλλειμμά της κάτω από το τρία τοις εκατό (3%) του ΑΕΠ (που ήταν και το όριο όπου έθετε η Ευρωζώνη προς τα μέλη της). Στο διάγραμμα που ακολουθεί αναπαρίστανται

τα έσοδα και οι δαπάνες της Ελλάδας, όπου φαίνεται καθαρά ότι από το 2008 και έπειτα ακολουθεί η μεγάλη εκτίναξη των δαπανών της.

Διάγραμμα 4.3ε: Έσοδα & έξοδα Ελληνικής Κυβέρνησης- (ΕΕ-16, %ΑΕΠ)

Πηγή πίνακα: European Commission-ιδία επεξεργασία

Συμπεραίνουμε λοιπόν, ότι η ένταση που προκλήθηκε από την παγκόσμια οικονομική κρίση του 2008, κυρίως αυτή αυξήθηκε εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης. Αρχικά βέβαια επηρέασε το τραπεζικό σύστημα των ΗΠΑ και στη συνέχεια επεκτάθηκε και στις Ευρωπαϊκές χώρες, όπου η θωράκιση του Ευρωπαϊκού τραπεζικού συστήματος αποδείχθηκε ανεπαρκής, με αποτέλεσμα τη διάθεση μεγάλων χρηματικών ποσών στις τράπεζες για την στήριξη της ρευστότητας τους, παρά τις διαβεβαιώσεις ότι κάτι τέτοιο δεν θα συνέβαινε (Παυλόπουλος Π. 2011, σ. 44-45).

Έτσι οι αποκλίσεις μεταξύ των κρατών- μελών της Ευρωζώνης, η ανομοιογενή δομή των οικονομιών τους και η διαφορετική εσωτερική διάρθρωση τους είχαν ως αποτέλεσμα μια σοβαρή κρίση (όπως η σημερινή), όπου αντί της σύγκλισης προκάλεσε απόκλιση των οικονομιών τους. Παρατηρήθηκε λοιπόν αντιστροφή στη ροή των κεφαλαίων, εφόσον η χρηματοδότηση του χρέους των επιμέρους χωρών σταμάτησε, εκ των οποίων τα ελλείμματα του ισοζυγίου των τρεχουσών συναλλαγών ήταν ήδη σημαντικά, με αποτέλεσμα να δημιουργηθεί ένας φαύλος κύκλος (ο οποίος

δεν έχει μέχρι σήμερα σπάσει) με ανεπιθύμητες εξελίξεις στο τραπεζικό σύστημα, στα δημόσια οικονομικά, στη δημιουργία αρκετών οικονομικών στρεβλώσεων και μεγάλης αβεβαιότητας στην αγορά. Η αποκάλυψη λοιπόν αυτής της δημοσιονομικής παρέκκλισης δημιούργησε αλυσιδωτές αντιδράσεις. Οι υποβαθμίσεις της Ελλάδας ήταν αλληπάλληλες. Η Ελλάδα έγινε το επίκεντρο του ενδιαφέροντος. Έτσι ακολουθώντας σ' αυτή την δημοσιονομική παρέκκλιση η Ιρλανδία, η Πορτογαλία και η Ισπανία άρχισε να προβάλλεται ως η αρχή μιας αποδόμησης της Ευρωζώνης. Επίσης το 2010 ακολουθεί μια περίοδος λιτότητας με πάγωμα των μισθών, των προσλήψεων και μέτρα για την καταπολέμηση της διαφθοράς που όμως δεν ήταν αρκετά να μειώσουν το κόστος του δανεισμού. Αρχίζει να ακούγεται έντονα το φαινόμενο της χρεοκοπίας της Ελλάδας και ακολουθούν νέες περικοπές στα δώρα των δημοσίων υπαλλήλων, με αυξήσεις των έμμεσων φόρων και πρωτοφανή άλλα μέτρα που οδηγούν στην εξαθλίωση της μεσαίας κυρίως τάξης του Ελληνικού λαού. Βέβαια γίνεται πλέον έντονη η αίσθηση ότι δεν απειλείται μόνο η Ελλάδα, αλλά και το ίδιο το νόμισμα του ευρώ. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι όταν εμφανίζεται μια κρίση σ' ένα κράτος μέλος της Ευρωζώνης, δεν υπάρχει ουσιαστικά ένας μηχανισμός στήριξης αυτής. Το γεγονός ότι η συμμετοχή στην Ευρωζώνη συνεπάγεται ότι δεν επιτρέπει στις χώρες να υποτιμήσουν το νόμισμά τους, αυτό σημαίνει ότι κάποια στιγμή ένας από τους αδύναμους κρίκους της Ευρωζώνης (που ήταν και η Ελλάδα) δεν θα μπορούσε να ανταπεξέλθει στα χρέη του.

4.4 Τα Εξωγενή αίτια της ελληνικής δημοσιονομικής κρίσης και πως επηρέασαν το νόμισμα του ευρώ.

Θα πρέπει βέβαια να τονιστεί ότι ενώ η ελληνική κρίση κλιμακώνονταν, οι κυβερνήσεις των κρατών-μελών της Ευρωζώνης και οι θεσμοί της Ε.Ε. δεν κατάφεραν να δώσουν ένα σαφές μήνυμα ότι ήταν αυτοί έτοιμοι να στηρίξουν την Ελλάδα, παρόλο που το άρθ. 103α παρ.2⁵ της συνθήκης του Μάαστριχτ προέβλεπε ότι : “σε έκτακτες περιπτώσεις και ύστερα από ειδική πλειοψηφία της Επιτροπής μπορεί να δοθεί κοινοτική χρηματοδοτική συνδρομή”. Λόγω όμως των διαφωνιών των ισχυρών κρατών -μελών του Βορρά προς την υποστήριξη της ελληνικής κρίσης,

⁵Συνθήκη του Μάαστριχτ (1992) αρθ. 103α παρ. 2 : “Όταν ένα κράτος αντιμετωπίζει δυσκολίες ή διατρέχει μεγάλο κίνδυνο να αντιμετωπίσει σοβαρές δυσκολίες οφειλόμενες σε έκτακτες περιστάσεις που εκφεύγουν από τον έλεγχό του, το Συμβούλιο προτάσσει της Επιτροπής και μπορεί να αποφασίσει ομόφωνα να του χορηγήσει υπό όρους κοινοτική χρηματοδοτική ενίσχυση”.

οι αγορές υπέθεσαν ότι η σιωπηρή εγγύηση τους προς το ελληνικό χρέος είχε αποσυρθεί.

Άρα η Ευρωζώνη μπορεί να έχει μια κοινή νομισματική πολιτική, όμως η οικονομική πολιτική κάθε χώρας εξακολουθεί να χαράσσεται από την ίδια. Έτσι αυτή η κρίση χρέους της Ελλάδας θα μπορούσε να φέρει αλυσιδωτή αντίδραση και σε άλλες χώρες της Ευρωζώνης που θεωρούνται εύθραυστες (όπως η Ιρλανδία, η Ισπανία και η Πορτογαλία) και είχαν παρόμοια δημοσιονομικά προβλήματα με αυτήν. Βέβαια η διαφορά αυτών των χωρών έναντι της Ελλάδας είναι ότι εδώ οι κρίσεις προήλθαν από τα τραπεζικά συστήματα και μεταδόθηκαν στο δημόσιο χρέος τους, σε αντίθεση με την Ελλάδα όπου η κρίση του δημόσιου χρέους τους μεταδόθηκε στο Τραπεζικό της σύστημα δημιουργώντας δίδυμες κρίσεις. Δημιουργήθηκε λοιπόν εύλογη ανησυχία ότι πλέον απειλούνταν το οικοδόμημα της Ε.Ε. και οι μηχανισμοί της Ευρωζώνης (οι οποίοι πλέον θεωρούνταν απαρχαιωμένοι) και ήταν πλέον επιτακτική η ανάγκη αναθεώρησής τους με βάση τις προκλήσεις του μέλλοντος. Ίσως να φαίνεται ότι το σχέδιο για ένα ενιαίο νόμισμα να ήταν μια πολιτική εφεύρεση και όχι μια οικονομική κατασκευή. Βέβαια προς το παρόν δεν υπάρχει από τα κράτη μέλη η συναίνεση να προχωρήσει η Ευρωζώνη προς την πολιτική της ένωση μ' ένα κοινό δημοσιονομικό πλαίσιο για την οικονομική υποστήριξη των χωρών που αντιμετωπίζουν δημοσιονομικές δυσκολίες. Όμως θα πρέπει η Ε.Ε και συγκεκριμένα η Ευρωζώνη να βρει άμεσα τον βηματισμό της διαφορετικά θα τεθεί σε κίνδυνο η σταθερότητά της με επιπτώσεις και στο ίδιο το νόμισμα του ευρώ (Heather D. G. etal., 2014 Vol. 39 part B,p.p.233-239).

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5

Αποτίμηση της πορείας των κρατών-μελών της Ευρωζώνης από την καθιέρωσή του ευρώ.

5.1 Θεωρητική προσέγγιση των προβλημάτων που προέκυψαν από την καθιέρωση του ευρώ.

Το ευρώ λοιπόν παρά τα αναμφισβήτητα πλεονεκτήματά του, υπήρχαν γι' αυτό κάποιοι ενδοιασμοί όπου αποδείχθηκαν δικαιολογημένοι. Η ευρωκρίση έδειξε πόσο σοβαρά προβλήματα μπορούν να ανακύψουν, όταν τα κράτη διαθέτουν ένα κοινό νόμισμα, αλλά δεν ακολουθούν κοινή δημοσιονομική πολιτική. Οι δεσμεύσεις όπου δίνονταν από την Συνθήκη του Μάαστριχτ, αφενός με την ταχεία εισαγωγή του ενιαίου νομίσματος και αφετέρου με την καλύτερη συνεργασία σε θέματα δημοσιονομικής πολιτικής, αυτές δεν ενίσχυσαν τα θεσμικά θεμέλια της νομισματικής ένωσης, ούτε και προώθησαν την διαδικασία της πολιτικής ολοκλήρωσης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την οικονομική απόκλιση και τη δημιουργία έντασης στη ζώνη του ευρώ, η οποία εξελίχθηκε τα τελευταία χρόνια σε σοβαρή κρίση. Ορισμένοι θεωρούν ως ιστορικό λάθος το γεγονός ότι δεν προηγήθηκε η θεσμική, πολιτική, οικονομική εμβάθυνση της διεύρυνσης (αρχικά με τις δώδεκα χώρες όπου εντάχθηκαν στην Ευρωζώνη). Άρα η οποιαδήποτε συνταγματική συνθήκη θα έπρεπε να είχε εκπονηθεί, συμφωνηθεί, επικυρωθεί και εφαρμοστεί πριν την διεύρυνση της. Η δημιουργία λοιπόν μιας ενιαίας αγοράς ως μέρος της Ενιαίας Ευρωπαϊκής Πράξης οδήγησε μεν στην άρση των ελέγχων των κεφαλαίων, αλλά οι εσωτερικές φυγόκεντρες δυνάμεις κάνανε επιβεβλημένη την εκ νέου οργάνωση των ευρωπαϊκών νομισματικών ρυθμίσεων. Επιβάλλεται λοιπόν οι κυβερνήσεις να προχωρήσουν στα επόμενα στάδια της ολοκλήρωσης που είναι η ενίσχυση των θεσμικών θεμελίων της νομισματικής ένωσης (Ιωακειμίδης Π.Κ. 2007, σ.77-78).

Το γεγονός λοιπόν ότι είχε συμφωνηθεί η δημιουργία συνταγματικών συνθηκών ενώ είχε πραγματοποιηθεί η διεύρυνση (χωρίς σ' αυτή την διεύρυνση να είχαν αφομοιωθεί και οι άμεσες συνέπειές της) παράλληλα με την διαδικασία της επικύρωσης τους, ερμηνεύουν και από μόνα τους και τα προβλήματα όπου

ακολούθησαν .Η κατασκευή λοιπόν του ευρώ δεν ήταν πολύ επαρκής, είχε πολλές ελλείψεις και αργότερα κατά την διάρκεια της οικονομικής κρίσης αυτό είχε καταστροφικές συνέπειες. Το κορυφαίο βρετανικό περιοδικό (The Economist) χαρακτηρίζει και συγκρίνει την ευρωζώνη ως: « ένα σκάφος το οποίο ήταν κατάλληλο μόνο για ιστιοπλοία με καλό καιρό, με άναρχο πλήρωμα και χωρίς σωσίβιες λέμβους». Έτσι το ενιαίο νόμισμα βαδίζει έως σήμερα σε κοινές νομισματικές πολιτικές, όμως οι προϋπολογισμοί των κρατών-μελών είναι σε εθνικό επίπεδο. Αυτό έχει ως αποτέλεσμα η Ένωση να αξιολογείται και να προσεγγίζεται με διαφορετικά κριτήρια, ενώ ο βαθμός συνεργασίας των εθνικών κυβερνήσεων προσδιορίζεται μεταξύ άλλων από τον στρατηγικό και ιδεολογικό προσανατολισμό των εθνικών κυβερνήσεων (The Economist 26/11/2011 σ. 44).

Αργότερα με την οικονομική κρίση αποδείχθηκε ότι είναι ανέφικτος ο κανόνας της σκληρής πειθαρχίας στις επιταγές των θεσμικών οργάνων (χωρίς την διάσωση των μελών που κινδύνευαν) και αυτή απείλησε με κατάρρευση ολόκληρη την Ευρωζώνη. Ακολούθησαν πολιτικές λιτότητας σε πολλά κράτη-μέλη της Ευρωζώνης που αποδείχθηκαν εξαιρετικά περιοριστικές και αποπληθωριστικές. Έτσι στα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης που ασκήθηκε περιοριστική πολιτική βυθίστηκαν αυτά σε ακόμη μεγαλύτερη κρίση και η ανεργία έφτασε σε κοινωνικά ανυπόφορα επίπεδα. Για να γίνει λοιπόν αυτή η επίλυση της κρίσης αυτό προϋποθέτει την πολιτική και κοινωνική βιωσιμότητα των κρατών-μελών της Ευρωζώνης και την αποδοχή τους από το κοινό. Πέραν όμως των κριτηρίων σύγκλισης του Μάαστριχτ (με σκοπό την νομισματική και δημοσιονομική σύγκλιση) έλλειπαν οι ευρύτερες εκτιμήσεις για την ωριμότητα των κρατών-μελών προς την ένταξή τους στην Ευρωζώνη. Το πόσο λοιπόν τα υπάρχοντα κράτη-μέλη θα μπορούσαν να θεωρηθούν ως η βέλτιστη νομισματική ζώνη δεν εξετάστηκε (Palankai, T. 2015, Vol. 8, No 2, σ. 51-69).

Ήταν λοιπόν πολλοί αυτοί που υποστηρίζανε (κυρίως από τους γαλλικούς κύκλους) ότι η νομισματική ένωση θα βοηθούσε στην οικονομική ολοκλήρωση, αντίθετα μ' άλλους (κυρίως από τους γερμανικούς κύκλους) που πίστευαν ότι πρέπει πρώτα να προηγηθούν οι θεσμικές αλλαγές για να γίνει η νομισματική ένωση. Τελικά επικράτησε η άποψη ότι δεν ήταν αναγκαίο να γίνουν πρώτα οι θεσμικές αλλαγές που θα συμβάλλουν στην οικονομική ενοποίηση, αλλά ότι το ευρώ θα ήταν η κινητήρια δύναμη πίσω από την ολοένα βαθύτερη ολοκλήρωση (Fabbrini, S. 2013,σ. 1003-1029).

Είναι γεγονός ότι οι δείκτες ανάπτυξης στις χώρες της Νότιας Ευρώπης (κυρίως της Ελλάδας, της Ιταλίας και της Πορτογαλίας) ήταν πάντα χαμηλότεροι από αυτήν των αντίστοιχων χωρών του Βορρά. Τα εθνικά νομίσματα ήταν λιγότερα σταθερά από το γερμανικό μάρκο. Επιπρόσθετα και η οικονομική κρίση που έπληξε αυτές τις χώρες ήταν γι' αυτές δραματική, λόγω έλλειψης του εθνικού τους νομίσματος. Σε διαφορετικές συνθήκες αυτή η διαφορά θα μπορούσε να αμβλυνθεί κάνοντας υποτίμηση του εθνικού τους νομίσματος. Έτσι πριν την ένταξη των προαναφερόμενων χωρών στην Ευρωζώνη με την υποχώρηση της δραχμής ή της λιρέτας απέναντι στο μάρκο είχαμε τα ελληνικά ή τα ιταλικά προϊόντα να είναι πιο ελκυστικά και φθηνά εκτός των συνόρων. Το ευρώ όμως έχει εξαλείψει αυτή την δυνατότητα. Έτσι σύμφωνα και με τον Βαρουφάκη: «εφόσον μόνο κατά τύχη το ισοζύγιο των εμπορικών συναλλαγών σε διαφορετικές χώρες θα μπορούσε να είναι ισοσκελισμένο θα πρέπει να υπάρχει ένας μηχανισμός ανακύκλωσης από τις πλεονασματικές χώρες στις ελλειμματικές, διαφορετικά οι φτωχές χώρες θα αδυνατούν να υποτιμήσουν το νόμισμά τους για να μειώσουν την συσσώρευση των εμπορικών ελλειμμάτων τους, και αυτές οι πιέσεις λόγω της συναλλαγματικής ισοτιμίας θα εντείνονται συνεχώς μέχρι να καταρρεύσει το σύστημα» (2011, σ. 13-137).

Βέβαια η Ευρωπαϊκή Κεντρική τράπεζα (η οποία καθιερώθηκε με την Συνθήκη του Μάαστριχτ) έχει ως στόχο να διατηρήσει τον πληθωρισμό σε χαμηλά επίπεδα, όμως απευθυνόταν σε μια Ευρώπη δύο ταχυτήτων, αυτή του Βορρά με την καλύτερη οικονομία όπου αυξάνει τα επιτόκια και θέλει να διατηρήσει το συσσωρευμένο πλούτο της σε ευρώ και αυτή του Νότου με τις φτωχότερες οικονομίες όπου μαστίζεται από ανεργία, χαμηλούς μισθούς και η αύξηση των επιτοκίων της δεν ευνοεί την παραγωγή, την απασχόλησή και τις επενδύσεις της. Έτσι έχει σημειωθεί από αρκετούς αναλυτές ότι ο ρόλος της Γερμανίας ήταν ιδιαίτερα αμφιλεγόμενος, αφού απολάμβανε δυσανάλογα οικονομικά πλεονεκτήματα σε βάρος άλλων κρατών, ιδιαίτερα των Νοτίων (όπου συχνά αναφέρονταν και ως περιφέρεια). Οι ανισορροπίες λοιπόν που προκύπτουν από τα υπερβολικά πλεονάσματα της Γερμανίας σχετίζονται μ' ένα περισσότερο θεμελιώδες πρόβλημα, το οποίο επιτείνει το χάσμα μεταξύ του Βορρά και του Νότου. Ακόμη πιο σημαντικό είναι να τονιστεί ότι η κρίση του ευρώ άλλαξε την ισορροπία των δυνάμεων στο εσωτερικό της Ευρωζώνης, καθώς τα φτωχότερα μέλη έγιναν οι οφειλέτες και τα πλουσιότερα οι πιστωτές. Έτσι τα πλουσιότερα μέλη κυριαρχούν στη χάραξη της οικονομικής πολιτικής και

υπαγορεύουν τις μεταρρυθμίσεις που συνδέονται με τα προγράμματα οικονομικής βοήθειας (Jokela j., 2013).

Επιπλέον της άποψης περί του χάσματος που επικρατεί μεταξύ των κρατών- μελών του Βορρά και του Νότου είναι και αυτή του Regan A. (ως υποστηρικτής της θεωρίας του καπιταλισμού) όπου υποστηρίζει ότι το χάσμα Βορρά-Νότου είναι και η πραγματική πηγή της κρίσης του ευρώ ή αλλιώς όπως το ονομάζουν χάσμα του πυρήνα και της περιφέρειας. Έτσι όταν έγινε η συγχώνευση των δύο μακροοικονομικών καθεστώτων (Βορρά-Νότου) αυτό είχε ως αποτέλεσμα και τις αυξανόμενες ανισορροπίες. Σύμφωνα με τον ίδιο στην Ευρωζώνη υπάρχουν δύο μορφές καπιταλισμού αφενός μεν των χωρών της Βόρειας Ευρώπης που θα μπορούσε η οικονομία τους να χαρακτηριστεί ως συντονισμένη αγορά και αφετέρου των χωρών της Νότιας Ευρώπης όπου αντιπροσωπεύουν την Μεσογειακή Νος.Αυτά τα δύο μοντέλα καπιταλισμού σχηματίζουν δυο διακριτά καθεστάτα μακροοικονομικής ανάπτυξης εντός της ευρωζώνης, όπου από την μία είναι η οικονομία του Νότου που βασίζεται σ' ένα εσωτερικό μοντέλο και καθοδηγείται από την ζήτηση και από την άλλη η οικονομία του Βορρά όπου αντιπροσωπεύει μοντέλα που καθοδηγούνται από τις εξαγωγές (2015, σ. 969-990).

Επίσης ένας άλλος οικονομολόγος όπου ασχολήθηκε με τα προβλήματα που δημιούργησε το ευρώ με την καθιέρωσή του ως ενιαίο νόμισμα ήταν ο Stiglitz J.,ο οποίος πίστευε ότι τα προβλήματα όπου δημιούργησε το ευρώ βασίζονταν στον ελαττωματικό σχεδιασμό του. Ο ίδιος λοιπόν τονίζει ότι το ευρώ ήταν πάνω απ' όλα ένα πολιτικό σχέδιο για μια ενωμένη και ισχυρότερη Ευρώπη. Ωστόσο δεν υπήρχε αρκετά πολιτική συνοχή για τη δημιουργία οικονομικών θεσμών που απαιτούνταν για την λειτουργία του ευρώ. Ο λόγος όμως που δεν ιδρύθηκαν τέτοιοι θεσμοί, σχετίζεται με την έλλειψη πολιτικής ενότητας και αλληλεγγύης. Η αλληλεγγύη λοιπόν θα έπρεπε να υπάρχει πριν την πολιτική ενσωμάτωση των κρατών-μελών, γιατί αυτή δημιουργεί υψηλό αίσθημα εμπιστοσύνης και αυξάνει την επιθυμία των κρατών-μελών να εγκαταλείψουν την εθνική κυριαρχία τους. Υπήρχε λοιπόν κατά την διαδικασία της οικονομικής ολοκλήρωσης η πεποίθηση ότι αυτή από μόνη της θα οδηγήσει στην πολιτική ολοκλήρωση (πράγμα το οποίο βέβαια δεν έγινε). Άρα θεωρούνταν εσφαλμένη η ιδεολογία των νεοφιλελευθεριστών όπου πίστευαν ότι : « Οι αγορές είναι αποτελεσματικές όταν το επίπεδο του πληθωρισμού είναι ελεγχόμενο ακόμη και εάν αυτό δημιουργούσε αυξημένα επίπεδα ανεργίας».

Επιπλέον κατά τον ίδιο είναι ελαττωματικό το ευρώ, γιατί τα κράτη μέλη έχουν μεταφέρει τον έλεγχο για τις συναλλαγματικές τους και τα επιτόκιά τους στην Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα (ΕΚΤ). Το κοινό επιτόκιο για κράτη όπου έχουν διαφορετικές οικονομίες είναι προβληματικό. Μια χώρα λοιπόν μπορεί να αντιμετωπίσει την αύξηση του πληθωρισμού της με την αύξηση των επιτοκίων της, ενώ μια άλλη χώρα αντίθετα μπορεί να βρίσκεται σε ύφεση και να χρειάζεται μείωση των επιτοκίων της. Φυσικά εδώ δεν θα μπορούσαν να εξυπηρετηθούν όλοι και κάποιος από τους προαναφερόμενους θα έχανε (2016, σ.15-16, 25, 52-53, 87-88).

Θα πρέπει λοιπόν οι ευρωπαίοι ηγέτες να βρουν το θάρρος να πουν στους πολίτες τους την αλήθεια για το εάν θα υπάρχει περισσότερο Ευρώπη ή όχι και να ακολουθήσουν τα λεγόμενα της συνθήκης της Ρώμης «...για μία ολοένα στενότερη ένωση μεταξύ των λαών της Ευρώπης...» Επομένως η δομή της Ευρώπης απαιτεί αυξημένη αλληλεγγύη. Αρχικά λοιπόν μ' αυτήν την παραδοχή η νομισματική ολοκλήρωση στη ζώνη του ευρώ ήταν επιτυχημένη. Η ΕΚΤ όμως δεν μπόρεσε να κρατήσει τον στόχο του πληθωρισμού κοντά στο 2%. Στα δέκα περίπου χρόνια από την Νομισματική Ενοποίηση έγινε αντιληπτό τόσο στα κράτη- μέλη όσο και στα θεσμικά όργανα, ότι η αρχιτεκτονική του ευρώ δεν είχε σχεδιαστεί ούτε για την χρηματοοικονομική κρίση, ούτε για την κρίση του δημόσιου χρέους που θα ακολουθούσε. Η κρίση η οποία αρχικά φαινόταν μόνο ως πρόβλημα της μακροπρόθεσμα υπερχρεωμένης Ελλάδας, φάνηκε ότι ήταν τελικά μια συστημική κρίση στη ζώνη του ευρώ, όπου πάσχει από σημαντικές μακροοικονομικές διαφορές και ανισορροπίες μεταξύ των κρατών -μελών της Ευρωζώνης και στερείται από τους μηχανισμούς αντιμετώπισης και πρόληψης των κρίσεων. Η κρίση λοιπόν ανέδειξε ξεκάθαρα το πρόβλημα, ότι δημιουργήθηκε μια πλήρης νομισματική ένωση χωρίς να συνοδεύεται από μια πλήρη οικονομική ένωση και όπως χαρακτηριστικά αναφέρει ο Barry Eichengreen: «Η οξεία φάση της κρίσης έχει τελειώσει, αλλά η χρόνια φάση παραμένει» (2015, 415-422).

Υπάρχουν όμως στις απόψεις των ανωτέρω οικονομολόγων και η αντίθετη άποψη υποστηριζόμενη από τον Sandbu ο οποίος προβάλλει το επιχείρημα ότι η κρίση του ευρώ δεν ήταν σχεδιαστικό λάθος από το ίδιο το ευρώ, αλλά κυρίως οφείλονταν στα βασικά λάθη των πολιτικών που ασκούσαν σε εθνικό επίπεδο. Οι ηγέτες ήθελαν να αποφύγουν τις αναδιαρθρώσεις του χρέους τους με κάθε κόστος. Επίσης τονίζει ότι η

κρίση θα είχε συμβεί με ή χωρίς την νομισματική ένωση. Αυτό λοιπόν το φαινόμενο της συμπίεσης του κόστους δανεισμού δεν ήταν ειδικό για το ευρώ πρόβλημα, αλλά θα είχε συμβεί σε παγκόσμιο επίπεδο και χωρίς το ευρώ (2017 Europe's orphan: The future of the euro and the politics of debt. New edition. Princeton ; *Princeton University Press*).

Συμπερασματικά για το ευρώ θα μπορούσε να σημειωθεί ότι θα ήταν αναγκαίο να κριθεί υπό το φως της ισορροπίας μεταξύ του συνολικού κόστους και των ωφελειών από την ένταξη στην Ευρωζώνη. Έτσι καθ' όλη την διάρκεια της Ευρωπαϊκής Ενοποίησης πάντα υπήρχαν συζητήσεις και προγράμματα με σκοπό το μέλλον της Ευρώπης. Η πορεία αυτή από την ίδρυση της ΕΚΑΧ μέχρι και τις μέρες μας ήταν πορεία αναζήτησης των μέσων των οποίων θα μπορούσε να συντελεστεί η μετάβαση από το εθνικό στο υπερεθνικό σύστημα και κατ' επέκταση από τους εθνικούς στους υπερεθνικούς θεσμούς (Τζόκας Σπ.2006 , σ. 276).

Όμως αυτές οι προσεγγίσεις ατόνησαν αφού το κύριο βάρος δόθηκε στην οικονομική ή καλύτερα νομισματική ενοποίηση και υποβαθμίστηκε η πολιτική της ενοποίησης. Ίσως συμβαίνει αυτό όπου είχε παρατηρήσει ο Δ. Μακρής ότι η σημερινή Ευρωχώρα είναι : «Αυτοεξανγκαζόμενη, αυτοπειθαρχούμενη και αυτοδιχασμένη να συνεχίζει αυτή την πλεύση της προς την ολοκλήρωσή της, με καπετάνιο την Πολιτική και με στασιάζον πλήρωμα τους ίδιους τους λαούς της» (2000, σελ. 13).

5.2. Η εξέλιξη βασικών μακροοικονομικών δεικτών μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωζώνης όπου έχουν υιοθετήσει το ευρώ.

Η ζώνη του ευρώ περιλαμβάνει ένα μεγάλο αριθμό κρατών -μελών με σημαντικές οικονομικές διαφορές και ανισορροπίες μεταξύ τους. Αυτή λοιπόν η οικονομική ετερογένεια των κρατών της ζώνης του ευρώ μπορεί να φανεί από τις μακροπρόθεσμες διαφορές στην εξέλιξη των διαφόρων μακροοικονομικών δεικτών τους.

Οι ρυθμοί του πληθωρισμού των κρατών- μελών της Ευρωζώνης εάν και συνέκλιναν στο στόχο που είχε θέσει η ΕΚΤ, αυτοί οδήγησαν σε αποκλίνοντα πραγματικά επιτόκια, αποκλίσεις στην εξέλιξη των μισθών (η οποία για αρκετό καιρό χρηματοδοτήθηκε μέσω δανείων) και σε δημοσιονομική αστάθεια με την αύξηση του

χρέους τους. Αναλυτικότερα ακολουθεί μια παράθεση πινάκων από όπου προκύπτει η οικονομική ετερογένεια των κρατών -μελών της ζώνης του ευρώ τόσο στους ρυθμούς αύξησης του ΑΕΠ (πίνακας 5.2^α), στα ποσοστά ανεργίας τους (πίνακας 5.2β), τα ελλείμματα/πλεονάσματα τους (πίνακας 5. 2γ) και τα χρέη τους (πίνακας 5.2δ).

Πίνακας: 5.2^α Ρυθμός αύξησης του ΑΕΠ (% 2007-2018) μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωζώνης.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Βέλγιο	3,4	0,8	-2,3	2,7	1,8	0,2	0,2	1,3	1,7	1,5	1,7	1,4
Γερμανία	3,3	1,1	-5,6	4,1	3,7	0,5	0,5	2,2	1,7	2,2	2,2	1,4
Εσθονία	7,7	-5,4	-14,7	2,3	7,6	4,3	1,9	2,9	1,9	3,5	4,9	3,9
Ιρλανδία	5,3	-4,4	-5,0	1,9	3,7	0,2	1,3	8,8	25,1	5,5	7,2	6,7
Ελλάδα	3,3	-0,3	-4,3	-5,5	-9,1	-7,3	-3,2	0,7	-0,4	-0,2	1,5	1,9
Ισπανία	3,8	1,1	-3,6	0,0	-1,0	-2,9	-1,7	1,4	3,6	3,2	3,0	2,6
Γαλλία	2,4	0,3	-2,9	1,9	2,2	0,3	0,6	1,0	1,1	1,1	2,3	1,7
Ιταλία	1,5	-1,1	-5,5	1,7	0,6	-2,8	-1,7	0,1	0,9	1,1	1,7	0,9
Κύπρος	5,1	3,6	-2,0	1,3	0,4	-2,9	-5,8	-1,3	2,0	4,8	4,5	3,9
Λετονία	10,0	-3,5	-14,4	-3,9	6,4	4,0	2,4	1,9	3,0	2,1	4,6	4,8
Λιθουανία	11,1	2,6	-14,8	1,6	6,0	3,8	3,5	3,5	2,0	2,4	4,1	3,5
Λουξεμβούργο	8,4	-1,3	-4,4	4,9	2,5	-0,4	3,7	4,3	3,9	2,4	1,5	2,6
Μάλτα	4,0	3,3	-2,5	3,5	1,3	2,8	4,6	8,7	10,8	5,6	6,8	6,7
Ολλανδία	3,8	2,2	-3,7	1,3	1,6	-1,0	-0,1	1,4	2,0	2,2	2,9	2,6
Αυστρία	3,7	1,5	-3,8	1,8	2,9	0,7	0,0	0,7	1,1	2,0	2,6	2,7
Πορτογαλία	2,5	0,2	-3,0	1,9	-1,8	-4,0	-1,1	0,9	1,8	1,9	2,8	2,1
Σλοβανία	6,9	3,3	-7,8	1,2	0,6	-2,7	-1,1	3,0	2,3	3,1	4,9	4,5
Σλοβακία	10,8	5,6	-5,4	5,0	2,8	1,7	1,5	2,8	4,2	3,1	3,2	4,1
Φιλανδία	5,2	0,7	-8,3	3,0	2,6	-1,4	-0,8	-0,6	0,5	2,8	3,0	1,7

Πηγή πίνακα: Eurostat 2019 (Eurostat (2019d).Ρυθμός αύξησης του πραγματικού ΑΕΠ.<https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00115> 4/072019)

Από τα ανωτέρω στοιχεία βλέπουμε ότι η αύξηση του ΑΕΠ σ' όλα τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης από την στιγμή όπου αυτή διαταράχθηκε από την οικονομική κρίση το 2008 και έπειτα, δύσκολα αυτή ξαναεπανήλθε στους προηγούμενους ρυθμούς της. Μάλιστα από τα κράτη μέλη του Νότου η Ελλάδα είναι το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα, όπου για σειρά ετών παρουσίαζε αρνητικούς δείκτες ανάπτυξης και λίγο έλειπε να εκτροχιαστεί από την πορεία της στην Ευρωζώνη, όταν τα χρέη της ήταν δυσβάσταχτα και η εικόνα της ως μια υπερχρεωμένη χώρα μη αναστρέψιμη. Όμοια

ήταν και η πορεία ανάπτυξης και της Ιταλίας και γενικότερα των κρατών-μελών του Νότου σε σχέση με αυτών των κρατών του Βορρά.

Πίνακας: 5.2β Ποσοστά ανεργίας (% 2007-2018)) μεταξύ των κρατών- μελών της Ευρωζώνης.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Βέλγιο	7,5	7,0	7,9	8,3	7,2	7,6	8,4	8,5	8,5	7,8	7,1	6,0
Γερμανία	8,5	7,4	7,6	7,0	5,8	5,4	5,2	5,0	4,6	4,1	3,8	3,4
Εσθονία	4,6	5,5	13,5	16,7	12,3	10,0	8,6	7,4	6,2	6,8	5,8	5,4
Ιρλανδία	5,0	6,8	12,6	14,6	15,4	15,5	13,8	11,9	10,0	8,4	6,7	5,8
Ελλάδα	8,4	7,8	9,6	12,7	17,9	24,5	27,5	26,5	24,9	21,5	21,5	19,3
Ισπανία	8,2	11,3	17,9	19,9	21,4	24,8	26,1	24,5	22,1	19,6	17,2	15,3
Γαλλία	8,0	7,4	9,1	9,3	9,2	9,8	10,3	10,3	10,4	10,1	9,4	9,1
Ιταλία	6,1	6,7	7,7	8,4	8,4	10,7	12,1	12,7	11,9	11,7	11,2	10,6
Κύπρος	3,9	3,7	5,4	6,3	7,9	11,9	15,9	16,1	15,0	13,0	11,1	8,4
Λετονία	6,1	7,7	17,5	19,5	16,2	15,0	11,9	10,8	9,9	9,6	8,7	7,4
Λιθουανία	4,3	5,8	13,8	17,8	15,4	13,4	11,8	10,7	9,1	7,9	7,1	6,2
Λουξεμβούργο	4,2	4,9	5,1	4,6	4,8	5,1	5,9	6,0	6,5	6,3	5,6	5,5
Μάλτα	6,5	6,0	6,9	6,8	6,4	6,2	6,1	5,7	5,4	4,7	4,0	3,7
Ολλανδία	4,2	3,7	4,4	5,0	5,0	5,8	7,3	7,4	6,9	6,0	4,9	3,8
Αυστρία	4,9	4,1	5,3	4,8	4,6	4,9	5,4	5,6	5,7	6,0	5,5	4,9
Πορτογαλία	9,1	8,8	10,7	12,0	12,9	15,8	16,4	14,1	12,6	11,2	9,0	7,0
Σλοβανία	4,9	4,4	5,9	7,3	8,2	8,9	10,1	9,7	9,0	8,0	6,6	5,1
Σλοβακία	11,2	9,6	12,1	14,5	13,7	14,0	14,2	13,2	11,5	9,7	8,1	6,5
Φινλανδία	6,9	6,4	8,2	8,4	7,8	7,7	8,2	8,7	9,4	8,8	8,6	7,4

Πηγή πίνακα: Eurostat 2019 (Eurostat (2019e). Συνολικό ποσοστό ανεργίας. <https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tps00203> (04-07-2019).

Από τα ανωτέρω στοιχεία του πίνακα 5.2β ομοίως βλέπουμε ότι η εικόνα των κρατών-μελών του Βορρά είναι καλύτερη από αυτών του Νότου. Συγκεκριμένα τα ποσοστά της ανεργίας είναι καλύτερα στα κράτη του Βορρά (Γερμανία, Λουξεμβούργο, Αυστρία και Βέλγιο) από ότι στα κράτη του Νότου (Ελλάδα, την Ιταλία και Ισπανία) όπου δεν μπόρεσαν αυτά να ανακτήσουν τα ποσοστά που είχανε πριν ξεσπάσει η οικονομική κρίση με χαρακτηριστικότερο παράδειγμα καμπίς και εδώ σ' αυτόν τον δείκτη να είναι η Ελλάδα (Jiří Malý, 2019: *The 20-year-old euro area: unfulfilled expectations and persistent problems*).

Πίνακας: 5.2γ Ποσοστό ελλείμματος/πλεονάσματος (%ΑΕΠ 2007-2018)
μεταξύ των μελών της ευρωζώνης.

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Βέλγιο	0,1	-1,1	-5,4	-4,0	-4,2	-4,2	-3,1	-3,1	-2,4	-2,4	-0,8	-0,7
Γερμανία	0,2	-0,2	-3,2	-4,2	-1,0	0,0	-0,1	0,6	0,8	0,9	1,0	1,7
Εσθονία	2,7	-2,7	-2,2	0,2	1,2	-0,3	-0,2	0,7	0,1	-0,3	-0,4	-0,6
Ιρλανδία	0,3	-7,0	-13,8	-32,1	-12,8	-8,1	-6,2	-3,6	-1,9	-0,7	-0,3	0,0
Ελλάδα	-6,7	-10,2	-15,1	-11,2	-10,3	-8,9	-13,2	-3,6	-5,6	0,5	0,7	1,1
Ισπανία	1,9	-4,4	-11,0	-9,4	-9,6	-10,5	-7,0	-6,0	-5,3	-4,5	-3,1	-2,5
Γαλλία	-2,6	-3,3	-7,2	-6,9	-5,2	-5,0	-4,1	-3,9	-3,6	-3,5	-2,8	-2,5
Ιταλία	-1,5	-2,6	-5,2	-4,2	-3,7	-2,9	-2,9	-3,0	-2,6	-2,5	-2,4	-2,1
Κύπρος	3,2	0,9	-5,4	-4,7	-5,7	-5,6	-5,1	-9,0	-1,3	0,3	1,8	-4,8
Λετονία	-0,5	-4,2	-9,5	-8,6	-4,3	-1,2	-1,2	-1,4	-1,4	0,1	-0,6	-1,0
Λιθουανία	-0,8	-3,1	-9,1	-6,9	-8,9	-3,1	-2,6	-0,6	-0,3	0,2	0,5	0,7
Λουξεμβούργο	4,2	3,3	-0,7	-0,7	0,5	0,3	1,0	1,3	1,4	1,9	1,4	2,4
Μάλτα	-2,1	-4,2	-3,2	-2,4	-2,4	-3,5	-2,4	-1,7	-1,0	0,9	3,4	2,0
Ολλανδία	-0,1	0,2	-5,1	-5,2	-4,4	-3,9	-2,9	-2,2	-2,0	0,0	1,2	1,5
Αυστρία	-1,4	-1,5	-5,3	-4,4	-2,6	-2,2	-2,0	-2,7	-1,0	-1,6	-0,8	0,1
Πορτογαλία	-3,0	-3,8	-9,8	-11,2	-7,4	-5,7	-4,8	-7,2	-4,4	-2,0	-3,0	-0,5
Σλοβανία	-0,1	-1,4	-5,8	-5,6	-6,7	-4,0	-14,7	-5,5	-2,8	-1,9	0,0	0,7
Σλοβακία	-1,9	-2,4	-7,8	-7,5	-4,3	-4,3	-2,7	-2,7	-2,6	-2,2	-0,8	-0,7
Φιλανδία	5,1	4,2	-2,5	-2,6	-1,0	-1,0	-2,6	-3,2	-2,8	-1,7	-0,8	-0,7

Πηγή πίνακα: Eurostat 2019 (Eurostat (2019)Ελλειμμα/πλεόνασμα γενικής κυβέρνησης.
[https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00127\(04-07-2019\)](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=tec00127(04-07-2019)))

Στο παραπάνω πίνακα 5.2γ φαίνονται τα επίπεδα ελλείμματος ή πλεονάσματος τα οποία είχαν καταγραφεί για τα κράτη -μέλη της Ευρωζώνης τα οποία επηρέασε η οικονομική κρίση του 2008, όπου άλλα συνέχισαν να παρουσιάζουν έλλειμμα και άλλα παρόλο τους δημοσιονομικούς περιορισμούς όπου τους είχαν επιβληθεί, μπόρεσαν να έχουν μια καλύτερη εικόνα της οικονομίας τους. Έτσι το κριτήριο του δημόσιου ελλείμματος δείχνει και την διαχείριση των οικονομικών ενός κράτους (όπου εκείνη την εποχή είχαν τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης τον περιορισμό του 3%) και κατά τον Ντούσκο αυτό φανερώνει και τον: «δεσποτικό χαρακτήρα της πολιτικής του σωφρονισμού που ασκείται από την πλευρά του κράτους» (1994, σ.61).

Πίνακας :5.2δ Ποσοστό χρέους των κρατών- μελών της Ευρωζώνης (% του ΑΕΠ, 2007-2018).

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	2018
Βέλγιο	87,0	92,5	99,5	99,7	102,6	104,3	106,5	107,5	106,4	106,1	103,4	102
Γερμανία	63,7	65,2	72,6	81,8	79,4	80,7	78,2	75,3	71,6	68,5	64,5	60,9
Εσθονία	3,7	4,5	7,0	6,6	6,1	9,7	10,2	10,5	9,9	9,2	9,2	8,4
Ιρλανδία	23,9	42,4	61,5	86,0	110,9	119,9	119,7	104,1	76,8	73,5	68,5	64,8
Ελλάδα	103,1	109,4	126,7	146,2	172,1	159,6	177,4	178,9	175,9	178,5	176,2	181,1
Ισπανία	35,6	39,5	52,8	60,1	69,5	85,7	95,5	100,4	99,3	99,0	98,1	97,1
Γαλλία	64,5	68,8	83,0	85,3	87,8	90,6	93,4	94,9	95,6	98,0	98,4	98,4
Ιταλία	99,8	102,4	112,5	115,4	116,5	123,4	129,0	131,8	131,6	131,4	131,4	132,2
Κύπρος	54,0	45,6	54,3	56,8	66,2	80,1	103,1	108,0	108,0	105,5	95,8	102,5
Λετονία	8,0	18,2	36,3	47,3	43,1	41,6	39,4	40,9	36,8	40,3	40,0	35,9
Λιθουανία	15,9	14,6	28,0	36,2	37,2	39,8	38,8	40,5	42,6	40,0	39,4	34,2
Λουξεμβούργο	7,7	14,9	15,7	19,8	18,7	22,0	23,7	22,7	22,2	20,7	23,0	21,4
Μάλτα	62,3	62,6	67,6	67,5	70,2	67,7	68,4	63,4	57,9	55,5	50,2	46,0
Ολλανδία	43,0	54,7	56,8	59,3	61,7	66,2	67,7	67,9	64,6	61,9	57,0	52,4
Αυστρία	65,0	68,7	79,9	82,7	82,4	81,9	81,3	84,0	84,7	83,0	78,2	73,8
Πορτογαλία	68,4	71,7	83,6	96,2	111,4	126,2	129,0	130,6	128,8	129,2	124,8	121,5
Σλοβανία	22,8	21,8	34,6	38,4	46,6	53,8	70,4	80,4	82,6	78,7	74,1	70,1
Σλοβακία	30,1	28,5	36,3	41,2	43,7	52,2	54,7	53,5	52,2	51,8	50,9	48,9
Φινλανδία	34,0	32,7	41,7	47,1	48,5	53,9	56,5	60,2	63,4	63,0	61,3	58,9

Πηγή πίνακα: Eurostat 2019 (Eurostat (2019).Ακαθάριστο χρέος της γενικής κυβέρνησης. [https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=sdg_17_4\(04-07-19\)..](https://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&language=en&pcode=sdg_17_4(04-07-19)..)

Παράλληλα τα στοιχεία του πίνακα 5.2δ δείχνουν ότι όλα τα κράτη της ζώνης του ευρώ είχαν το 2018 υψηλότερο δημόσιο χρέος από ότι στην αρχή της κρίσης του χρέους. Η μόνη χώρα που φαίνεται να έχει ξεπεράσει την κρίση του χρέους της είναι η Ιρλανδία (το οποίο άρχισε να μειώνεται από το 2014 και έπειτα). Επίσης από τον παραπάνω πίνακα συμπεραίνουμε ότι από το 2010 και έπειτα η κρίση του χρέους έπληξε σταδιακά πέντε χώρες της ζώνης του ευρώ και οι οποίες είναι οι εξής; Ελλάδα, Ιταλία, Πορτογαλία, Ισπανία και Κύπρο και στις οποίες δεν υπάρχει σημαντική μείωση του δημόσιου χρέους τους. Από τις προαναφερόμενες χώρες η Ελλάδα έχει το υψηλότερο δημόσιο χρέος μεταξύ των κρατών της ζώνης του ευρώ. Αναλυτικότερα το δημόσιο χρέος της Ελλάδας έφτασε το 2018 στο 181,1% του ΑΕΠ,

της Πορτογαλίας στο 121,5 % του ΑΕΠ, της Ισπανίας στο 97,1% του ΑΕΠ, της Ιταλίας το 132,2 % του ΑΕΠ και της Κύπρου στο 102,5 % του ΑΕΠ. Στην Πορτογαλία και στην Κύπρο το δημόσιο χρέος τους παρέμεινε σχεδόν διπλάσιο σε σύγκριση με τα προ κρίσης επίπεδα, και της Ισπανίας εξίσου τρεις φορές υψηλότερο. Όμως από τον ανωτέρω πίνακα φαίνεται ότι υπήρχαν και χώρες όπως η Ιταλία, το Βέλγιο και η Γαλλία που έχουν υψηλά δημόσια χρέη ,όμως δεν χρειάστηκε να λάβουν οικονομική βοήθεια.

Αυτά που χρειάστηκαν να λάβουν οικονομική βοήθεια ήταν τα πέντε ακόλουθα κράτη που απεικονίζονται στον πίνακα 5.2.ε που ακολουθεί:

Πίνακας :5.2ε Το πρόγραμμα διάσωσης 2010

	Διάσωση	Έναρξη προγράμματος	Λήξη προγράμματος	Εξοφλήσεις δανείων
Ελλάδα 1^ο Πρόγραμμα διάσωσης	73,0	Μάιος 2010	Δεκέμβριος 2011	2023-2056
Ελλάδα 2^ο Πρόγραμμα διάσωσης	142,9	Μάρτιος 2012	Ιούνιος 2015	2023-2056
Ελλάδα 3^ο Πρόγραμμα διάσωσης	86,0	Αύγουστος 2015	Αύγουστος 2018	2034-2060
Ιρλανδία	68,2	Νοέμβριος 2010	Δεκέμβριος 2013	2029-2042
Πορτογαλία	76,8	Μάιος 2011	Ιούνιος 2014	2025-2040
Ισπανία	41,3	Δεκέμβριος 2012	Δεκέμβριος 2013	2022-2027
Κύπρος	100	Μάρτιος 2013	Μάρτιος 2016	2025-2031
Σύνολο	498,2			

Πηγή πίνακα: European Stability Mechanism (2019) –ιδία επεξεργασία.

Όπως λοιπόν δείχνει και ο παραπάνω πίνακας αυτά τα πέντε κράτη έχουν λάβει σημαντική οικονομική βοήθεια η οποία είναι κοντά στα 498,2 δισεκατομμύρια ευρώ. Βέβαια αυτές οι επιστροφές της οικονομικής βοήθειας όπου έχουνε λάβει τα προαναφερόμενα κράτη- μέλη θα αρχίσουν το 2023, όπου στην περίπτωση της Ελλάδας θα συνεχιστεί έως το 2060 και είναι αβέβαιο εάν μπορέσουν αυτά να επιτύχουν τέτοια μακροπρόθεσμη οικονομική ανάπτυξη που να τους επιτρέψει την αποπληρωμή του χρέους τους. Είναι λοιπόν εμφανές παρά την ενισχυμένη δημοσιονομική και μακροοικονομική εποπτεία, τα κρατικά χρέη παραμένουν υψηλά.

Βέβαια τα ανωτέρω αποτελέσματα επισημαίνουν τις ελλείψεις στο Θεσμικό πλαίσιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης και τονίζουν τις οικονομικές διαφορές και ανισορροπίες μεταξύ των επιμέρους κρατών -μελών της ζώνης του ευρώ. Θεωρήθηκε αδύνατον λοιπόν όσα μέτρα και εάν επιβλήθηκαν να συντονιστούν τα κράτη-μέλη μεταξύ τους και να συμμορφωθούν με τα αποδεκτά όρια του δημοσιονομικού ελλείμματος και του χρέους, όπου είχανε θέσει ως βάση και όριο για τον συντονισμό των οικονομιών τους. Έτσι από εδώ αναδείχθηκε και η ουσία του προβλήματος της ευρωζώνης η οποία είναι ότι δεν μπορεί να υπάρξει νομισματική ένωση, χωρίς αυτή να συμπληρώνεται και από την οικονομική ένωση η οποία βέβαια είναι πιο δύσκολη και πολύπλοκη αφού επιτάσσει την ενοποίηση των δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών-μελών, των φορολογικών συστημάτων τους και την ύπαρξη ενός κοινού προϋπολογισμού όπου θα καταβάλλονται οι κοινές δαπάνες τους (Jiří Malý, 2019: *The 20-year-old euro area: unfulfilled expectations and persistent problems*).

Έτσι ήταν λοιπόν ξεκάθαρο από την αρχή ότι όλα τα κράτη- μέλη της Ευρωζώνης δεν ήταν εξίσου προετοιμασμένα γι' αυτήν την νομισματική ολοκλήρωση. Εάν και το ευρώ γεννήθηκε με σκοπό την πλήρη ολοκλήρωση και μια ενιαία αγορά, στη διαμόρφωση αυτού και στο χρόνο εξέλιξής του σημαντικοί πολιτικοί παράγοντες έπαιζαν σημαντικό ρόλο. Η οικονομική κρίση έδειξε ότι το αίσθημα αλληλεγγύης μεταξύ των κρατών- μελών της Ευρωζώνης είχε αποδυναμωθεί και συχνά τα κράτη με τα περισσότερα προβλήματα θεωρούνταν ως οι αποδιοπομπαίοι τράγοι για τις δυσκολίες που αντιμετώπιζαν. Η έξοδος επομένως από την κρίση προϋποθέτει τη λύση από την αναπτυξιακή κρίση της Ευρωζώνης με μειωμένο πληθωρισμό, ανεργία και αύξηση της ευημερίας της. Υπάρχει όμως στην συνείδηση των Ευρωπαίων η πεποίθηση ότι τα οφέλη από το ευρώ είναι υψηλότερα από το κόστος. Βέβαια είναι δύσκολο να απαντηθεί κατά πόσο αυτά τα πλεονεκτήματα έχουν κατανεμηθεί ίσα μεταξύ των χωρών, των κοινωνικών ομάδων, των τομέων ή των περιοχών.

5.3 Η θέσπιση δημοσιονομικών κανόνων και πόσο αυτοί ήταν αρκετοί για να αποτρέψουν τις δημοσιονομικές ανισορροπίες.

Κατά την διάρκεια της κρίσης όπως περιγραφικέ ανωτέρω, έγινε αντιληπτό ότι τα κριτήρια της σύγκλισης που ορίζονταν στην Συνθήκη του Μάαστριχτ δεν ήταν αρκετά, εφόσον δεν συμπεριλήφθηκαν σ' αυτήν οι ισορροπίες του ισοζυγίου πληρωμών, η ανάπτυξη του ιδιωτικού χρέους, αλλά δόθηκε σ' αυτήν περισσότερο βάρος στο Θεσμικό πλαίσιο της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, και όχι στους μηχανισμούς αναδιάρθρωσης του κρατικών χρεών των κρατών –μελών της Ευρωζώνης ή στους μηχανισμούς δανεισμού για τα κράτη όπου είχανε ανάγκη. Έτσι θεωρήθηκε επιβεβλημένο να γίνουν αλλαγές στο θεσμικό πλαίσιο της Νομισματικής Ένωσης οι οποίες κυρίως ήταν: το Σύμφωνο Σταθερότητας ,το Ευρωπαϊκό εξάμηνο, η δέσμη των έξι μέτρων(six-pack) και των δύο μέτρων (two-pack) και η Συνθήκη για τη Σταθερότητα, τον Συντονισμό και τη Διακυβέρνηση οι οποίες θα έπρεπε να πραγματοποιηθούν πριν την ένωση.

Αναλυτικότερα εάν και προϋπήρχαν από την Συνθήκη του Μάαστριχτ διατάξεις για την εποπτεία και την εφαρμογή των οικονομικών πολιτικών από τα Ευρωπαϊκά όργανα (όπως το αρθ. 103 της Συνθήκης της Ευρωπαϊκής Ένωσης που αφορούσε την πολυμερή εποπτεία και το αρθ. 104 της ΣΕΕ περί της διαδικασίας του Υπερβολικού Ελλείμματος) θεσπίστηκε το Σύμφωνο Σταθερότητας το οποίο ψηφίστηκε το 1997 και αποτελεί ένα μηχανισμό δημοσιονομικής εποπτείας σε χρόνο προγενέστερο της σύστασης της ONE. Βέβαια αυτό θα μπορούσε να χαρακτηριστεί η συνέχεια της Συνθήκης του Μάαστριχτ και βάση αυτής, εφόσον τα κράτη θα έπρεπε να έχουν ισοσκελισμένους προϋπολογισμούς με μακροχρόνια δημοσιονομικά προγράμματα , μ' ελλείμματα που δεν θα πρέπει να ξεπερνούν το τρία τοις εκατό (3%) και ένα χρέος που να είναι στο εξήντα τοις εκατό (60 %) του ΑΕΠ αντίστοιχα (Σ.Σ.Α. ,Ε.Ε./n.d.).

Όμως αυτή η οικονομική σύγκλιση ήταν δύσκολο να επέλθει, εφόσον οι δομές και τα εθνικά χαρακτηριστικά των κρατών- μελών διαφέρουν σημαντικά. Ο συμβιβασμός του πλούσιου Βορρά και του φτωχού ελλειμματικού Νότου δεν ήταν δυνατό να καλυφθεί με ευέλικτες δημοσιονομικές πολιτικές. Βέβαια η οικονομική προσέγγιση της σταθερότητας των τιμών και του χαμηλού πληθωρισμού ήταν κυρίως μέλημα που ήθελαν να επιβάλουν οι Γερμανικοί κύκλοι. Η πάροδος του χρόνου όμως έδειξε ότι

πλειάδα των κρατών που επιδίωκαν την ένταξή τους στην Ευρωζώνη (συμπεριλαμβανομένης και της Ελλάδας) τηρούσαν μόνο τα τυπικά κριτήρια σύγκλισης και στην πραγματικότητα οι οικονομίες τους δεν ήταν ανταγωνιστικές. Μέσα σ' αυτό το πλαίσιο η Γερμανική Κυβέρνηση επέβαλε το ΣΣΑ για να διασφαλίσει την εύρυθμη λειτουργία της ΟΝΕ, όμως οι περιοριστικές πολιτικές που πρότεινε και η αυστηρότητά του δεν το κατέστησαν δημοφιλή (Nugent 2010, σ. 461).

Ωστόσο το βασικότερο πρόβλημα του Συμφώνου ήταν η ανεπάρκεια των μηχανισμών επιβολής δημοσιονομικής πειθαρχίας στα κράτη –μέλη, γεγονός που κλόνισε και την αξιοπιστία του μηχανισμού και συνετέλεσε στην αύξηση των δημοσιονομικών παρεκκλίσεων εκ μέρους των κρατών- μελών. Το ΣΣΑ επέμενε λοιπόν σε μια μεσοπρόθεσμη δημοσιονομική ισορροπία παρά τις μακροχρόνιες επιπτώσεις του στην δημοσιονομική πολιτική των κρατών-μελών της Ευρωζώνης (Το Alves R.H. & Afonso O. 2007,σ.221; Buiter W.2003,σ. 6).

Έτσι η μειωμένη ανταγωνιστικότητα των κρατών-μελών (κυρίως του Νότου) και η μη συμπίεση τους με τις εξελίξεις που λάμβαναν χώρα σε άλλα κράτη- μέλη της Ευρωζώνης (κυρίως του Βορρά), συντέλεσε στον υπερβολικό δανεισμό τους (για μεγάλα χρονικά διαστήματα προκειμένου να χρηματοδοτούν τους προϋπολογισμούς τους) με αποτέλεσμα τη δημιουργία και την συσσώρευση των χρεών τους (Λιαργκόβας Π. & Παπαγεωργίου Χ. 2018 ,σ.541).

Αργότερα η οικονομική κρίση που έπληξε την Ευρωζώνη έφερε στην επιφάνεια τις παθογένειες της ΟΝΕ και την ανάγκη λήψης μέτρων που θα επέφεραν αλλαγές στην οικονομική διακυβέρνηση της, προς την κατεύθυνση του στενότερου συντονισμού των οικονομιών και δημοσιονομικών των κρατών -μελών της για την αντιμετώπιση των κρίσεων της. Όμως για πολλούς οι όροι της διακυβέρνησης κυμάνθηκαν περισσότερο στις σχέσεις των δύο ισχυρών (Γερμανίας-Γαλλίας) με σκοπό την ικανοποίηση των εθνικών συμφερόντων τους, παρά στην ενίσχυση, διασφάλιση και διεύρυνση της κοινοτικής μεθόδου και των υπερεθνικών θεσμών τους (Μαρής Γ. 2014,σ. 9,29).

Επιπλέον του ΣΣΑ και στο πλαίσιο ενίσχυσής του (μετά την οικονομική κρίση του 2008-όπου τα περισσότερα από τα 20 κράτη- μέλη της Ευρωζώνης είχαν ελλείμματα στους προϋπολογισμούς τους που ξεπερνούσαν το 3% του ΑΕΠ) ένας άλλος μηχανισμός για τη δημοσιονομική παρακολούθηση των μελών της Ευρωζώνης ήταν

και το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο το οποίο εγκρίθηκε στις 17 Ιούνη του 2010 (Consilium Europa, 2010 : Συμπεράσματα).

Εδώ μ' αυτόν τον μηχανισμό δίνεται ιδιαίτερη βαρύτητα στον προληπτικό συντονισμό των δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών- μελών και στην ομογενοποίηση του τρόπου κατάρτισης των εθνικών προϋπολογισμών τους. Αυτό λαμβάνει χώρα το πρώτο εξάμηνο κάθε έτους και αρχίζει από το Νοέμβριο του προηγούμενου έτους. Νομικά θεμέλια του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου ήταν το πρωτογενές δίκαιο της Ε.Ε και οι διατάξεις των άρθρων 121,126,136 και 148 της ΣΛΕΕ καθώς και η δέσμη των έξι μέτρων (η οποία θα αναλυθεί εκτενέστερα παρακάτω). Με την καθιέρωση λοιπόν το Ευρωπαϊκού Εξαμήνου οι στόχοι οι οποίοι τίθενται στους εθνικούς προϋπολογισμούς εναρμονίζονται με τα υποβαλλόμενα στην Επιτροπή εθνικά προγράμματα. Έτσι τα κράτη- μέλη συντονίζουν τις οικονομικές τους πολιτικές, βάση των συστάσεων του Συμβουλίου πριν την ψήφιση των εθνικών τους προϋπολογισμών από τα κοινοβούλιά τους, σε αντίθεση με την μέχρι τότε συνήθη πρακτική τους (Baldwin R. & Wyplosz C. 2017, σ.626 ; Μηλιώνης Ν. 2015, σ.3 ; Degryse C. 2012,σ. 37).

Βέβαια οι παγκόσμιες οικονομικές εξελίξεις ήταν τέτοιες όπου μεταφέρθηκαν και στα κράτη της Ευρωζώνης. Λόγω λοιπόν του ελλείμματος και του χρέους τους πολλά κράτη -μέλη της Ευρωζώνης (συμπεριλαμβανομένου και της Ελλάδας) ήταν αδύναμες να ανταπεξέλθουν στις υποχρεώσεις τους. Με σκοπό λοιπόν να αποτραπούν οι δημοσιονομικές εκτροπές, επιδίωξαν οι θεσμικοί φορείς της Ε.Ε. να ενισχύσουν το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο με την δέσμη των έξι μέτρων (six-pack) (Consilium Europa /Ευρωπαϊκό εξάμηνο/n.d.)

Αυτή λοιπόν η δέσμη μέτρων γνωστή και ως εξάπτυχη δημιουργήθηκε το 2011 και περιλάμβανε μέτρα τα οποία απέβλεπαν: α) στην ενίσχυση της οικονομικής διαχείρισης των κρατών- μελών της Ευρωζώνης, β) στον περιορισμό των δαπανών τους καθώς και του ορίου του δημοσίου ελλείμματος τους και των χρεών τους στο εξήντα τοις εκατό (60 %) του ΑΕΠ τους, γ) σε κυρώσεις που έφταναν το 0,5 του ΑΕΠ και δ) στην επιβολή μέτρων για όσα κράτη-μέλη δεν λάμβαναν τα κατάλληλα δημοσιονομικά μέτρα (Ανδρέου Γεωργία,2014 ΑΠΘ *Ανοικτά Ακαδημαϊκά θέματα Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης ONE 2^ο μέρος*).

Πρόκειται δηλαδή για μια κίνηση συντονισμού της οικονομικής και δημοσιονομικής πολιτικής, όπου τα κράτη- μέλη ευθυγραμμίζουν τον προϋπολογισμό και την οικονομική τους πολιτική με τους στόχους και τους κανόνες που έχουν

συμφωνηθεί σε επίπεδο της Ευρωζώνης. Αυτό λοιπόν το μέτρο δημιουργήθηκε με στόχο την ενδυνάμωση του συντονισμού και της εποπτείας των κρατών -μελών, ώστε να αποτραπούν μη βιώσιμες πολιτικές. Θεωρείται λοιπόν η δέσμη των έξι μέτρων ως παράγωγο δίκαιο του Ευρωπαϊκού εξαμήνου, όπου αυτά τα δύο μέτρα ενισχύουν την εποπτεία και τον συντονισμό των ευρωπαϊκών οικονομικών πολιτικών (Alcidi C. & Gros D.2017, σ.1; Μηλιώνης Ν. 2015,σελ. 5).

Αναλυτικότερα με την δέσμη των έξι μέτρων δίνεται μεγαλύτερη βαρύτητα στο κριτήριο του δημόσιου χρέους, από ότι με το ΣΣΑ (που κυρίως επικεντρωνόταν στο κριτήριο του ελλείμματος του προϋπολογισμού). Έτσι το σύνολο των κανόνων που εισήχθησαν με τη δέσμη των έξι μέτρων στηρίχθηκαν στη λογική και τη λειτουργία του ΣΣΑ, καθιστώντας το όμως αυστηρότερο στις διαδικασίες. Βέβαια αυτά τα μέτρα όπου πάρθηκαν μέσω του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και με την δέσμη των έξι μέτρων δεν συνέβαλαν στη βέλτιστη δημοσιονομική πολιτική της Ευρωζώνης, γιατί οι αντίστοιχες εθνικές πολιτικές διαμορφώνονταν βάσει των εγχώριων θεωρήσεων και αναγκαιοτήτων και όχι μίας συνολικής αντίληψης και λειτουργίας (Verdun A. 2015 σ. 228 ; Darvas Z. & Vihriala E. 2013 σ.11).

Η επέκταση της οικονομικής κρίσης στις χώρες της Ευρωζώνης έδειξε ότι η προσπάθεια αναχαίτισής της (μέσω του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου και με τη Δέσμη των έξι μέτρων) έχρηζε από την ανάγκη συμπλήρωσής της με ένα κοινό χρονοδιάγραμμα προϋπολογισμών, αλλά και με ένα σύστημα πολυμερούς εποπτείας των δημοσιονομικών των κρατών- μελών της Ευρωζώνης. Στα πλαίσια αυτά τέθηκε σε ισχύ η Δέσμη των δύο μέτρων (two- pack) (μέσω της οποίας ενισχύθηκαν οι διαδικασίες εποπτείας των κρατών -μελών με δημοσιονομικά προβλήματα). Στην περίπτωση λοιπόν αυτή όπου τα κράτη- μέλη έχουν προβλήματα χρηματοοικονομικής σταθερότητας, αυτά μπαίνουν σε πρόγραμμα μακροοικονομικής προσαρμογής και λαμβάνουν χρηματοδοτική συνδρομή από την ανακεφαλαιοποίηση των χρηματικών τους ιδρυμάτων. Βέβαια για να αιτηθούν χρηματοδοτικής συνδρομής τα κράτη- μέλη οφείλουν να καταρτίσουν ένα σχέδιο προγράμματος μακροοικονομικής προσαρμογής σύμφωνα με την έκθεση βιωσιμότητας του δημόσιου χρέους τους (Λιαργκόβας Π.& Παπαγεωργίου Χ. 2018,σ. 564).

Επιπρόσθετα στη δίνη της χρηματοοικονομικής κρίσης και την καταπολέμηση αυτής συστάθηκε το 2010 ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Χρηματοπιστωτικής Σταθεροποίησης (βάση του Κανονισμού της Ε.Ε. 407/2010) όπου η Ελλάδα το 2015, αλλά και άλλες χώρες όπως η Πορτογαλία και η Ιρλανδία έκαναν χρήση αυτού. Στο

πλαίσιο αυτού του μηχανισμού η Επιτροπή δύναται να δανειστεί έως 60 δισεκατομμύρια ευρώ από τις χρηματοπιστωτικές αγορές, για την Ευρωζώνη με την εγγύηση του προϋπολογισμού της. Η χρηματοδοτική ενίσχυση παρέχεται με την μορφή δανείου ή πίστωσης προς το κράτος- μέλος (η οποία δίνεται με δόσεις). Βέβαια όταν κάποιο κράτος επιθυμεί κάποια βοήθεια αυτό διαπραγματεύεται με την Επιτροπή και την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα το ύψος των χρηματοοικονομικών αναγκών του και συντάσσεται ένα πρόγραμμα δημοσιονομικής σταθεροποίησης και εξυγίανσης το οποίο και πρέπει να εφαρμόσει. Επίσης η Επιτροπή επιτηρεί εάν εφαρμόζεται το πρόγραμμα δημοσιονομικής προσαρμογής και εφόσον πληρούνται οι όροι και οι προϋποθέσεις του, εγκρίνεται η τμηματική καταβολή της χρηματοοικονομικής βοήθειας (Κανονισμός 407 /2010 ,ΕΕ αρθ. 3 & 9).

Το Ευρωπαϊκό λοιπόν Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας το οποίο ιδρύθηκε το 2010 είναι φορέας ειδικού σκοπού και έχει ως σκοπό την στήριξη των οικονομιών των κρατών που αντιμετωπίζουν προβλήματα ρευστότητας (όταν είναι δύσκολο να δανειστούν από τις κεφαλαιαγορές). Αυτό μπορεί να δανείσει στα κράτη- μέλη έως και 440 δισεκατομμύρια ευρώ με την δημιουργία ομολόγων και την εγγύηση των κρατών- μελών της ευρωζώνης. Στο πλαίσιο αυτό χορηγήθηκαν 18,4 δις στην Ιρλανδία, 26 δις στην Πορτογαλία και 130,9 δις στην Ελλάδα.

Βέβαια το 2012 στο Λουξεμβούργο συγκροτήθηκε ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας ο οποίος με την λειτουργία του κατήργησε την ισχύ του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και του Ευρωπαϊκού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας και η δανειοδοτική του ικανότητα αυξήθηκε μ' αυτή των προηγούμενων στα 500 δισεκατομμύρια ευρώ με την μορφή χρηματοπιστωτικών τίτλων ή μεσομακροπρόθεσμων χρεογράφων με μακρά προθεσμία λήξης υπό την εγγύηση των κρατών- μελών (Λιαργκόβας Π. & Παπαγεωργίου Χ. 2018,σ. 544).

Έτσι λοιπόν τόσο η Ελλάδα όσο και η Ισπανία δανείστηκαν κεφάλαια από αυτόν τον νέο μηχανισμό. Βέβαια στις 30 Νοεμβρίου του 2020 ανακοινώθηκε από το Eurogroup η πρόθεση μεταρρύθμισης του ΕΜΣ (Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας), ώστε ο μηχανισμός να προσφέρει επείγουσα στήριξη στις ευρωπαϊκές τράπεζες δημιουργώντας ένα χρηματοοικονομικό δίκτυ ασφαλείας και σταθερότητας για τους ευρωπαίους πολίτες. Μ' αυτή λοιπόν την μεταρρύθμιση ο ΕΜΣ καθίσταται ένα « ευρωπαϊκό ΔΝΤ» που θα διαδραματίσει καίριο ρόλο τόσο στις δημόσιες, όσο και στις τραπεζικές διασώσεις (Κιμπουρόπουλος, Γ. ,2020).

Με βάση τους προαναφερόμενους δημοσιονομικούς κανόνες, συμπεραίνουμε ότι η θέσπιση και μόνο αυτών δεν ήταν αρκετοί για την αποτροπή των δημοσιονομικών ανισορροπιών που παρουσίαζαν αρκετά κράτη- μέλη της Ευρωζώνης. Αρχικά το Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης δεν ήταν και τόσο αποδεκτό, λόγω του αυστηρού χαρακτήρα του, κυρίως στα κράτη που παρουσίαζαν δημοσιονομική απόκλιση, εφόσον αυτό απαιτούσε σκληρές θυσίες από τους πολίτες αυτών των χωρών, όπως και στην Ελλάδα που είναι το χαρακτηριστικότερο παράδειγμα αυτής της σκληρής προσαρμογής. Έτσι όλες οι διαδικασίες μεταρρύθμισης του ΣΣΑ από το 2010 εάν και είχαν ως στόχο τους τον περιορισμό των δημοσιονομικών ελλειμμάτων των προβληματικών κρατών, αυτές στην πραγματικότητα κατέληξαν σε μεγαλύτερη ύφεση. Αυτό έγινε γιατί δεν μπορούν πλέον τα κράτη- μέλη να ασκήσουν από μόνα τους οικονομική πολιτική και χωρίς να υπολογιστούν τα οικονομικά των κρατών- μελών, οι στόχοι του τρία τοις εκατό (3%) για το έλλειμμα τους και του εξήντα τοις εκατό (60%) για το δημόσιο χρέος τους, θεωρούνται για πολλούς ως αυθαίρετοι (De Grauwe P.2005, σ. 388).

Όταν λοιπόν ξέσπασε η κρίση, κύριο μέλημα των ισχυρών κρατών -μελών της Ευρωζώνης ήταν η διαφύλαξη της οικονομίας της Ευρωζώνης, αδιαφορώντας για τις οικονομικές ιδιορρυθμίες των ανίσχυρων κρατών –μελών της. Υπήρχε λοιπόν από πολλά κράτη- μέλη μεγάλη απροθυμία στο να εφαρμόσουν τις αυστηρές συστάσεις του ΣΣΑ, γι' αυτό και έγινε το 2005 και η πρώτη τροποποίησή του με σκοπό να ληφθούν υπόψη και οι εθνικές ιδιαιτερότητες των κρατών- μελών. Βέβαια και πάλι το ΣΣΑ εάν και τροποποιημένο δεν επέφερε τα προσδοκώμενα αποτελέσματα και πολλά κράτη κατά την περίοδο 2009-2011 παρουσίαζαν πάλι δημοσιονομικές αποκλίσεις. Έτσι στις τροποποιήσεις του 2011 περιλαμβάνεται μια νέα διαδικασία, που λαμβάνει υπόψη τις μακροοικονομικές ανισορροπίες των κρατών- μελών και σε περίπτωση μη συμμόρφωσής τους υπήρχε η επιβολή κυρώσεων. Βέβαια η δεύτερη τροποποίηση θεωρείται και πιο θετική, γιατί περιλαμβάνει και περισσότερους μακροοικονομικούς δείκτες (Baldwin R.&Wyplosz C. 2017 , σελ. 641 ;Nugent N. 2010,σ. 625).

Από την άλλη το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο είναι μια σύνθετη διαδικασία όπου θέλει αρκετό χρόνο για την παρακολούθησή του. Βέβαια ιδιαίτερα σημαντικό είναι ότι με μ' αυτό θα πρέπει να υπάρχει επεξεργασία από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή των εθνικών προϋπολογισμών πριν την ψήφισή τους από τα Εθνικά Κοινοβούλια διαδικασία που αποσκοπούσε περισσότερο από κάθε άλλο στην συνεργασία τόσο των Κυβερνήσεων όσο και των Θεσμικών οργάνων της Ευρωζώνης. Συμπεραίνουμε λοιπόν ότι το ΣΣΑ

είναι αποτέλεσμα της συνεργασίας των κρατών, ενώ η δέσμη των δύο και των έξι μέτρων είχε ως στόχο της την υπερεθνική διάσταση της Ευρωζώνης (Fabbrini S. 2013,σ. 1003-1029).

Έτσι τώρα ανοίγει ο δρόμος για την δημιουργία μιας κοινής πολιτικής εντός της Ευρωζώνης με κοινή δράση εφόσον τα εθνικά κράτη από μόνα τους δεν είχαν μέλλον. Από τις διάφορες προκλήσεις και δυσκολίες που παρουσιάστηκαν με το πέρασμα των χρόνων εντός της Ευρωζώνης επανερχόμαστε στα λεγόμενα του καγκελάριου της Γερμανίας Χέλμουτ Κολ πριν δέκα έτη όπου τόνιζε μεταξύ άλλων ότι: “Με το ευρώ είναι αναστρέψιμη η πορεία της ευρωπαϊκής ενοποίησης και αν καθιερώσεις ένα κοινό νόμισμα στη συνέχεια θα χρειαστεί και μια πολιτική ένωση. Χρειάζεται λοιπόν αυτή ένα κοινό προϋπολογισμό και μια κοινή δημοσιονομική και κοινωνική πολιτική. Η νομισματική πολιτική από μόνη της δεν μπορεί να τα επιτύχει όλα αυτά”.

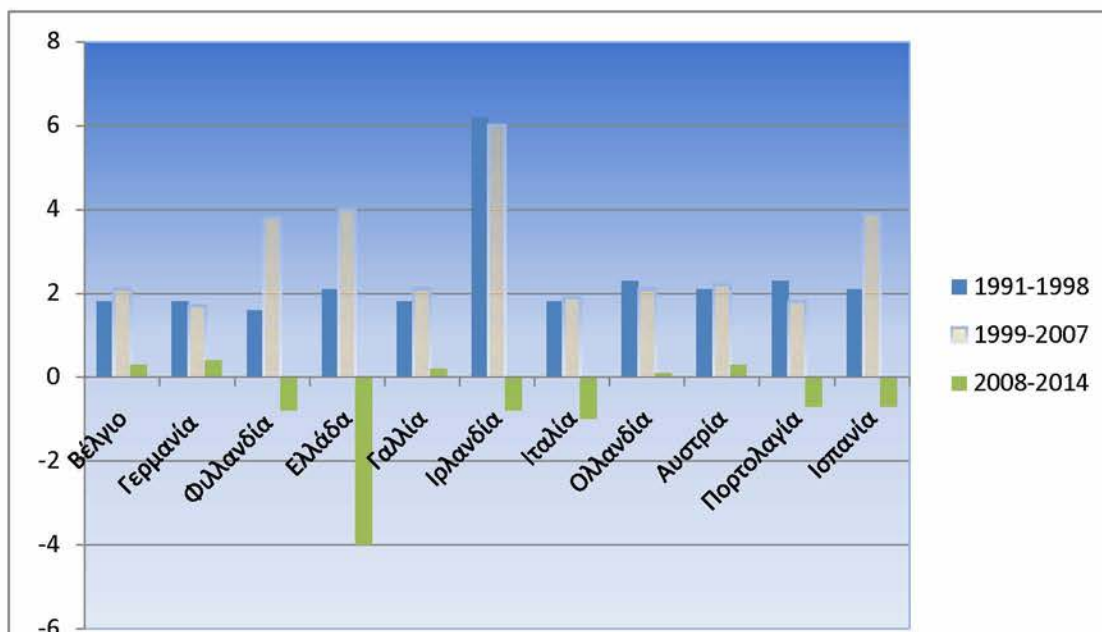
ΚΕΦΑΛΑΙΟ 6

Συγκριτικά στοιχεία για τον ρυθμό ανάπτυξης των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ, περίπτωση Βορρά-Νότου.

6.1 Συγκριτικά στοιχεία για τον ρυθμό ανάπτυξης των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ.

Παρακάτω ακολουθεί μέσω ραβδογράμματος μια παράθεση συγκριτικών στοιχείων του ετήσιου ρυθμού ανάπτυξης του ΑΕΠ στα κράτη -μέλη της Ευρωζώνης και γενικότερα του ρυθμού τους ανάπτυξής τους, πριν και μετά την εισαγωγής τους στο ευρώ.

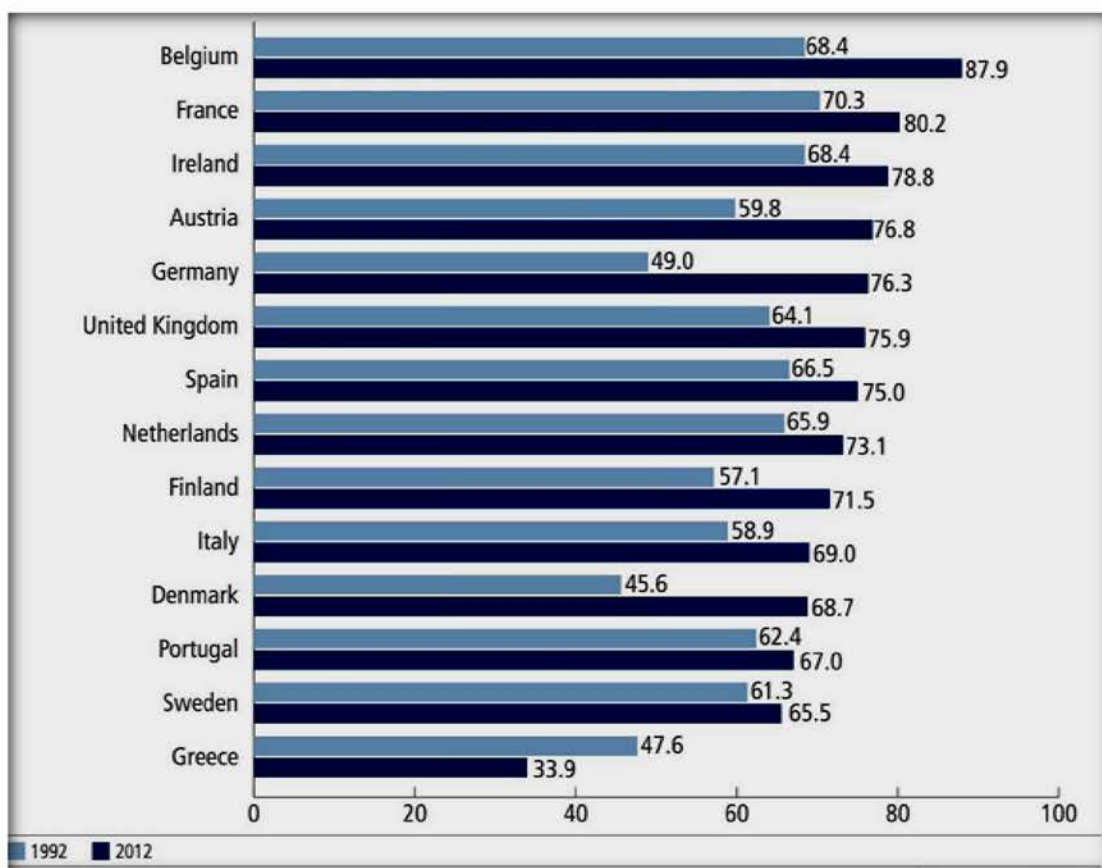
Πίνακας 6.1α : Ανάπτυξη των κρατών-μελών της ζώνης του ευρώ, πριν και μετά την εισαγωγή τους στο ευρώ, μέσος ετήσιος ρυθμός του ΑΕΠ

Πηγή πίνακα: Ferdinand Fichtner & Philipp König (2015). A Stronger Union Through Crisis? 25 Years of Monetary Integration in Europe. *European Monetary Union* (ιδία-επεξεργασία).

Το ΑΕΠ θεωρείται ως ένας βασικός δείκτης μέτρησης της ευημερίας. Ο λόγος είναι γιατί ένα υψηλό κατά κεφαλήν εισόδημα ανεβάζει την υλική και μη υλική ευημερία των ανθρώπων και ως εκ τούτου μπορεί να οδηγήσει αυτό στη βελτίωση των συνθηκών διαβίωσης. Το εγχείρημα όμως της Νομισματικής Ένωσης και το αίσθημα της σταθερότητας που δημιουργείται από αυτήν την μακροχρόνια διαδικασία δεν ήταν ικανό στο να δημιουργήσει αυτή υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης. Έτσι και στο προαναφερόμενο ραβδόγραμμα είναι εμφανές ότι αρκετά κράτη -μέλη (όπως η Ελλάδα, η Ιταλία, η Πορτογαλία και η Ισπανία-ή αλλιώς κράτη του Νότου) μετά την ένταξή τους στην Νομισματική Ένωση απέτυχαν να γεφυρώσουν αποτελεσματικά την απόσταση που τους χώριζε εξ' αρχής από τα πιο αναπτυγμένα κράτη -μέλη της Ευρωζώνης (όπως η Γερμανία και το Βέλγιο- ή αλλιώς κράτη του Βορρά). Είναι λοιπόν εμφανές από την παραπάνω έρευνα ότι η Ελλάδα (από τα κράτη του Νότου) είναι αυτή που πλήγηκε περισσότερο από όλα τα υπόλοιπα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης, εφόσον παρουσίασε μια αύξηση των κερδών της από την ένταξή της στο ευρώ έως το 2007, ενώ από εκεί και έπειτα υπήρχε συνεχώς ένας αρνητικός δείκτης ανάπτυξης να την ακολουθεί. Αντίθετα τα κράτη-μέλη του Βορρά με τις ισχυρότερες οικονομίες εάν και επηρεάστηκαν από την οικονομική κρίση του 2008 δεν ήταν οι δείκτες ανάπτυξής τους αρνητικοί. Ειδικότερα σε μία δεύτερη

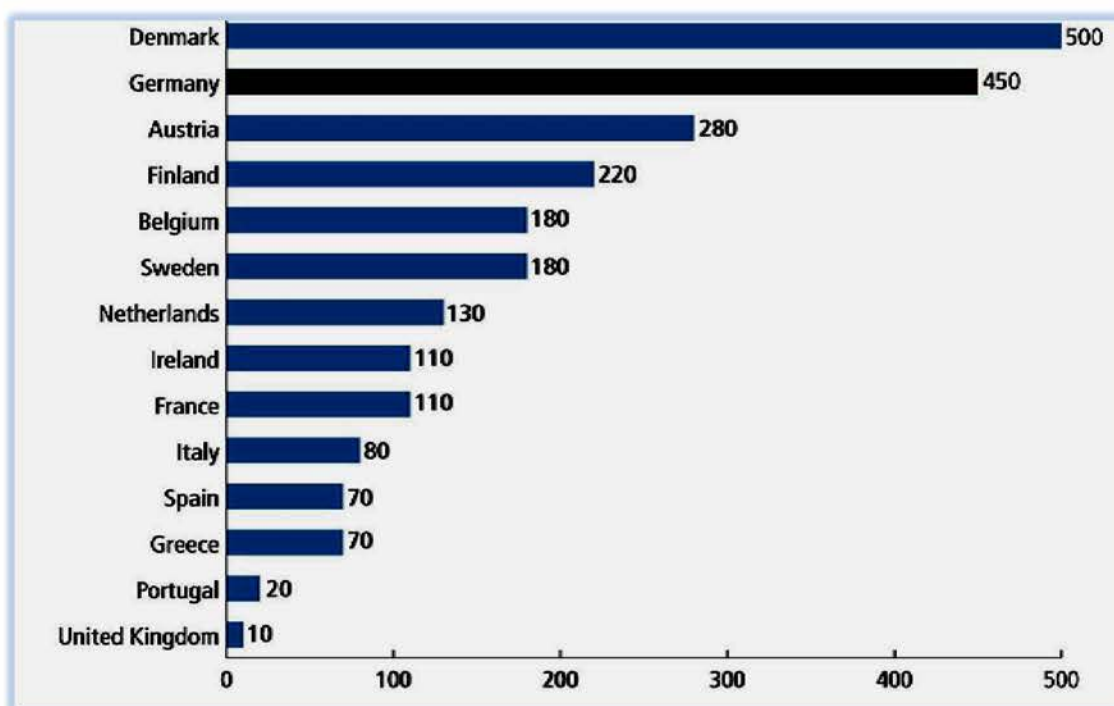
μελέτη ποσοτικοποίησης των επιπτώσεων που προκύπτουν από την νομισματική ολοκλήρωση παρατηρούμε ότι από τα 14 κράτη που παρουσιάζονται στο ραβδόγραμμα που ακολουθεί, το μεγαλύτερο επίπεδο ολοκλήρωσης για την περίοδο 1992-2012 παρουσιάζουν η Γερμανία και η Δανία και το χειρότερο η Ελλάδα.

Πηγή πίνακα: Future Social Market Economy-(2014).20 years of the European single market: growth effects of EU integration–*Policy Brief*.

Αναλυτικότερα το εισοδηματικό κέρδος ενός κατοίκου της Γερμανίας σε μια προσέγγιση είκοσι ετών, ανέρχεται περίπου στα 450 € ανά έτος. Εδώ η Γερμανία επιτυγχάνει το δεύτερο υψηλότερο εισοδηματικό κέρδος μετά την Δανία με 500 € ανά έτος και κάτοικο. Αντίθετα η Πορτογαλία και το Ηνωμένο Βασίλειο έχουν το μικρότερο πλεονέκτημα από την αυξανόμενη νομισματική ολοκλήρωση. Σύμφωνα λοιπόν με το μέτρο αυτό η Ελλάδα έχει εισοδηματική αύξηση για τους Έλληνες πολίτες γύρω στα 70 € κατά κεφαλήν κατ' έτος και ο λόγος είναι λόγω της μείωσης της προόδου που παρουσίαζε αυτή από το 2009 και έπειτα σύμφωνα και με το ραβδόγραμμα που ακολουθεί.

Πίνακας 6. 1β : Μέσο ετήσιο κέρδος στο πραγματικό κατά κεφαλήν ΑΕΠ ως απόδειξη της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης κατά την περίοδο 1992-2012 σε ευρώ.

Πηγή πίνακα: Future Social Market Economy (2014).20 years of the European single market: growth effects of EU integration– *Policy Brief*.

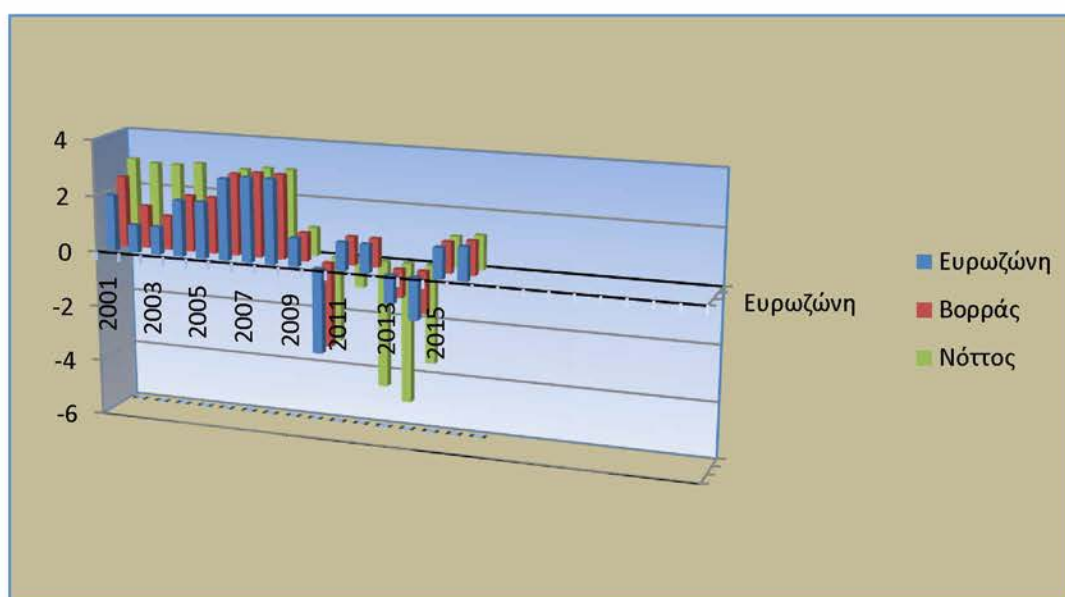
Στην πράξη λοιπόν η δημιουργία της νομισματικής ένωσης αποδείχθηκε ότι προώθησε την ολοκλήρωση. Με παρόμοιο τρόπο υποστήριξε το 1999 ο Γερμανός Υπουργός των Εξωτερικών Joschka Fischer τα εξής: « η δημιουργία ενός κοινού νομίσματος οδηγεί σε μία κατάσταση έντασης που προκαλείται από την απουσία κοινών πολιτικών και δημοκρατικών δομών, ένταση της οποίας η ορμή θα συντρίψει την τρέχουσα κατάσταση στο πολύ εγγύς μέλλον. Όμως αυτό το βάρος των προσαρμογών που προέκυψε από την οικονομική κρίση είχε ως κόστος να ασκηθεί σημαντική πίεση στους ανθρώπους των χωρών που επλήγησαν περισσότερο. Βέβαια η προθυμία του να αναλάβουν τέτοιο βάρος ήταν περιορισμένη, σε ατομικό και πολιτικό επίπεδο από τις χώρες που είχαν πληγεί περισσότερο από την οικονομική κρίση, πλήττοντας έτσι και αμφισβητώντας την ιδέα της νομισματικής, δημοσιονομικής και πολιτικής ένωσης». Ως εκ τούτου η στρατηγική του κοινού νομίσματος ως μέσω για την διαδικασία της ολοκλήρωσης, στις σοβαρές οικονομικές κρίσεις ήταν αρκετά εύθραυστη και αυτό φάνηκε και στα κράτη-μέλη της

Ευρωζώνης, αλλά και πιο πολύ έντονα στην Ελλάδα (Ferdinand Fichtner & Philipp König, 2015).

6.2 Ανάλυση δεικτών πραγματικής οικονομίας σε επιλεγμένες χώρες Βορρά-Νότου.

Τα κράτη-μέλη του Νότου από την ένταξή τους στο ευρώ απέκτησαν υψηλούς ρυθμούς ανάπτυξης, σε σχέση με αυτούς των κρατών του Βορρά. Στο γράφημα 6.2^α που ακολουθεί φαίνεται ότι κατά την περίοδο πριν την κρίση, τα κράτη του Νότου έτρεχαν με διπλάσιους ρυθμούς ανάπτυξης έναντι αυτών του Βορρά. Μετά την εμφάνιση της οικονομικής κρίσης, τα κράτη του Νότου οδηγήθηκαν σε βαθύτερη και ταχύτερη ύφεση, ενώ τα κράτη του Βορρά είχαν σημαντική επιβράδυνση στην οικονομία τους, ανέκαμψαν όμως δυναμικά και ταχύτερα σε σχέση με τα κράτη του Νότου. Έτσι τα κράτη του Βορρά βγήκαν από την ύφεση πιο γρήγορα (αφού η επιβράδυνσή τους κράτησε μόνο ένα έτος), ενώ τα περισσότερα κράτη του Νότου χρειάστηκαν από τέσσερα έως έξι χρόνια για να επανέλθουν σε θετικούς ρυθμούς ανάπτυξης, αναδεικνύοντας με τον τρόπο αυτό τις διαφορετικές αντιδράσεις των οικονομικών συστημάτων τους.

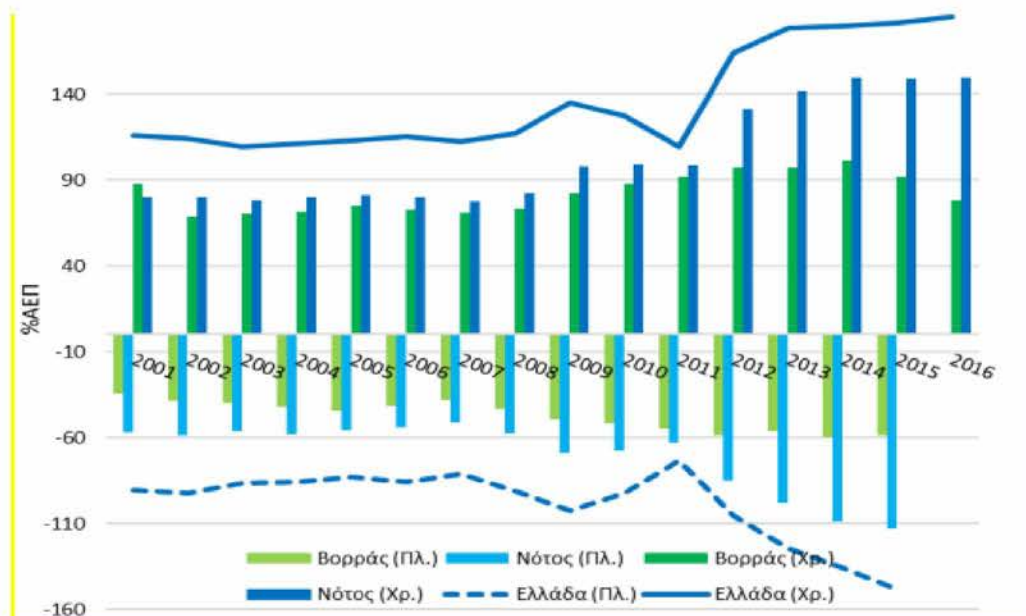
Πίνακας 6.2α : ΑΕΠ Βορρά-Νότου τα έτη 2001-2016 σε σταθερές τιμές

Πηγή πίνακα: Eurostat (ιδία- επεξεργασία).

Διαπιστώνουμε λοιπόν πως πριν την κρίση οι οικονομίες των κρατών του Νότου «έτρεχαν» με ρυθμούς ανάπτυξης όπως και αυτών του Βορρά όσο και της Ευρωζώνης. Μετά την κρίση όμως οι ρόλοι αντιστράφηκαν και τα κράτη του Νότου έμειναν για μεγάλο χρονικό διάστημα σε ύφεση, σε αντίθεση με τα κράτη του Βορρά και την Ευρωζώνη όπου ανέκαμψαν πιο γρήγορα και αυτή η αντίθεση δείχνει τις ανισορροπίες όπου υπήρχαν μεταξύ του Βορρά και του Νότου. Μετά το 2014 παρατηρείται σύγκλιση των οικονομιών Βορρά και Νότου με το ΑΕΠ της Ευρωζώνης να παρουσιάζει στασιμότητα και με τις προβλέψεις της ευρωπαϊκής επιτροπής να είναι σχετικά αισιόδοξες. Επίσης από τα στοιχεία του ΟΟΣΑ (σχετικά με τον Οικονομικό «πλούτο»⁶ της Γενικής Κυβέρνησης και το αντίστοιχο χρέος της) βλέπουμε στο ραβδόγραμμα 6.2β τις αποκλίσεις μεταξύ του Βορρά και του Νότου, όπου χαρακτηριστικότερο παράδειγμα είναι αυτό της Ελλάδας με τις καμπύλες να δείχνουν όχι μόνο ότι ήταν εκτός μ.ο. του Νότου αλλά ότι αυτή είχε ακόμη μεγαλύτερη απόκλιση παρά την εφαρμογή των προγραμμάτων διάσωσης (Ευρωπαϊκή Επιτροπή (2017) : Ταξιδεύοντας σε ταραγμένα νερά, οικονομικές προβλέψεις).

Πίνακας 6.2β : Οικονομικός Πλούτος & Χρέος Βορρά-Νότου

Πηγή πίνακα : ΟΟΣΑ

⁶ Σύμφωνα με τον ΟΟΣΑ ως Οικονομικός Πλούτος ορίζεται η οικονομική καθαρή αξία του τομέα της γενικής κυβέρνησης και είναι η συνολική αξία των χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων μείον την συνολική αξία των εκκρεμών υποχρεώσεών του. Ο δείκτης αυτός μετράτε ως ποσοστό του ακαθάριστου εγχώριου προϊόντος.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 7

Μεταρρυθμιστικές Προτάσεις για τη ζώνη του Ευρώ

7.1 Επισκόπηση της υπάρχουσας κατάστασης

Εν κατακλείδι η Ευρωζώνη βρέθηκε αντιμέτωπη με μια πολυδιάστατη κρίση η οποία είχε έκταση οικονομική, θεσμική και πολιτική και επηρέασε λίγο ή πολύ όλα τα κράτη-μέλη της. Με το πέρασμα λοιπόν των χρόνων έγινε κατανοητό ότι το περίφημο μοντέλο στο οποίο στηρίχθηκε η νομισματική ενοποίηση, βασίστηκε σε παραμέτρους οι οποίοι στο νέο περιβάλλον των κρατών-μελών αποδείχθηκε ότι ήταν η «αχίλλειος πτέρνα» τους. Από μόνη της λοιπόν η εκάστοτε ευρωπαϊκή νομισματική πολιτική δεν ήταν ικανή για την αντιμετώπιση των επιβραδύνσεων στις οικονομικές δραστηριότητες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης. Έτσι συμπεραίνουμε ότι μια νομισματική ένωση χωρίς δημοσιονομική ένωση θεωρείται γενικά ημιτελής και αυτό το επιβεβαιώνουν και οι κρίσεις τις οποίες αντιμετώπισε η Ευρωζώνη κατά την διάρκεια των χρόνων και οι οποίες εμπόδισαν την επίτευξη των στόχων της. Η νομισματική ένωση λοιπόν κρατών με ετερόκλητες οικονομικές, πολιτικές και νομισματικές κουλτούρες, δεν αποτελούσε σίγουρα μια ευνοϊκή προϋπόθεση.

Τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης παρουσίαζαν μεγάλη ανομοιομορφία μεταξύ του Βορρά και του Νότου, καθώς υπάρχει συγκέντρωση μεγάλων κεφαλαίων και εξειδικευμένης εργασίας στο Βορρά έναντι του Νότου. Οι δομικές ωστόσο ασυμμετρίες της ΟΝΕ ήταν να ολοκληρωθεί η νομισματική ένωση, χωρίς αντίστοιχα να υπάρχει και οικονομική ολοκλήρωση και έτσι οι δομικές ανισότητες μεταξύ των ανεπτυγμένων και των περιφερειακών οικονομιών των κρατών-μελών της ευρωζώνης συνέχιζαν να υφίστανται.

Βέβαια αυτό που χαρακτηρίζει την εποχή μας είναι η μεγάλη αβεβαιότητα (όσον αφορά την αξιόπιστη καταμέτρηση των κινδύνων και την εξαγωγή ασφαλών προβλέψεων για την οικονομία) λόγω των συνεχόμενων μεταβολών που υφίστανται αυτές. Κατά πολλούς λοιπόν η ύπαρξη αυτής της αβεβαιότητας είναι και ο πυρήνας του προβλήματος δηλαδή η αδυναμία χάραξης μιας πολιτικής που θα μπορεί να ανταπεξέρχεται στις ανάγκες των καιρών (Κατσίκας, Δ.2012, τχ. 39, σ. 61-62).

7.2Η ολοκλήρωση της τραπεζικής Ένωσης.

Η χρηματοοικονομική κρίση του 2008 με τις συνεπακόλουθες επιπτώσεις στα χρηματοπιστωτικά ιδρύματα πολλών κρατών-μελών της Ευρωζώνης, έφερε στο προσκήνιο το ζήτημα της χρηματοοικονομικής διαχείρισης, του ελέγχου αυτής και της διαμόρφωσης ενός πλαισίου εντός του οποίου θα λειτουργούσε αποτελεσματικά και ολοκληρωμένα η αγορά των χρηματοπιστωτικών υπηρεσιών της Ένωσης (Γκόρτσος, Χ.2006,σ. 196).

Αυτή λοιπόν η κρίση έκανε αναγκαία την λήψη μέτρων που να συμβαδίζουν με τις απαιτήσεις των καιρών. Ένα τέτοιο μέτρο λοιπόν θα ήταν και η ολοκλήρωση της τραπεζικής ένωσης μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωζώνης, μ' ένα σαφές χρονοδιάγραμμα που θα διευκόλυνε την υλοποίηση αυτής της μεταρρύθμισης. Ήδη για την καλύτερη λειτουργία και τον έλεγχο της χρηματοπιστωτικής αγοράς δημιουργήθηκαν ο Ενιαίος Εποπτικός Μηχανισμός, ο Ενιαίος Μηχανισμός Εξυγίανσης και το Ευρωπαϊκό Ταμείο Στρατηγικών Επενδύσεων. Βέβαια για να πραγματοποιηθεί αυτό θα πρέπει να μην υπάρχει η έκθεση των τραπεζών σε κρατικές αποφάσεις και στο κρατικό χρέος. Η μετάβαση αυτή θα δημιουργηθεί με το πρόγραμμα EDIS, όπου σκοπός αυτού του προγράμματος είναι να σπάσει ο φαύλος κύκλος μεταξύ τραπεζών και κρατών καθώς και να υπάρχει εξευρωπαϊσμός της χρηματοπιστωτικής και τραπεζικής πολιτικής (Maria Dermertzis & Guntram B. Wolffn. 14 (2016): What are the prere qui sites for a euro area fiscal capacity. *Policy Contribution*).

Όμως για να γίνει αυτό θα πρέπει επίσης να υπάρχει ασφάλιση των καταθέσεων των πολιτών και εμπιστοσύνη στο χρηματοπιστωτικό σύστημα, εφόσον θα προκύψει χρηματοπιστωτική σταθερότητα και καλύτερευση της διαχείρισης των κρίσεων. Αναλυτικότερα αυτό το σύστημα αφορά την προστασία των καταθετών, είτε αυτά είναι φυσικά πρόσωπα, είτε νομικά πρόσωπα στην περίπτωση της πτώχευσης των πιστωτικών ιδρυμάτων, σύμφωνα με την Οδηγία του 2014/49/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου που ψηφίστηκε στις 16/04/2014 (Οδηγία 2014/49/Ε.Ε.).

Βέβαια πέραν των ήδη θεσπισμένων κανόνων και οδηγιών θα πρέπει για να ολοκληρωθεί η διαδικασία της τραπεζικής ενώσεως να προβλεφθεί επιπλέον: α) να μην γίνεται επέκταση του χρέους έναντι των τραπεζών και των πολιτών , β) η

ασφάλιση προς τις τράπεζες να μην καλύπτει τα εκάστοτε κρατικά προβλήματα (όπως το χρέος) αλλά αυτά να υιοθετούνται από έναν μεταβατικό αγοραστή ο οποίος θα μπορούσε να είναι το Ενιαίο Ταμείο Εξυγίανσης και Σταθερότητας, καθώς και γ) να υπάρχει η εισαγωγή ενός ασφαλούς Ευρωπαϊκού Χαρτοφυλακίου που θα αύξανε παράλληλα και τη ρευστότητα στις ευρωπαϊκές κεφαλαιαγορές.

7.3 Δημιουργία μιας ενιαίας φορολογικής πολιτικής και η τροποποίηση των υπαρχόντων δημοσιονομικών κανόνων.

Παράλληλα πέραν της τραπεζικής ένωσης όπου θα πρέπει να γίνει, άλλο ένα μέτρο που θα συνέβαλε στην ουσιαστική λειτουργία της Ευρωζώνης και του ευρώ είναι η δημιουργία ενός ενιαίου συστήματος φορολογικής πολιτικής, το οποίο θα χρησιμοποιούνταν ως μέσο της ανακατανομής των φορολογικών πόρων, σε εκείνες τις περιφέρειες της Ένωσης που πλήττονταν περισσότερο από ανισορροπίες και ασύμμετρες διαταραχές, λειτουργώντας έτσι ως σταθεροποιητής και συμβάλλοντας στην καλύτερη λειτουργία της Ευρωζώνης. Άρα θα πρέπει να περάσουμε πέραν της νομισματικής ένωσης και σε μια φορολογική ένωση (Πελαγίδης Θ.2007, σ.316-341).

Βέβαια αυτό επιβάλλει την τροποποίηση των αντίστοιχων δημοσιονομικών κανόνων της Ευρωζώνης (οι οποίοι πρέπει να συμβαδίζουν με τις απαιτήσεις και τις προκλήσεις των καιρών τους). Σίγουρα αυτοί οι κανόνες θα πρέπει να διασφαλίζουν την δημοσιονομική βιωσιμότητα, αλλά και να καλύπτουν τις εκάστοτε επενδυτικές ανάγκες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης. Έτσι όταν υπάρχει ελλειπής οικονομική και νομισματική ένωση αυτό παρατείνει και τις αποκλίσεις μεταξύ των κρατών-μελών της ένωσης. Άρα η δημιουργία ενός κοινού δημοσιονομικού πλαισίου και όχι εθνικού πλέον θεωρείται επιβεβλημένη και θα γίνει αυτή με το να υπάρχουν κατάλληλοι κανόνες σε επίπεδο Ευρωζώνης, οι οποίοι θα εφαρμόζονται μέσω των εθνικών δεσμών και όχι μέσω των περιορισμών και τις συστάσεις ενός συμφώνου (Issing O.2020, σ. 340-347).

Η δημιουργία μίας κεντρικής ομοσπονδιακής ένωσης, θα συμβάλλει αποφασιστικά στην πορεία προς την ουσιαστική ολοκλήρωση της Ευρωζώνης όπου θα αφήσει πίσω της την ακραιφνή δημοσιονομική πειθαρχία και θα προσανατολιστεί σε οικονομικές και δημοσιονομικές πολιτικές που θα διορθώσουν τις ασυμμετρίες που υπάρχουν

μεταξύ των κρατών- μελών της Ευρωζώνης (Maduro, M.P., 2012-‘An ew governan cef or the European Union and the Euro: democracy and justice’).

7.4 Η δημιουργία ενός κοινού προϋπολογισμού.

Πέραν της τραπεζικής ένωσης και της κοινής φορολογικής πολιτικής, ένα τρίτο βήμα όπου θα πρέπει γίνει, ώστε να περάσουμε πλέον της νομισματικής ένωσης και σε δημοσιονομική ένωση είναι να υπάρχει η κατανομή των κεφαλαίων της Ευρωζώνης στο κέντρο και η παροχή κοινών δημόσιων αγαθών (όπως για την άμυνα, το κλίμα, την ασφάλεια και την μετανάστευση) όπου θα πρέπει να γίνεται για όλους τους πολίτες των κρατών- μελών της Ευρωζώνης. Άρα ο προϋπολογισμός της Ευρωζώνης θα μπορούσε να είναι το κύριο όχημα για τα δημόσια αγαθά και οι πρόσθετοι δημοσιονομικοί πόροι θα μπορούσαν να έρθουν από την συνεισφορά από εθνικούς πόρους, καθώς και από την καθιέρωση νέων φορολογικών πόρων σε κεντρικό επίπεδο. Θα πρέπει λοιπόν να περάσουμε σ’ ένα άλλο πρότυπο διοίκησης διαφορετικό από ότι ίσχυε μέχρι τώρα, το οποίο να έμοιαζε μ’ αυτό των ΗΠΑ(όπου το 65% των κρατικών δαπανών είναι σε κεντρικό-ομοσπονδιακό επίπεδο). Έτσι οι απαιτήσεις των καιρών μας επιτάσσουν να περάσουμε από το εθνικό σε υπερεθνικό επίπεδο με μια ενιαία βάση δαπανών και φορολογίας. Χρειάζεται λοιπόν μια δημοσιονομική πολιτική όπου να είναι επιμεριστική, αναδιανεμητική και σταθεροποιητική. Η επίτευξη λοιπόν αυτού του τελευταίου βήματος θα σήμαινε ουσιαστικά και το τέλος της εθνικής δημοσιονομικής πολιτικής (Maria Dermertzis & Guntram B. Wolffn., 2016:What are the prere qui sites for a euro area fiscal capacity).

Έτσι έχοντας πλέον πίσω μας δυο κρίσεις την οικονομική και την υγειονομική καθώς και την ενεργειακή που έρχεται είναι επιβεβλημένο να μετασχηματιστεί η Ευρωζώνη από μια κοινότητα παροχών, σε μια κοινότητα κατανομής των κονδυλίων της ανάλογα των κινδύνων και αναγκών των μελών της, ως μια ένδειξη αλληλεγγύης και όχι όπως την σημερινή μορφή της όπου υπάρχει μια δυσκαμψία στην οικονομική βοήθεια των αδύνατων κρατών-μελών της Ευρωζώνης, με την δικαιολογία της μη τήρησης από μέρος των αδύνατων οικονομικά μελών της των περιοριστικών όρων που είχαν τεθεί με σκοπό την ανάκαμψή τους. Βέβαια τα αποτελέσματα αυτών των μέτρων ήταν παροδικά και όχι ουσιαστικά, όπως αποδείχθηκε από το πέραςμα των

κρίσεων που αντιμετώπισε η ευρωζώνη την τελευταία δεκαετία, οι οποίοι σηματοδοτούν την δημιουργία της προαναφερόμενης αλληλεγγύης προς τους αδύνατους οικονομικά και θέτουν τα θεμέλια για την πολιτική ένωση και την παραπέρα ολοκλήρωσή της (Ιωακειμίδης Π., 2020-*Βήμα προς την Πολιτική Ένωση*).

7.5 Η πολιτική ένωση και η ολοκλήρωση της ένωσης των κρατών-μελών της Ευρωζώνης.

Από τα πρώτα στάδια της σχετικής παρουσίασης αναπτύχθηκε ο συγκρουσιακός χαρακτήρας των ετερόκλητων συμφερόντων μεταξύ των κρατών-μελών του Βορρά και του Νότου, όπου δεν ευνοούσαν την πολιτική ένωση. Έτσι ενόψει της νομισματικής ενώσεως πραγματοποιήθηκε η μετάβαση της εθνικής κυριαρχίας των κρατών μελών προς ένα υπερεθνικό όργανο την ΕΚΤ, η οποία όμως δεν συνοδεύτηκε από την απαιτούμενη για την ολοκλήρωση μετάβαση της αντίστοιχης κυριαρχίας στο δημοσιονομικό τομέα, αλλά και σε άλλους τομείς της μακροοικονομικής πολιτικής. Έτσι ενώ η νομισματική πολιτική των κρατών-μελών είναι κοινή και ασκείται πλέον ενιαία από την ΕΚΤ, η ευθύνη άσκησης της οικονομικής πολιτικής παρέμεινε στις αρμοδιότητες των κρατών-μελών. Όμως η άσκηση αυτής της οικονομικής πολιτικής πλέον θα πρέπει να γίνεται συντονισμένα από όλα τα κράτη-μέλη, με βάση τις αρχές της ανοιχτής αγοράς και του ελεύθερου ανταγωνισμού και με απώτερο στόχο την σταδιακή σύγκλισή τους. Άρα η οικονομική πολιτική των κρατών- μελών δεν θα πρέπει να είναι ασύμμετρη αλλά κοινή, όπως και το νόμισμα των κρατών-μελών της Ευρωζώνης, στη βάση μιας ενιαίας θεσμικής πολιτικής διαδικασίας ικανής να διαχειριστεί την υπάρχουσα νομισματική ολοκλήρωση (Μούσης 2015, σ.137 ; Τσουκαλής 2007, σ. 302) .

Στην Έκθεση των Πέντε Προέδρων όπως και στον Χάρτη πορείας προς την εμβάθυνση της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης, φάνηκε ότι ήταν βούληση της Ευρωζώνης να ενισχύσει α) την αποτελεσματικότητάς της αλλά και τις κοινές δράσεις που αφορούν την σύγκλιση των οικονομικών και δημοσιονομικών πολιτικών των κρατών-μελών της, β) την φορολογική ενότητα, γ) την τραπεζική ένωση και δ) την δημιουργία ενός Νομισματικού Ταμείου. Αυτό βέβαια όπου απαιτείται προς την κατεύθυνση της δημοσιονομικής και οικονομικής ολοκλήρωσης είναι η κοινή λήψη των αποφάσεων και η δημιουργία μιας ενιαίας πολιτικής και νέων θεσμικών

οργάνων της Ένωσης που να συνηγορούν προς αυτήν την κατεύθυνση (Dullien & Torreblanca, 2012, σ. 2-3).

Συμπερασματικά οι κρίσεις που ταλάνισαν την Ευρωζώνη και τα μέτρα που ελήφθησαν και δρομολογήθηκαν έδειξαν μια νέα δυναμική της Ευρωζώνης, η οποία συνίσταται στο μετασχηματισμό της από μια κοινότητα των διαφορών, σε μια κοινότητα παροχών με μια ένδειξη αλληλεγγύης της η οποία θα μπορούσε να ενδυναμώσει την πολιτική νομιμοποίησή της και να θέσει τα θεμέλια μιας μελλοντικής πορείας της προς την πολιτική ένωση και ολοκλήρωσή της. Βέβαια στο ερώτημα σήμερα ποια Ευρωζώνη θέλουμε, σίγουρα δεν είναι αυτή που θα κάνει φυγή προς τα πίσω (με την υπεράσπιση του εθνικοδημοκρατικού μοντέλου) αλλά αυτή που θα ορίσει μια νέα τάξη πραγμάτων με πολιτική, κοινωνική και πολιτισμική διάσταση (Chiti & Teixeira 2013, σ. 685).

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Όσο και να υπήρχαν καλές και αισιόδοξες προθέσεις στο εγχείρημα του ενιαίου νομίσματος από τις κυβερνήσεις και τους πολίτες των κρατών –μελών της Ευρωζώνης, υπήρχαν πολλές δυσχέρειες κατά την πορεία της καθιέρωσης του ευρώ ως ενιαίο νόμισμα μέχρι σήμερα. Ήταν ίσως λίγο το να περάσουν τα κράτη-μέλη της Ευρωζώνης με διαφορετικές οικονομίες σε μια ενιαία νομισματική ένωση και στη χρήση ενός ενιαίου νομίσματος μεταξύ τους, χωρίς να υπάρχει μια περαιτέρω οικονομική, φορολογική, δημοσιονομική και πολιτική ένωσή τους. Αυτό έγινε αρκετά αισθητό όταν ξέσπασε η οικονομική και αργότερα η υγειονομική κρίση καθώς και αυτή που ξετυλίγεται στις μέρες μας η ενεργειακή κρίση.

Η διαδρομή του ευρώ λοιπόν από την καθιέρωσή του ως ενιαίο νόμισμα και έπειτα, δεν ήταν καθόλου ρόδινη για όλους τους πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης και πως θα μπορούσε άλλωστε να είναι, όταν μιλάμε για διαφορετικές οικονομίες και για διαφορετικά συμφέροντα (με εξέχοντα αυτά της Γερμανίας και της Γαλλίας). Εάν και η ΟΝΕ θεμελιώθηκε με την Συνθήκη του Μάαστριχτ το οικοδόμημα αυτής ήταν εξ αρχής δυσλειτουργικό, εφόσον υπήρχαν οικονομίες δυο ταχυτήτων (αυτές των πλούσιων κρατών του Βορρά και αυτές των φτωχών κρατών του Νότου). Αυτή η δυσλειτουργία δεν φάνηκε από την αρχή της κυκλοφορίας του ευρώ, όπου πέραν των πλεονεκτημάτων που απολάμβαναν οι πολίτες των κρατών-μελών της Ευρωζώνης, οι κυβερνήσεις τους ασκούσαν την δική τους οικονομική πολιτική, χωρίς να υπάρχει μεταξύ τους μια ενιαία οικονομική κατεύθυνση. Έτσι αργότερα όταν ξέσπασε η οικονομική κρίση, τότε φάνηκε αρκετά έντονα ότι το ευρώ ήταν αρκετά ακριβό νόμισμα και οι κυβερνήσεις των φτωχότερων κρατών επηρεάστηκαν περισσότερο από αυτήν την κρίση, εφόσον είχαν πιο αδύνατες οικονομίες και δεν τους επιτρέπονταν πλέον να κάνουν στα οικονομικά τους, τους ελιγμούς όπου έκαναν πριν έχουν στα χέρια τους ένα ενιαίο νόμισμα (όπως της υποτίμησης του νομίσματός τους). Έτσι απλά και μόνο η κυκλοφορία ενός κοινού νομίσματος μεταξύ των πολιτών των κρατών-μελών της Ευρωζώνης, χωρίς περαιτέρω ουσιαστική εναρμόνιση των οικονομιών τους, ήταν φυσικό να τους βρει απροετοίμαστους όταν τους έπληξε η οικονομική κρίση, εφόσον αυτοί δεν ήταν σε ένα ενιαίο οικοδόμημα που να υπήρχε εξ' αρχής μια άριστη νομισματική περιοχή. Δημιουργήθηκε λοιπόν ένα σαθρό υπόβαθρο με μια οικονομική πολιτική της

Ευρωζώνης όπου είχε εμμονή στην σταθερότητα των τιμών και την διατήρηση των ελλειμμάτων των κρατών-μελών της Ευρωζώνης σε χαμηλά επίπεδα, χωρίς να υπάρχει ανταγωνιστικότητα μεταξύ τους και αλληλεγγύη στοιχεία που οδήγησαν τα κράτη-μέλη του Νότου να δημιουργήσουν και να διογκώσουν τα δημόσια χρέη και τα ελλείμματά τους ακόμη περισσότερο.

Στα ανωτέρω μέτρα η Ευρωζώνη καταλαβαίνοντας ότι το οικοδόμημά της βασίζονταν σε μια ξεπερασμένη πλέον αρχιτεκτονική, αντέδρασε και επαναπροσδιόρισε αυστηρότερα το πλαίσιο της οικονομικής και νομισματικής πολιτικής της, μέσω πολιτικών που αφορούσαν τον συντονισμό, την εποπτεία και την μεγαλύτερη επιβολή της δημοσιονομικής πειθαρχίας των κρατών-μελών της. Αναλυτικότερα στο πλαίσιο αυτό θεσπίστηκε το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο, η Δέσμη των έξι και δύο μέτρων καθώς και το ΣΣΑ(Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης). Όμοια όμως και κατά την εφαρμογή αυτών των μέτρων, παρατηρούμαι ότι ο απλός δημοσιονομικός συντονισμός όπου επέβαλαν αυτά τα μέτρα δεν συνέβαλε στην βέλτιστη δημοσιονομική πολιτική της Ευρωζώνης, εφόσον οι αντίστοιχες εθνικές πολιτικές των κρατών –μελών της διαμορφώνονταν βάση των εγχώριων θεωρήσεων και αναγκαιοτήτων τους και όχι ως ένα μέσο επίτευξης μιας συνολικής εκτίμησης και λειτουργίας. Επιπλέον με το πέρασμα των χρόνων και κυρίως μετά το ξέσπασμα της οικονομικής κρίσης, οι εξειδικευμένες σε κάθε κράτος –μέλος της Ευρωζώνης συστάσεις, παρουσίαζαν μειωμένη και ελλιπή εφαρμογή (όπως με την μέθοδο των περικοπών), όπου μόνο επιβαρυντικές ήταν και δεν οδήγησαν στην σταθερότητα και στην ανάπτυξη αυτών των κρατών. Το γεγονός λοιπόν είναι ότι τα μέτρα και οι μεταρρυθμίσεις που πάρθηκαν (από το 2011 και μετά) στηρίχθηκαν στην ενίσχυση των κανόνων ελέγχου των κρατών-μελών, σε μηχανισμούς αντιμετώπισης των κρίσεων και στην δημιουργία προγραμμάτων λιτότητας ,χωρίς όμως παράλληλα να ληφθούν υπόψη και τα διαρθρωτικά μέτρα που θα οδηγούσαν στην ανάκαμψη της οικονομίας των κρατών-μελών της Ευρωζώνης. Αυτό είχε ως αποτέλεσμα την απόκλιση και όχι την σύγκλιση των οικονομιών τους ,αλλά και την μεγαλύτερη διεύρυνση του χάσματος μεταξύ του Βορρά και του Νότου. Βέβαια αργότερα όταν πέραν της οικονομικής κρίσης ξέσπασε και η υγειονομική κρίση και επειδή αυτή πλέον άγγιξε τόσο τον Βορρά όσο και τον Νότο, τότε δημιουργήθηκαν και οι μηχανισμοί αντιμετώπισης των κρίσεων, όπου πλέον δεν είχαν την μορφή της

προσωρινής λύσεως (με τους αυστηρά περιοριστικούς όρους) αλλά του μονιμότερου χαρακτήρα με την μορφή διαφόρων πακέτων στήριξης .

Έτσι οι συνέπειες των κρίσεων υπήρξαν εφελτήριο αλλαγών στην πορεία της Ευρωζώνης προς την ολοκλήρωσή της. Πλέον τα κράτη-μέλη συνειδητοποιούν όλο και περισσότερο πως μόνο η από κοινού συντονισμένη και αλληλέγγυα δράση τους, θα μπορούσε να ενδυναμώσει την πολιτική ένωση της Ευρωζώνης, όπου είναι πλέον επιτακτική ανάγκη εάν θέλουμε αυτό το οικοδόμημα να συνεχίσει τον βηματισμό του στις προκλήσεις των καιρών μας. Έτσι αυτή η αλλαγή δεν θα μπορούσε να γίνει χωρίς την τραπεζική ένωση, την ενιαία φορολογική ,την δημοσιονομική πολιτική και την πολιτική ένωση μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωζώνης. Στο πλαίσιο αυτό η δημιουργία του Ταμείου Ανάκαμψης ως φορέα εγγυητικής λειτουργίας αποτελεί ένα σημαντικό βήμα προς μια ενιαία δημοσιονομική πολιτική η οποία δεν θα έπρεπε να περιορίζεται στο οικονομικό περιβάλλον των κρατών-μελών της Ευρωζώνης ,αλλά να επεκταθεί και σ' ένα νέο πλαίσιο μακροοικονομικού περιβάλλοντος ικανό να ανταπεξέλθει στις σύγχρονες οικονομικές και κοινωνικές προκλήσεις. Με άλλα λόγια οι θεσμοί, οι κανόνες και οι κανονισμοί που διέπουν την Ευρωζώνη θα πρέπει να επανασχεδιαστούν με σκοπό να διορθωθούν τα σχεδιαστικά λάθη του ευρώ και αυτό δεν μπορεί να γίνει χωρίς αυξημένη αλληλεγγύη μεταξύ των κρατών-μελών της Ευρωζώνης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Αργεϊτίης Γ. (2002). *Παγκοσμιοποίηση ΟΝΕ και οικονομική προσαρμογή*. Αθήνα: Εκδόσεις Δαρδάνος.
2. Π. Αλεξάκης (1989) άρθρο 1.1 'Θεωρία της νομισματικής ενοποίησης α) οι συνθήκες για τη δημιουργία μιας νομισματικής ένωσης στο βιβλίο Ν. Μαραβέγια – Μ. Τσινισιζέλη 1999 .
3. Βαρουφάκης Γ. (2011). *Παγκόσμιος Μινώταυρος. Οι πραγματικές αιτίες της κρίσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Α.Α. Λιβάνη.
4. Βαβούρας Ι. (1994). *Εθνική Οικονομική Πολιτική και ΟΝΕ*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
5. Γκόρτσος Χ. (2006). Το θεσμικό και κανονιστικό πλαίσιο της Οικονομικής και Νομισματικής Ένωσης. Στο Στεφάνου, Κ., (Επιμ.) *Εισαγωγή στις Ευρωπαϊκές Σπουδές, Τ. Γ Οικονομική Ολοκλήρωση και Πολιτικές, Το Ρυθμιστικό Πλαίσιο, ΕΠΕΕΣ*, Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρης.
6. Ιωακειμίδης Π.Κ. (2007). *Θα επιβιώσει η Ευρωπαϊκή Ένωση* . Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
7. Λιαργκόβας Π. & Παπαγεωργίου Χ. (2018). *Το Ευρωπαϊκό Φαινόμενο Ιστορία, Θεσμοί, Πολιτικές*. Θεσ/νίκη: Εκδόσεις Τζιόλα.
8. Μακρής Δ. (2000). *Η Κατασκευή της Ευρώπης*. Αθήνα: Εκδόσεις Κριτική .
9. Μούσης Ν. (2015). *Ευρωπαϊκή Ένωση , Δίκαιο, Οικονομία, Πολιτική*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
10. Ντούσκο Π. (1994). *Η Σύγκλιση των οικονομιών στις χώρες-μέλη της Ε.Ε.* Εκδόσεις Gutenberg.
11. Πασσάς Α. Γ. (2012). *Η Εθνική Δημόσια Διοίκηση στην Ευρωπαϊκή Ενωσιακή Πολιτική Διαδικασία*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
12. Παυλόπουλος Π. (2011). *Το λυκόφως των πολιτικών ηγεσιών* . Αθήνα: Εκδόσεις Λιβάνη.

13. Πελαγίδης Θ. (2007). Η Ευρωπαϊκή οικονομική και Νομισματική Ολοκλήρωση σε Συνθήκες Παγκοσμιοποίησης. Στο Μαραβέγιας, Ν., και Τσινισιζέλης, Μ., (Επιμ.). *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια*(σ. 316-341), Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών θεμάτων. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.
14. Τσακαλογιάννης Π. (2000). *Ευρώ και Ευρωπαϊκή Πολιτική Ολοκλήρωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Αθ. Σταμούλη.
15. Τζόκας Σπ. (2006). *Το Όραμα της Ενωμένης Ευρώπης, ιστορική διαδρομή και σύγχρονη πραγματικότητα*. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.
16. Τσούκαλης Λ. (2004). *Ποια Ευρώπη;* Αθήνα: Εκδόσεις Ποταμός.
17. Τσούκαλης Λ. (2007). Η Ευρωπαϊκή Νομισματική Ένωση. Στο Μαραβέγιας Ν.& Τσινισιζέλης Μ. (Επιμ.). *Νέα Ευρωπαϊκή Ένωση Οργάνωση και Πολιτικές 50 χρόνια*(σ. 289-315), Βιβλιοθήκη Ευρωπαϊκών θεμάτων. Αθήνα: Εκδόσεις Θεμέλιο.

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Baldwin R. & Wyplosz C. (2017). *Τα Οικονομικά της Ευρωπαϊκής Ολοκλήρωσης*, Εκδόσεις. Θεσ/νίκη: Εκδόσεις Τζιόλα.
2. De Grauwe P. (2008). *Τα Οικονομικά της Νομισματικής Ένωσης*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαζήση.
3. Hoffman S. (1966) .*Obstinate or Obsolete? The Fate of Nation State and The Case of Western Europe*, Daedalus, journal of the American Academy of Arts and Sciences, 95 σ. 862-915.
4. Nugent N. (2010). *Πολιτική και Διακυβέρνηση στην Ευρωπαϊκή Ένωση*. Αθήνα: Εκδόσεις Σαββάλα.
5. Stigitz J. (2016). *Ευρώ. Πως ένα κοινό νόμισμα απειλεί την Ευρώπη*. Αθήνα: Εκδόσεις Παπαδόπουλος.

ΑΡΘΡΟΓΡΑΦΙΑ

ΞΕΝΟΓΛΩΣΣΗ

1. Adreas Stergiou :“La Grèce et l’Europe: une relation d’amour-haine”, *Outre-terre: Revue euro penne de géopolitique*, vol. 41 (2014), pp. 176-190.
2. Alcidi C. & Gros D. (2017). ‘How to strengthen the European Semester ?’ *CEPS Research Report*, No. 2017/15.
3. Alves R.H. & Afonso O. (2007). ‘The "New" Stability and Growth Pact : More Flexible, Less Stupid?’ *Inter economics*, July/August 2007, DOI: 10.1007/s10272-007-0222.
4. Buiter W. (2003). ‘How to Reform the Stability and Growth Pact’ *European Bank for Reconstruction and Development* (13-1 -2003), academia.edu.
5. Chiti E. & Teixeira P.G. (2013). ‘The Constitutional Emplications of European Responses to the Financial and Public Dept Crisis’ *Common Market Law Review*, 50: 683-708.
6. Caporaso J. (1996). “The European Union and Forms of State: Westphalian, Regulatory or Post-Modern?”, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 34, No. 1.
7. Garrett G. (1998). “Shrinking States ? Globalization and National Autonomy in the OECD” *Oxford Development Studies* 26.
8. Darvas Z. & Vihriala E. (2013). ‘Does the European Semester Deliver the Right Policy Advice?’ *Bruegel Policy Contribution*, No. 2013/12.
9. Degryse C.(2012). ‘The new European economic governance’ *European Trade Union Institute, Working Parer* 2012/14.
10. De Grauwe, P., 2009- *The Economics of Monetary Union*. Oxford University Press.
11. De Grauwe ,P. & Heens, H. (1993) Real Exchange Rate Variability in Monetary Unions. *Recherches Economiques de Louvain* S (1-2).
12. Demertzis M. & Dominguez-Jimenez M. (2020). ‘Monetary Policy in the Time of Covid-19, or How Uncertainty is Here to Stay’ *Policy Department for Economic, Scientific and Quality of Life Policies*, Monetary Dialogue Papers, November 2020.

13. Dullien S. & Torreblanca, J.I. (2012). 'What is Political Union?' *European Council on Foreign Relations*, ecfr.eu, 70/2012.
14. Eichengreen, B. (1990) Is Europe an Optimum Currency Area? CEPR Discussion Paper, No 478.
15. Eichengreen, B. (2015) : How the euro crisis ends; Not with a bang a whimper, *Journal of Policy Modeling*. Vol.37,(2015) σ. 415-422 Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://doi.org/10.1016/j.jpolmod.2015.03.004>. Ανακτήθηκε στις 11/12/22.
16. Enderlein H. & Verdun, A. (2009). 'EMU's teenage challenge: what have we learned and can we predict from political science?' *Journal of European Public Policy*. 16:4: 490 – 507.
17. Fabbrini, S. (2013) Inter governmentality and its Limits: Assessing the European Union's Answer to the Euro Crisis, *Comparative Political Studies*, 46(9), σ.1003-1029.
18. Ferdinand Fichtner & Philipp König (2015). A Stronger Union Through Crisis? 25 Years of Monetary Integration in Europe. *European Monetary Union*.
19. Frankel, J.A. and Rose, A.K. (1998) The Endogeneity of the Optimum Currency Area Criteria. *Economic Journal*, 108, p.p.1009-1025.
20. Frederico Maria Ferrara & Hanspeter Kriesi (2021). *Crisis pressures and European integration*. *Journal of European Public Policy*.
 Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://www.tandfonline.com/doi/full>
21. Future Social Market Economy (2014). 20 years of the European single market: growth effects of EU integration – *Policy Brief*.
22. Jiří Malý (2019). The 20-year-old euro area: unfulfilled expectations and persistent problems *International Scientific Conference economic and social policy*.
23. Heather D. Gibson, Theodoros Palivos, George S. Tavlas (2014). The crisis in the euro zone. A detailed overview. *Journal of Macroeconomics*. Science Direct.

24. Jokela j. (2013) Towards a deeper EMU Q An assessment of political divisions within the EU. FIIA Briefing Paper 140. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο:

<https://www.filia.fi/wp-content/uploads/2017/01/bp140.pdf>. Ανακτήθηκε στις 20/12/22.

25.J. Delors (1989)‘*The Communittee report on a single market*’ *European Council*

26.Kohler-Koch B. & Rittberger B.(2006).“Review Article: The Governance Turn in the EU Studies”, *Journal of Common Market Studies*, Vol. 44 Annual Review.

27.Maria Dermertzis & Guntram B. Wolffn. 14 (2016):What are the prere qui sites for a euro area fiscal capacity *Policy Contribution*.

28. Maduro M.P.(2012), ‘A new governance for the European Union and the Euro: democracy and justice’, European Parliament, Policy Department C: Citizens' Rights and Constitutional Affairs.Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο:

<https://www.europarl.europa.eu/committees/en/home>

29. Palankai T. (2015), The Introduction of the Euro and Central Europe, *Economics and Sociology*, Vol. 8, No 2, . DOI: 10.14254/2071-789X.2015/8-2/5.

30. «Regulation (EC) No 2560/2001 of the European Parliamentand of the Council of
31. December 2001 on cross-bord erpayments in euro». EUR-lex – European Communities, Publications office, *Official Journal* L 344, 28 December 2001 P. 0013 – 0016. 26 /12/2008.

32. Regan, A. (2015) The imbalance of capitalisms in the Eurozone: Can the north and south of Europe converge? *Comp Eur Polit*, 15(6), pp. 969-990. doi:10.1057/cep.2015.5.

33.StreelA. (2013),The evolution of the EU Governance since the Treaty of Maastricht Qanunifinished Task. *Maastricht journal of European and Comparative Law*.

34.SchellerHanspeter K. (2006),The European Central Bank: History, Role and Functions(2nd έκδοση). SBN978-92-899-0027-0.Since 1 January 2002, the NCBs and the ECB have issued euro banknotes on a joint basis.

35.Scharpf F. W. (2012), “Legitimacy Intermediation in the Multilevel European Polity and its Collapse in the Euro Crisis”, MP If G Discussion Paper, No. 12/6, Köln: Max-Planck Institut für Gesellschaftsforschung.

36.Sandhu M.E. (2017) Europe’s orphan: The future of the euro and the politics of debt. New edition. Princeton ; Princeton University Press. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο.
<http://search.ebscohost.com.libproxy.helsinki.fi/login.aspx?direct=true&db=nlebk&AN=1431868&site=ehost-live&scope=site>. Ανακτήθηκε στις 20/12/22

37.Trondal J.(2006), “EU Committee Governance and the Multilevel Community Administration”, in: H. Hofmann and A. H. Turk (Eds), *EU Administrative Governance, Cheltenham and Northampton*: Edward Elgar.

38.Verdun A. (2015), ‘A historical Institutional explanation of the EU’s responses to the euro area financial crisis’ *Journal of European Public Policy*, Vol. 22:2, 219-237.

ΕΛΛΗΝΙΚΗ

1. Ανδρέου Γεωργία (2014): Α.Π.Θ. Ανοικτά Ακαδημαϊκά θέματα Πολιτικές της Ευρωπαϊκής Ένωσης ONE 2^ο μέρος – e-class.auth.gr/courses/OCRS394).

2. Βέττας Ν.(2022): *Ενεργειακή κρίση και ελληνική οικονομία* (τεύχος- Σεπτεμβρίου/ Οικονομικό Επιμελητήριο).

3. Bellamy, R. And Castiglione, D., (2004), Η Ευρώπη ως Δημοκρατία, Στο: Α. Κ. Λάβδας και Δ. Ν. Χρυσόχοου (επιμ.), *Ευρωπαϊκή Ενοποίηση και Πολιτική Θεωρία, Η πρόκληση του Ρεπουμπλικανισμού*, Αθήνα: Εκδόσεις Σιδέρη.

4. Ευσταθίου και Παπαδιά (2018). *Το ευρώ ως διεθνές νόμισμα*. Συνεισφορά στην πολιτική του Bruegel. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://bruegel.org/2018/12/the-euro-as-an-international-currency/>. Ανακτήθηκε στις 21/11/22.

5. Δήλωση του πρώην Πρωθυπουργού της Ελλάδας Κων. Σημίτη 01/01/2002 από τον ιστότοπο του Ιδρύματος Κων. Σημίτη. Διαθέσιμο στο δικτυακό τύπο <https://www.simitis.gr/category/europe/>. Ανακτήθηκε στις 23/11/22

6. Ιωακειμίδης, Π., (2020). ‘*Βήμα προς την Πολιτική Ένωση*’, Syntagma Watch gr, 15.06.2020. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.syntagma-watch.gr/trending-issues/vima-pros-tin-politiki-enosi>. Ανακτήθηκε στις 13/12/2022.

7. Κανονισμός 407 /2010 , (αρθ. 3 & 9) ΕΕ, L 118/1 12-05-2010.
8. Κατσίκας, Δ., (2012). 'Η ισχύς εν τη πιστώσει: η Γερμανία και το έλλειμμα ηγεσίας στην Ευρωζώνη' Ελληνική Επιθεώρηση Πολιτικής Επιστήμης, τχ. 39, σ. 61-62.
9. Κατερίνα Κατσούλη: *Πράσινα ομόλογα: ένα οικονομικό εργαλείο που ενισχύει την βιωσιμότητα στις αγορές της* τχ. 37/2021. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.accountancygreece.gr
10. Κουρέτας Γ. & Βλάμης Π. (2010). Η Ελληνική κρίση : Αιτίες και επιπτώσεις. *Pano economicus*, σ. 391-404.
11. Κιμπουρόπουλος, Γ., (2020). Το ευρωπαϊκό ΔΝΤ και τα μνημόνια του μέλλοντος μας. *Η Εφημερίδα των Συντακτών*, Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.efsyn.gr/oikonomia/elliniki-oikonomia/271091-eyropaikodnt-kai-ta-mnimonia-toy-mellontos>. Ανακτήθηκε στις 30/10/2022.
12. Μαρής, Γ., (2014): 'Το Νέο Πλαίσιο και τα Όρια της Οικονομικής Διακυβέρνησης στην Ευρωπαϊκή Ένωση' *Ελληνικό Ίδρυμα Ευρωπαϊκής και Εξωτερικής Πολιτικής* (ΕΛΙΑΜΕΠ), Ερευνητικό Κείμενο.
13. Μηλιώνης, Ν., (2015): *Το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο ως μέσο συντονισμού των Οικονομικών Πολιτικών των κρατών-μελών της Ευρωπαϊκής Ένωσης*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <https://www.constitutionalism.gr/wpcontent/uploads/2016/05/Milionisevropaiko-examino.pdf>. Ανακτήθηκε στις 12/11/2022.
14. Μπρισίμης Σ., Παπαδόπουλος Δ., (2001) , *Η εισαγωγή του ευρώ σε φυσική μορφή στην Ελλάδα* Οικ. Δελτίο, Τ.Ε., τεύχος 18.
15. ΣΕΚ –ενοποιημένη απόδοση της Συνθήκης περί ιδρύσεως της Ευρωπαϊκής Κοινότητας 97 C 340/03 ΣΕΚ άρθρο 99 (πρώην 103).

ΗΛΕΚΤΡΟΝΙΚΕΣ ΠΗΓΕΣ

1. Consilium Europa : *Ecu, euro, or euromark? The name of the single currency* 21/01/ 2022. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.consilium.europa.eu/Librarynote Ανακτήθηκε στις 25/11/22.
2. Consilium Europa : *How did we get to a single currency?* 21/01/ 2022. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.consilium.europa.eu/Librarynote .Ανακτήθηκε στις 25/11/22.
3. Consilium Europa: *The euro in the world(n.d)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.consilium.europa.eu/Librarynote. Ανακτήθηκε στις 02/12/22.
4. Consilium Europa: *Reflections on 20 years of the euro: joint article by Eurogroup members* 31/12/2021. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.consilium.europa.eu/en/Pressreleases. Ανακτήθηκε στις 02/12/22.
- 5 . Consilium Europa : *Euro celebrates its 20th birthday* 31/12/2018. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.consilium.europa.eu/Librarynote. Ανακτήθηκε στις 13/12/22.
6. Consilium Europa: *Euroat20: How the euro made our lives simpler, easier and freer (n.d)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.consilium.europa.eu/the-pulse/13-12. Ανακτήθηκε στις 13/12/22.
7. Consilium Europa: *Speech of eurogroup president paschal donohoe at the lse s german symposium-2021, the euro a changing europe in a changing world*/Eurogroup (05-02-2021).
Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο:
www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2021/02/05/speech-of-eurogroup-president-paschal-donohoe-at-the-lse-s-german-symposium-2021-the-euro-a-changing-europe-in-a-changing-world/. Ανακτήθηκε στις 13/12/22.
8. Consilium Europa: *Speech by the President of the Eurogroup, Jeroen Dijsselbloem, at the conference to commemorate the 25-year anniversary of the Maastricht Treaty*/Eurogroup (09-1 2016). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο :www.consilium.europa.eu/en/press/press-releases/2016/12/09/jd-speech-europe-calling/. Ανακτήθηκε στις 11/12/22.
9. Consilium Europa : *Πως φτάσαμε σ' ένα ενιαίο νόμισμα*(11/01/22). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.consilium.europa.eu/documents-publications/library. Ανακτήθηκε στις 11/12/22.
10. *COMMUNICATION FROM THE COMMISSION TO THE EUROPEAN PARLIAMENT, THE EUROPEAN COUNCIL (EURO SUMMIT), THE COUNCIL, THE EUROPEAN CENTRAL BANK, THE EUROPEAN*

Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/EN/TXT/?uri=CELEX:52018DC0796> ECONOMIC AND SOCIAL COMMITTEE AND THE COMMITTEE OF THE REGIONS. Ανακτήθηκε 11/12/22.

11. European Central Bank: *Όργανα λήψης αποφάσεων της ΕΚΤ (n.d)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.ecb.europa.eu/ecb/orga/decisions/govc/html/index.en.html>

Ανακτήθηκε 13/10/22.

12. European Commission: EU Biodiversity Strategy for 2030. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : [Biodiversitystrategyfor 2030 \(europa.eu\)](https://ec.europa.eu/biodiversity/strategy/2030/). Ανακτήθηκε στις 11/12/22

13. European Parliament: Treaty of Nice (*Συνθήκη της Νίκαιας*)n.d. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.europarl.europa.eu/about-parliament/el/in-the-past/the-parliament-and-the-treaties/treaty-of-nice>. Ανακτήθηκε στις 10/10/22.

14. Eurobank Central Bank: *That is the ECB (n.d)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.ecb.europa.eu/mopo/html/index.el.html>. Ανακτήθηκε 10/10/22.

15. *Συνθήκη για την Ευρωπαϊκή Ένωση*-Επίσημη Εφημερίδα αριθ. C 191 της 29/07/1992. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://eur-lex.europa.eu>. Ανακτήθηκε στις 01/12/22.

16. *Κείμενο ψηφίσματος του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου σχετικά με την συνθήκη του Άμστερνταμ 19/07/1967*. Εφημερίδα Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου C340. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.europal.europal.eu> . Ανακτήθηκε στις 01/12/22.

17. Οδηγία 2014/49/ΕΕ του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου της 16ης Απριλίου 2014, Επ. Εφ. ΕΕ, L 173/12.6.2014. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://eurlex.europa.eu/legalcontent/el/TXT/PDF/?uri=CELEX:32014L0049&from=EN> . Ανακτήθηκε 06/12/2022.

18. *Συμπεράσματα Ευρωπαϊκού Συμβουλίου*, (17 Ιουνίου 2010) Βρυξέλλες EUCO 13/10COEUR9CONCL2. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.consilium.europa.eu/uedocs/cmsdata/docs/pressdata/el/ec/115363.pdf>. Ανακτήθηκε 06/12/2022.

19. *Σύμφωνο Σταθερότητας και Ανάπτυξης (ΣΣΑ)*. Επίσημος ιστότοπος της Ε.Ε.. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/stability-and-growth-pact.html> . Ανακτήθηκε στις 30/10/22.

20. Consilium Europa: *Πως λειτουργεί το Ευρωπαϊκό Εξάμηνο (n.d)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.consilium.europa.eu/el/policies/European-semester/how-european-semester-works>. Ανακτήθηκε στις 27/11/22.
21. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 974/98 του Συμβουλίου της 3ης Μαΐου 1998 για την εισαγωγή του -C1 ευρώ - (EE L 139 της 11.5.1998 Διαθέσιμο στον δικτυακό τόπο: <https://eurlex.europa.eu/LexUriServ/LexUriServ.do?uri=CONSLEG:1998R0974:20110101:EL:PDF> Ανακτήθηκε στις 26/11/22.
22. Κανονισμός (ΕΚ) αριθ. 1103/97 του Συμβουλίου της 17ης Ιουνίου 1997 σχετικά με ορισμένες διατάξεις που αφορούν την εισαγωγή του ευρώ *Επίσημη Εφημερίδα αριθ. L 162 της 19/06/1997 σ. 0001 – 0003* Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : <http://data.europa.eu/eli/reg/1997/1103/oj> Ανακτήθηκε στις 26/11/22.
23. *Οικονομική και Νομισματική Ένωση (ONE)*. Επίσημος ιστότοπος της Ε.Ε./Γλωσσάρι. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://eur-lex.europa.eu/EN/legal-content/glossary/economic-and-monetary-union-emu.html>. Ανακτήθηκε στις 29/10/22.
24. European Central Bank: *Bank notes* (05/06/2016). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.ecb.int/euro/banknotes/html/index.en.html/ European Central Bank. Ανακτήθηκε στις 27/12/22.
25. European Central Bank: *Five things you need to know about the Maastricht Treaty*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο : https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/explainers/tellmemore/html/25_years_maastricht.en.html .Ανακτήθηκε στις 27/12/22.
26. European Central Bank Statistical Data Warehouse : *Euro bank notes, values* 14/01/2020 . Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.biw.org/publ/rpfx13fx.pdf>: («Foreigntaxturnover in April 2013: preliminary global results» Bank for International Settlements- 07/02/2015. Ανακτήθηκε στις 27/12/22.
27. Commission of the European Communities Brussels : *The use of the euro symbol*, (23/07/97) ,COM (97) 418 final. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: https://web.archive.org/web/20071025210502/http://ec.europa.eu/economy_finance/euro/notes_and_coins/symbol/euro_symbol_en.pdf. Ανακτήθηκε στις 20/10/2022.
28. Commission Europa : *Euro Area (n.d)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: https://commission.europa.eu/business-economy-euro/euro-area_en. Ανακτήθηκε στις 20/10/2022.

29. Commission Europa: *The euro*, 02/01/2019 . Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.ecd.europa.eu/economy-finance/euro//cash/index-n.htm>. Ανακτήθηκε στις 27/10/22.
30. Source: data.imf.org: *Currency Composition of Official Foreign Exchange Reserves in Q2 2021*. International Monetary fund. Διαθέσιμο στο δικτυακό ιστότοπο: <https://data.imf.org/?sk=E6A5F467-C14B-4AA8-9F6D-5A09EC4E62A4>. Ανακτήθηκε στις 23/10/22.
31. Eurobank Central Bank: *Το ευρώ μας ενώνει* /n.d. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: www.ecb.europa.eu/euro/intro/issurance/html/index.en.html. Ανακτήθηκε στις 07/12/2022.
32. Eurobank Central Bank: *Πως ωφελείστε από το ευρώ* (14/11/2018). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.ecd.europa.eu/ecd/educational>. Ανακτήθηκε στις 15/10/22.
33. Eurobank Central Bank: *20 χρόνια ευρώ στην τσέπη μας*. Δελτίο τύπου στις 01/01/2022. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.ecd.europa.eu/commission>. Ανακτήθηκε στις 15/10/22.
34. Eurobank Central Bank: *Συγκριτικά στοιχεία για τη ζώνη του ευρώ*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.ecd.europa.eu/ecb/educational>. Ανακτήθηκε στις 27/10/22.
35. Bank of Greece: *Η ιστορία του ευρώ*. (n.d). Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: [http://www.bankofgreece.gr/euro/h-istoria-toy-eyrw-\(arthro\)](http://www.bankofgreece.gr/euro/h-istoria-toy-eyrw-(arthro)). Ανακτήθηκε στις 27/10/22..
36. *Ευρώ κλείνει 20 χρόνια από την πρώτη μέρα κυκλοφορίας (31/12/21)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.aftodioikisi.gr/oikonomia/eyro-kleinei-20-chronia-aro-tin-proti-mera-kykloforias/>. Ανακτήθηκε στις 29/10/22.
37. *Ευρώ ένας νηφάλιος απολογισμός*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <http://www.dw.com/el.»20 χρόνια>. Ανακτήθηκε στις 25/10/22.
38. *20 χρόνια Ευρώ»-Κοινό άρθρο των μελών του Eurogroup (31/12/21)*. Διαθέσιμο στο δικτυακό τόπο: <https://www.capital.gr/diethni/3605334/20-xronia-euro-koino-arthro-ton-melon-tou-eutogroup>. Ανακτήθηκε στις 29/10/22.
39. Ευρωπαϊκή Επιτροπή, 2017, *Ταξιδεύοντας σε ταραγμένα νερά, Χειμερινές οικονομικές προβλέψεις 2017*, Δελτίο Τύπου, Βρυξέλλες Διαθέσιμο στο δικτυακό

τόπο : http://europa.eu/rapid/press-release_IP-17-251_et.htm Ανακτήθηκε στις
22/12/22.